ØKONOMI

og

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi . 38. Årgang . Nummer 4 . 1964
København 1965

ØKONOMI OG POLITIK

38. ÅRGANG . NR. 4 . 1964

INDHOLD

JOHANNES LAURSEN: USA's valg i november 1964 323
JACQUES BERG: De Gaulles Republik I 328
Et udvalg af litteratur om Danmark og Fællesmarkedet .. 349
Den internationale økonomiske situation 365
Den danske økonomiske situation 379
Politisk kronik 401

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1965

FORFATTERNE

JOHANNES LAURSEN: Cand. polit., chef for det danske informationskontor i New York.

JACQUES BERG: Undervisningsassistent, cand. mag. Videnskabelig medarbejder ved Københavns Universitets Institut for Samtidshistorie og Statskundskab.

De løbende økonomiske oversigter udarbejdes af sekretær, cand. polit. Poul Buch Hansen, Det økonomiske Råd, og sekretær, cand. polit. Helge Korsbæk, Det økonomiske Sekretariat.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hæfte i hvert kvartal, Årsabonnement 15 kr. Enkelte hæfter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Fuldmægtig, cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktionsudvalg: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor, dr. polit. P. NØRREGAARD RASMUSSEN, professor ANDERS ØLGAARD, generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT og lektor, cand. polit. THORKILD HJORTKJÆR. Redaktør, ekspedition og abonnement: Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon (01) 14 51 82. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Printed in Denmark, Aarhuus Stiftsbogtrykkerie A/S.

Udsendt i boghandelen den 24. marts 1965.

USA's VALG I NOVEMBER 1964 OG NYE POLITIK

JOHANNES LAURSEN

USA står ved indledningen til hvad der efter alle solemærker at dømme vil blive en frugtbar lovgivningsperiode. Mange indenrigspolitiske reformer, der af den ene eller anden grund er blevet skubbet til side, kan ventes gennemført i løbet af de nærmeste år.

Hovedgrunden hertil er udfaldet af valget i november 1964. Præsident Lyndon B. Johnson er en handlingens mand, der ønsker at se resultater, og han fik ved valget den nødvendige personlige bemyndigelse og det fornødne Kongresflertal.

STEMMETALLENE

Udfaldet af novembervalget blev, at præsident Johnson fik 61,1 pct. af de afgivne stemme, mod 38,5 pct. for republikanernes kandidat, senator Barry Goldwater. Det samlede stemmetal var 43,1 millioner for Johnson, 27,1 mill. for Goldwater. Johnson fik derefter 486 valgmænd, Goldwater 52. Det var den største valgsejr for en amerikansk præsident siden 1936, da Roosevelt blev genvalgt første gang med 62 pct. af stemmerne. Eisenhower fik i 1956 58 pct. af de afgivne stemmer.

Johnsons valg var almindeligt ventet. Hovedspørgsmålet var med hvor stort flertal. I amerikansk sprogbrug var det mere end stort nok til at berettige talen om et jordskred, et »landslide« for Johnson. Dette har en væsentlig psykologisk betydning. Havde stemmerne stået omtrent lige, som mellem Kennedy og Nixon i 1960, ville det på baggrund af forventningerne næsten have set ud som en desavouering. Det store stemmetal giver Johnson et solidt mandat til at fremføre sit program, uanset at mange sikkert kun stemte på Johnson, fordi de anså Goldwaters valg for katastrofalt.

KONGRESSEN

Af stor praktisk betydning var det, hvorvidt præsidentens stærke stilling ville trække partifæller med ind i Kongressen. Dette blev stort set til-

fældet – i langt højere grad end ved Eisenhowervalgene. Selv om der var undtagelser i 1964, hvor republikanerne havde en populær kandidat, gik det hyppigst sådan, at en række kandidater, der stod på vippen, blev trukket med via præsidentens »frakkeskøder«.

Til Repræsentanternes Hus blev valgt 295 Demokrater mod 140 Republikanere. Dette var det bedste resultat for Demokraterne siden 1936, da 333 Demokrater blev valgt.

Senatet består nu af 68 Demokrater og 32 Republikanere, samme resultat som i 1962. Det må imidlertid erindres, at de senatorer, der var på valg, kom ind i Senatet i det for Demokraterne usædvanligt gunstige år 1958, midt i Eisenhowers anden periode. Demokraterne vandt det år hele 13 mandater, mange af dem marginale, og mange besat med liberale politikere, som Republikanerne havde håbet at styrte, men som nu siddder indtil 1970 og med udsigt til større indflydelse i deres anden periode. Endnu større var Demokraternes overvægt i 1936, da de fik 75 af de dengang 96 mandater.

Størst opmærksomhed vakte valget af den tidligere justitsminister Robert Kennedy, den afdøde præsidents broder, i staten New York, hvor han først i sommeren 1964 havde taget bopæl. Modsat gik det i Californien, hvor skuespilleren George Murphy kom i stedet for præsident Kennedys pressesekretær, Pierre Salinger.

REFORMVENLIG

Den såkaldte konservative koalition mellem Republikanere og konservative Demokrater er svækket, dels på grund af Republikanernes nettotab, dels fordi en del konservative Demokrater i sydstaterne blev erstattet med Republikanere. De tabte republikanske mandater andet steds gik som regel til liberale Demokrater, og der er således i det demokratiske parti en forskydning i liberal retning.

Alt i alt er der ingen tvivl om, at Kongressen er mere reformvenligt sammensat end i mange år. Der blev straks efter åbningen gennemført ændringer i Husets forretningsorden, der vil gøre det vanskeligere at forhale sager, som et flertal ønsker at få frem til afstemning.

Også i de lokale valg smittede præsidentens valgsejr af. Demokraterne vandt ca. 500 mandater i enkeltstaternes lovgivende forsamlinger landet over og fik flertal i en del af staterne, bl. a. New York, hvor det skete for første gang siden 1936. Republikanerne vandt guvernørvalgene i Massachusetts, Washington og Wisconsin, men tabte i Arizona og Utah. I alt har 33 stater nu demokratisk guvernør, 17 republikansk. Det mest bemærkelsesværdige resultat var, at den republikanske guvernør George Romney vandt sikkert i Michigan, samtidig med at Johnson havde to tredjedeles

flertal i staten. Romney havde nægtet at støtte Goldwater og er efter sin sejr nu et af Republikanernes ledende navne.

Der forestår en omvæltning i mange stater på grund af en højesterets-afgørelse i fjor, som forlanger, at staterne skal omlægge deres valgdistrikter på en sådan måde, at alle stemmer får nogenlunde samme vægt. Hidtil har i mange stater landdistrikterne haft betydelig overvægt over byer og forstæder.

PRÆSIDENTENS INDSTILLING

Præsident Johnson vandt på forbavsende kort tid efter mordet på præsident Kennedy den 22. november 1963 et solidt fodfæste i befolkningen. Han havde et naturligt krav på sympati, som dog ikke ville have holdt sig længe, dersom han ikke havde vist et sikkert instinkt fra første færd. Johnson kommer fra sydveststaten Texas og var af nogle anset for konservativ. Han har altid støttet en Texasvenlig afskrivningsregel for olieselskaber, som bekæmpes stærkt af liberale nordstatspolitikere, og han var som andre fra Syden længe imod borgerretslovgivning til fordel for negre.

Imidlertid var han også stærkt påvirket af depressionsårene. Han blev først indvalgt i Kongressen i 1937 og blev en beundrer af præsident Roosevelt og dennes politik. Fra 1952 som leder af Demokraterne i Senatet viste han usædvanligt talent, men var dog i 1960 kun i stand til at opnå støtte fra sydstaterne for sin kandidatur til præsidentembedet. Nordstaterne afviste ham på forhånd på grund af hans oprindelse. Efter Kennedys død er det blevet fortalt, at denne forud for opstillingen skulle have sagt: »Jeg er ligeså kvalificeret som nogen anden kandidat – undtagen Lyndon Johnson, og han har ingen chancer«.

Det viste sig hurtigt, at Johnson ikke havde til hensigt at føre sydstatspolitik, men ville tage til efterretning, at tiden var løbe fra den. Han gennemtvang i sommeren 1964 vedtagelsen af den borgerretslovgivning, som Kennedy havde foreslået, men som ingen vegne var kommet i Kongressen. Det kostede ham støtte i de mest uforsonlige sydstater. Louisiana, Missisippi, Alabama, Georgia og South Carolina var de eneste der sammen med Goldwaters hjemstat, Arizona, stemte imod ham ved valget i november. Til gengæld viste det nordstaterne, at Johnson var parat til at gennemføre liberal lovgivning. Han fik også andre Kennedyprogrammer, såsom en klækkelig skattenedsættelse lodset gennem Kongressen.

Johnsons eftertrykkelige valgsejr skyldtes denne politik, men blev stærkt hjulpet af Republikanernes opstilling af Senator Goldwater, der stod som eksponent for så konservativ og tilsyneladende ustabil en politik, at det store flertal af uafhængige og mange Republikanere nægtede at følge med.

Som Roosevelt havde sin »New Deal«, Truman sin »Fair Deal«, Kennedy sin »New Frontier«, valgte Johnson at arbejde for sit »Great Society«. Det var et udtryk, der blev benyttet af den kendte amerikanske pædagog John Dewey, fremtrædende i de år Johnson gik på seminarium i Texas.

JOHNSONS PROGRAM

En hjørnesten i præsident Johnsons program er hans kamp for at udrydde fattigdom i USA. Han finder det uforeneligt med landets rigdom, at et væsentligt antal medborgere skal leve i yderste fattigdom. Han føjer til, at det er uøkonomisk, et spild af menneskemateriale. I sin tiltrædelsestale den 20. januar sagde præsidenten, at i de 30 år han havde deltaget i det offentlige liv, havde han altid søgt at bekæmpe denne tilstand.

Hovedvåbnene i Johnsons arsenal er en særlig anti-fattigdoms-lov, administreret af fredskorpsets leder, Sargent Shriver, et i januar forelagt lovforslag om øget støtte til undervisningen samt en særlig egnsudviklingslov for Appalachiaområdet, hele staten West Virginia samt dele af Alabama, Georgia, Tennessee, South Carolina, North Carolina, Virginia, Kentucky, Ohio, Pennsylvania, Maryland og New York.

I det finanslovforslag præsidenten den 25. januar sendte Kongressen, lagde han større vægt på udgifter til undervisning og sociale foranstaltninger, medens der var en lille nedskæring på militærbudgettet. Forslaget var med forsæt holdt lige under 100 milliarder dollars – 99,7 milliarder med et anslået deficit på 5,3 milliarder. I sit ledsagende budskab lagde præsidenten vægt på betydningen af offentlige udgifter i landets økonomi. Han sagde, at budgettet betyder en begyndende udnyttelse af mulighederne i »The Great Society«. Han udtrykte dog forventning om, at de offentlige udgifter i de kommende år kan vokse langsommere end væksten i bruttonationalproduktet. Budgettet er omhyggeligt tilrettelagt med henblik på at fremme fortsat økonomisk ekspansion, sagde præsidenten udtrykkeligt.

Forsvarsudgifterne er som sædvanlig den største post på budgettet, med 51,6 milliarder, hvilket repræsenterer en nedgang på 1/2 milliard.

ØKONOMISK POLITIK

Den 28. januar sendte præsidenten Kongressen den årlige økonomiske rapport i henhold til beskæftigelsesloven af 1946. Den indledes med en erklæring om, at den økonomiske situation for tiden er udmærket, og at der kan ses frem til uafbrudt og stærk ekspansion i det kommende år. Bruttonationalproduktet anslås til 660 milliarder i 1965, en stigning på ca. 40 milliarder dollars. Arbejdsløsheden skulle blive mindre end de 5,2 pct. i 1964.

Både budgettet og den økonomiske rapport bygger på sandsynligheden af et budgetunderskud for de nærmeste år. Præsidenten synes helt at have accpteret sine økonomiske rådgiveres synspunkter på dette felt og vedstår dem mere åbent end nogen tidligere præsident. Målet er at nå en større årlig vækst i nationalproduktet og en noget lavere arbejdsløshed.

Formanden for Senatets finanskomité, Harry Byrd fra Virginia har som ventet udtalt sig for balance på budgettet; men på baggrund af Kongressens nye sammensætning nærer præsidenten øjensynlig kun ringe tvivl om, at han kan gennemføre nedsættelse af visse skatter samt højere offentlige udgifter. Han giver den store skattenedsættelse i 1964 hovedparten af æren for den økonomiske vækst i 1964 og de fortsatte udsigter hertil i 1965.

Præsidenten har været relativt fåmælt om udenrigspolitiske emner. I sin tiltrædelsestale talte han i almindelige vendinger om dårskaben i gensidige ødelæggelser. Han har bebudet at ville søge fredelig forståelse med Sovjetunionen og inviteret dens ledere til USA. Han har forpligtet USA til fortsat hjælp til Vietnam. Det synes klart, at han håber at kunne anvende personligt diplomati i vid udstrækning. Formentlig vil præsident Johnson søge at drage fordel af den overtalelsesteknik, der var så stor en sukces for ham i Senatet. Han vil i forhandlinger udadtil søge at bruge sit yndlingsudtryk »Lad os ræsonnere sammen!«

DE GAULLES REPUBLIK

I

– Træk af den indre politiske udvikling i den femte republik –

JACQUES BERG

Den femte republik i Frankrig er nu godt syv år gammel. At kalde den de Gaulles republik er ganske naturligt. Han gav forfatningen – i ordets egentligste forstand – og han har brugt den og ændret den, som han ville. Han har været den politiske beslutningstager, han samler hele den politiske magt i sin person. I udlandet spørger man ikke: hvad siger den franske regering – men: hvad siger de Gaulle.

Netop i udenrigspolitikken gør magtens personliggørelse sig stærkt gældende; relationerne til andre lande, og i særlig grad dem, der vedrører Frankrigs kontakt med de tidligere franske kolonier og forsvarspolitikken, er blevet generalens forbeholdte domæne.

Der er intet besynderligt i, at omverdenen hæfter sig mest ved den del af Frankrigs politik, der vender udad. Europapolitikken og særlig holdningen til Tysklandsproblemet, forsøget på at blive fløjmand for en tredje magt mellem øst og vest, skabelsen af et fransk (europæisk) atomart forsvar og den dertil hørende strategi m. m. analyseres og debatteres af politikere og politisk sagkyndige verden over, og da netop som »de Gaulles politik«.

Retter vi blikket indad i Frankrig, møder vi grundlaget for »de Gaulles politik«. Det moderne franske samfunds økonomiske udvikling, de menneskelige og materielle ressourcer, den tekniske kunnen og uddannelsessystemet, den kulturelle aktivitet – alt dette udgør den ene side af, hvad vi kan kalde de franske tilstande. Den anden side er administrationen og ledelsen af dette samfund, magtens fordeling og funktion – *det politiske system,* og det er udelukkende denne side, der behandles i denne artikel.

Hvilke følger for det politiske system og for det politiske livs udfoldelse har den femte republiks oprettelse i 1958 haft? Hvordan har partierne og i videre forstand de politiske kræfter udviklet sig under et præsidentstyre som det nuværende franske? Hvilke problemer knytter der sig i det hele taget til begrebet præsidentstyre? Hvordan reagerer vælgerne?

Denne artikels første del er en kommenteret oversigt over de vigtigste begivenheder i fransk indenrigspolitik fra 1958 til i dag, derefter vil enkelte hovedproblemer blive trukket frem.

De syv år

Medens den fjerde republik i sin forfatningsmæssige udformning såvel som i politisk praksis på godt og ondt mindede meget om den ærværdige tredje, satte den femte republik sig bevidst som mål at lægge den størst mulige afstand mellem sig og sin forgænger. Dette har sin forklaring i *situationen* omkring forfatningens tilblivelse og i *personen* bag den nye republik.

OMKRING REPUBLIKKENS FØDSEL

General de Gaulle kom legalt til magten, men i en situation, der var opstået som følge af en alt andet end legal handling, nemlig hærens – eller rettere visse officerers – opstand i Algier by den *13. maj 1958*. Begivenheden afdækkede brutalt, hvor skrøbeligt den franske regerings magtgrundlag var, ikke blot i de nordafrikanske departementer, men også i selve Frankrig.

Den fjerde republiks sidste beslutning blev at overdrage magten til Charles de Gaulle. Forud for denne beslutning i parlamentet og magtskiftet den *1. juni 1958*, i form af de Gaulles udnævnelse til regeringsleder med særlige beføjelser, gik en aftale mellem de gamle og den nye magthaver. Til gengæld for de vidtgående magtbeføjelser til ham personlig lovede de Gaulle blandt andet at respektere visse demokratiske principper i den forfatning, han ville lade udarbejde og sætte til folkeafstemning inden et halvt år: den almindelige valgret, regeringens ansvarlighed overfor parlamentet, bevarelsen af to forskellige poster som regeringsleder og som republikkens præsident, adskillelsen af den udøvende og den lovgivende myndighed.

Løfterne blev for så vidt overholdt i den femte republiks forfatning, der officielt trådte i kraft den *4. oktober 1958* efter at den ved en folkeafstemning den 28. september, der tillige formede sig som en massiv tillidserklæring til de Gaulle, var blevet godkendt af et flertal på tæt ved $^4/_5$ af de vælgere, der afgav deres stemme.

Men var de nævnte demokratiske principper og forfatningsmæssige elementer end bevaret i de Gaulles forfatning – et parlament af to kamre, en premierminister og en parlamentarisk ansvarlig regering, en præsident, uafhængige domstole osv., så var den indbyrdes magtfordeling til gengæld undergået visse ændringer.

Frankrig befandt sig i en alvorlig national krise. Forfatningen blev fra

TAVLE 1

Folkeafstemningen 28. september 1958.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	26.603.464	100	
Afgivne stemmer	22.596.850		
Stemmer ikke	4.006.614	15,06	
Blanke, ugyldige	303.559	1,1	
Ja	17.668.790	66,4	79,2
Nej	4.624.511	17,3	20,7

(Goguel & Grosser. La Politique en France. 1964).

første færd betragtet som et *instrument,* de Gaulle kunne anvende i det ulykkelige algierske spørgsmål. Sådan fik *situationen* sin andel i den nye forfatnings form og indhold.

Men *personen* betød lige så meget. De Gaulle havde i årene 1945–46 og senere fra 1947 til 1953 tydeligt tilkendegivet sin opfattelse af Frankrigs forfatningsmæssige behov. Hans tale i *Bayeux den 16. juni 1946* midt under forfatningskampen forud for den fjerde republiks oprettelse, rummede hans helhedsopfattelse af det nødvendige styres karakter. Ordlyden i afsnittet om præsidentens opgaver og beføjelser går igen i 1958-forfatningens artikel 5 (nøgleordene er »arbitrage«, »continuité de l'État« og »garant«). Bayeuxtalen blev suppleret senere på året 1946 og kom som sådan til at udgøre indholdet af de krav om en forfatningsrevision, der fra 1947 blev fremført af den fjerde republiks gaullistparti, RPF (Rassemblement du peuple français).

Den forfatning, som alle de politiske partier med undtagelse af PCF (Parti communiste français) gav deres støtte, og som fik den store tilslutning ved folkeafstemningen i september 1958, var en virkeliggørelse af allerede forlængst fremsatte tanker. De Gaulles syn på magten, direkte udsprunget af hans erfaringer fra den tredje republiks kollaps i juni 1940, fra tiden som de frie franske styrkers chef under den anden verdenskrig og som leder af befrielsesregeringen fra 1944 til januar 1946, blev, omsat i konkrete paragraffer, til den femte republiks forfatning.

Men der var en indbygget spænding i denne sammensætning af drivkræfterne bag forfatningen: situation og person – en spænding, der hele tiden lå under den politiske debat i de følgende år.

Netop fordi forfatningen var situationsbestemt, burde så ikke den magtopfattelse og -udøvelse, den var udtryk for, erstattes af mere »normale« tilstande, når situationen – det vil sige krigen i Algier – var ophørt at eksistere? Dette blev et af hovedargumenterne i oppositionen mod de Gaulle fra de partier, der i 1958 støttede ham og i de nærmest følgende år samarbejdede i og med regeringen, men som, om ikke før så i foråret 1962, sadlede

om[1]). De Gaulles funktion som statens leder var i manges øjne situationsbundet, et slags »romersk diktatur« af moralsk tilsnit, fremkaldt af en krise og bestemt til at høre op med denne krise.

På den anden side understregede de Gaulles tilhængere personens betydning for forfatningen og mente, at den udformning, den femte republik havde fået, endelig var, hvad Frankrig længe havde trængt til. Krisen i 1958 var blot en tilspidsning af de problemer, hvis årsag var fundamentale fejl i selve det politiske system forud for 1958. Langtfra at genindføre den tredje eller den fjerde republik ved Algierkrigens afslutning, måtte man tværtimod udbygge den femte republiks organer og styreform og på den måde ikke blot blive i stand til at løse fremtidige kriser, men forebygge dem.

I denne modsætning, der især blev akut i 1962, har politisk set det sidste synspunkt sejret. Ellers ville den femte republik kun have eksisteret i fire år.

EN PARLAMENTARISK-PRÆSIDENTIEL FORFATNING

Det er ikke muligt her at gennemgå 1958-forfatningen i enkeltheder. Præamblen og de 92 artikler prægedes, foruden af de Gaulles syn, i ikke ringe grad af Michel Debré, justitsminister i det første kabinet fra juni 1958 og premierminister fra den femte republiks officielle oprettelse i januar 1959. Denne stilling beholdt han indtil april 1962, hvor han blev afløst af Georges Pompidou.

Forfatningen instituerer *en blanding af parlamentarisk* og *præsidentielt styre*. Fra først til sidst er den gennemsyret af mistillid til det traditionelle politiske systems evne til at sikre et stabilt styre i Frankrig og af den deraf følgende nødvendighed af at skabe en forfatningsmekanisme, der gjorde det muligt at regere udfra en reel og varig autoritet.

I den femte republiks forfatning kan man se en illustration af den klassiske franske opfattelse af forfatningers art og opgave; i modsætning til f. eks. England og de skandinaviske lande betragtes forfatningen i Frankrig ikke som det egentlige og eneste fundament, hvorover det politiske system er bygget op, men netop som en *mekanisme*, der i regeringens eller

[1]) Socialisterne (S. F. I. O.), de radikale, folkerepublikanerne (M. R. P.) og de uafhængige (Indépendants) var de vigtigste af de partier, som ikke var gaullistiske, der besluttede at sige ja til forfatningen. Kommunisterne (PC) tog som det eneste parti klart stilling mod de Gaulles forfatning og anbefalede at stemme nej ved folkeafstemningen den 28. september 1958. Blandt modstanderne var desuden et kartel af »mendésister«, mindretalssocialister (PSA) o. a. Partiledelsen i U. D. S. R. (Union démocratique et socialiste de la Résistance) besluttede at sige nej, men flere af partiets kendte navne, deriblandt Pleven og Edouard Bonnefous gik mod partiledelsens beslutning.

magthaverens hænder skal benyttes til at få det politiske system – hvis centrale idé er vælgernes flertal – til at fungere[2]).

Den mildest talt uklare blanding af parlamentarisk og præsidentielt styresæt fremgår stærkest af bestemmelserne om den udøvende magt.

Forfatningen rummer et dobbelthovedet eksekutivorgan. På den ene side har vi *premierministeren,* der i følge *artikel 21* leder den regering (dirige l'action du Gouvernement), som i *artikel 20* udstyres med ret til at afgøre og føre nationens politik (Le Gouvernement détermine et conduit la politique de la Nation).

Men samtidig udstyres republikkens *præsident* i forfatningens afsnit III med magt og ret til at sikre de offentlige myndigheders funktion og statens kontinuitet (artikel 5), til at udnævne premierministeren og regeringens medlemmer (artikel 8) og til at opløse Nationalforsamlingen (artikel 12); han er desuden de væbnede styrkers øverste chef (artikel 15) og kan endelig tiltage sig ekstraordinære fuldmagter i situationer, hvor republikkens institutioner, nationens uafhængighed, territoriets integritet eller udførelsen af internationale forpligtelser trues, og når de forfatningsmæssige, offentlige myndigheders sædvanlige funktion er blevet afbrudt (artikel 16).

I alle disse tilfælde pålægges det ganske vist præsidenten at rådføre sig med regeringen, parlamentets formænd eller forfatningsrådet først, men ingen steder forpligtes han til at følge nogens råd.

Det parlamentarisk-præsidentielle blandingstræk i forfatningen er i praksis blevet omsat til et styre med tyngdepunktet i det præsidentielle.

De Gaulle har – foruden af opløsningsretten og i en enkelt periode af artikel 16 – især benyttet sig af forfatningens bestemmelser om *referendum.* Eller måske det er mere korrekt at sige, at han netop ikke har benyttet sig af disse bestemmelser, i hvert fald ikke i alle tilfældene.

To gange (1958 og 1962) har hans fremgangsmåde i øvrigt været den at tidssammenkæde de to former for vælgertilkendegivelse, folkeafstemningen om et enkelt spørgsmål og valget af deputerede til den lovgivende forsamlings vigtigste kammer, Nationalforsamlingen. Det har været en del af de Gaulles taktik at forsøge at overføre ja-stemmerne fra en folkeafstemning, der i det væsentlige altid er blevet opfattet som en tillidserklæring til ham personligt, til det eller de partier, der ved valget til Nationalforsamlingen gik ind for hans politik – først og fremmest UNR (Union pour la nouvelle république).

[2]) Det var udfra en sådan forfatningsopfattelse naturligt at betragte den femte republiks forfatning som et instrument i de Gaulles hænder til at løse en krise. – I et brev til Guy Mollet 27. december 1958 betegner de Gaulle sin opgave med ordene »remettre la République en place« – hvad der ikke skal oversættes med »sætte republikken på plads«, men med »genindsætte republikken på dens retmæssige plads«.

Parlamentets rolle bestemmes i forfatningens afsnit V. Med stor nøjagtighed opregnes her områderne for dets lovgivende virksomhed (artikel 34), og for at der ikke skal herske nogen tvivl understreges det ydermere, at hvad der falder udenfor disse afgrænsede områder, henhører under administrationen (artikel 37).

Forfatningen er blevet kaldt Frankrigs hidtil ringeste og mest tvetydige lovtekst. Men det er et spørgsmål, om den er ringe, fordi den er tvetydig. Repræsenterer ikke netop tvetydigheden på afgørende steder et højdepunkt af dygtighed i den kunst, vi kan kalde »uklarhedens klarhed«? Ingen kunne i al fald være i tvivl om meningen: at gøre en ende på den tredje og den fjerde republiks »forsamlingsstyre«, hvis forudsætning var de politiske partiers magtmonopol på alle trin fra det lokale til det nationale med de hyppigt skiftende mosaikregeringers svaghed til følge.

De politiske *institutioner* – som f. eks. præsidentens opløsningsret og referendum – fik nu overvægten og udgjorde det egentlige magtgrundlag for en præsident, hvis dobbelte funktion som republikkens politiske leder og statens overhoved skulle sikre politisk og national stabilitet. Præsidenten var så godt som frit stillet til at anvende disse institutioner som han ville. De skulle altid tjene »nationens højeste interesser«, men hvem definerede disse?

I øvrigt kan det bemærkes, at netop forfatningens tvetydighed eller rummelighed danner baggrund for en diskussion, som med jævne mellemrum tages op både af tilhængere og modstandere af det nuværende styre. Især når spørgsmålet om de Gaulles efterfølger er fremme, drøfter man, om 1958-forfatningen er egnet som udgangspunkt for en anden styreform end den, der praktiseres i øjeblikket.

REPUBLIKKENS FØRSTE MÅNEDER

I anden halvdel af 1958 og begyndelsen af 1959 konfirmeredes magtskiftet, og den femte republiks indretning blev foreløbig afsluttet. Den første nationalforsamling valgtes i slutningen af november, og den 21. december blev de Gaulle af 3/4 af det da fungerende valgkollegium på over 80.000 medlemmer valgt til republikkens præsident. Den *8. januar 1959* overtog han dette hverv, men ikke den svage stilling, efter René Coty. Denne dato er republikkens officielle fødselsdag.

Som de sidste udløbere af denne indledende bølge af vælgertilkendegivelser omkring den femte republiks oprettelse fulgte kommunevalgene i marts og senatsvalget i april 1959, der i nogen grad formede sig som en oprejsning for de partier, særlig på venstrefløjen, som ved gaullisternes jordskredsagtige sejre i forbindelse med selve magtskiftet var blevet hårdest ramt.

TAVLE II A

Valg til Nationalforsamlingen 1958.
1. omgang 23. november.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	27.736.491	100	
Afgivne stemmer	20.994.797		
Stemmer ikke	6.241.694	22,9	
Blanke, ugyldige	652.889	2,3	
PC	3.907.763	14,3	19,2
Union des Forces démocratiques	261.738	0.9	1,2
S. F. I. O.	3.193.786	11,7	15,7
Radikale	1.503.787	5,5	7,3
M. R. P.	2.273.281	8,3	11,1
Gaullister (UNR m. fl.)	4.165.453	15,2	20,4
Moderate	4.502.449	16,5	22,1
Yderste højre	533.651	1,9	2,6

(PC = Parti communiste. Union des Forces démocratiques = kartel af »mendésister«, uafhængige socialister (mindretal af S. F. I. O., der ved folkeafstemningen gik imod de Gaulles forfatning, optræder til 1960 under betegnelsen PSA = Parti socialiste autonome, derefter i sammenslutning med andre socialistfraktioner som PSU = Parti socialiste unifié). S. F. I. O. = Section française de l'Internationale ouvrière, Frankrigs socialistiske parti. M. R. P. = Mouvement républicain populaire, Frankrigs »kristelige demokrater«. U. N. R. = Union pour la Nouvelle République, den femte republiks gaullistparti, stiftet i oktober 1958 som en sammenslutning af forskellige gaullistiske bevægelser og grupper fra den fjerde republik. Blandt Moderate, forskellige højregrupper, især Indépendants = uafhængige. Mellem yderste højre var poujadister. – (Goguel & Grosser. La Politique en France).

TAVLE II B

Nationalforsamlingens sammensætning efter valget 23. og 30. november 1958.

Den socialistiske gruppe	41	44
beslægtede	3	
Entente démocratique gruppen	33	33
Gruppe af folkerepublikanere (M. R. P.)	50	56
og Centre démocratique	6	
U. N. R. gruppen	202	212
beslægtede	10	
Gruppe af Indépendants og Paysans d'Action sociale	108	118
beslægtede	10	
Gruppen Unité de la République	48	48
Medlemmer uden for grupperne	41	41

(Valgets 2. omgang forstærkede tendenserne fra 1. omgang. U. N. R.s kompakte del af gaullistgruppen var på 189. Indépendants, der ved valget vandt over 1 million stemmer sammenlignet med valget i 1956, kunne danne forsamlingens næststørste gruppe. Kommunisternes tilbagegang betød nedgang i mandater fra 144 i Nationalforsamlingen fra 1956 til 10 i 1958; de kunne ikke udgøre en selvstændig gruppe. Socialisterne, under gruppebetegnelsen Den socialistiske gruppe, fik halveret deres mandattal i forhold til 1956-Nationalforsamlingen. – NB. Reglerne for gruppedannelse i Nationalforsamlingen medfører, at partibetegnelserne som de f. eks. benyttes i valgkampen, ikke opretholdes som gruppebetegnelser i Nationalforsamlingen. – Af den afgående forsamlings 537 medlemmer genvalgtes kun 131).
(Goguel & Grosser. La Politique en France og L'Année politique 1958).

SENATET

Parlamentets andetkammer, Senatet, der i modsætning til Nationalforsamlingen vælges indirekte, afspejler de lokale præferencer ved den overvægt, valgmåden tillægger de små og mellemstore kommuner; de »gamle« partier nød godt heraf, og adskillige af den fjerde republiks mere kendte politikere, der faldt i november 1958, vendte tilbage til det parlamentariske liv som senatsmedlemmer. Resultatet har været, at senatet under Gaston Monnervilles uafbrudte formandskab siden 1959 har været behersket af en støt antigaullistisk politisk orientering[3]).

Men senatets forretningsgang og dets beføjelser vedrørende lovgivning og finanspolitik er indrettet således, at senatets modstand i praksis kun kan få virkning, når den er i overensstemmelse med regeringen.

Nationalforsamlingen vil altid kunne få det sidste ord og gennemføre enhver lovgivning, som senatet har afvist.

Senatet har i de Gaulles og de hidtidige regeringers øjne aldrig været andet og mere end højst en irriterende faktor. Men det står på de Gaulles program at gennemføre en reform af senatet.

VALGLOVEN

Der er grund til at hæfte sig ved valgloven af *13. oktober 1958* vedrørende valg til Nationalforsamlingen, der med hjemmel i forfatningens artikel 25 blev skabt af regeringen ved en såkaldt »loi organique«; den genindførte i princippet valgmåden fra før 1940 (»scrutin uninominal majoritaire à deux tours«). Ved valget afgiver man sin stemme på en person – ikke på en liste, som under den fjerde republik. Hvor en kandidat opnår det absolutte flertal ved den første stemmeafgivning, er han valgt som kredsens deputerede til Nationalforsamlingen. Får ingen af de opstillede kandidater absolut flertal, afholdes der en anden afstemning ugen efter, hvor den af kandidaterne, der opnår det største antal stemmer, er valgt. I anden omgang kan ikke deltage kandidater, som i første omgang fik under 5 % af samtlige afgivne stemmer. I 1958 måtte der afholdes to afstemninger i 91 % af kredsene, medens det i 1962 blev nødvendigt med en anden omgang (scrutin ballotage) i godt 80 % af valgkredsene (arrondissement).

Der hersker en del uenighed om konsekvenserne, deres art og styrke, af denne valgmåde. De fleste teoretikere synes dog at mene, at den favoriserer det parti, som i forvejen er det fremherskende. Argumentationen er,

[3]) Resultatet af senatsvalget den 26. april 1959: Kommunisterne 14 mandater (÷ 2), diverse venstregrupper 1 (+ 1), socialister 48 (÷ 3), radikale 51 (+ 4), M. R. P. 29 (+ 8), U. N. R. 27 (÷ 2), moderate (centrum og højregrupper) 85 (+ 5). – 84 % af de afgåede senatorer genvalgtes; mellem de 85 nyvalgte senatorer var 35 tidligere medlemmer af Nationalforsamlingen, hvoraf de 29 var faldet ved valget i november 1958.

at vælgerne i de kredse, hvor ingen af kandidaterne opnår absolut flertal i første omgang – og det vil altså sige i langt de fleste – i anden omgang vil tendere mod at overføre flere stemmer på første omgangs stærkeste kandidat. Systemet skulle med andre ord næsten automatisk sikre første omgangs relative vinder valget i anden.

Mulighederne for *koalitionsdannelser* mellem første og anden omgang gør dog denne – og andre – teorier usikre. F. eks. har det vist sig, at i nogle kredse, hvor en kommunist var blevet topkandidat i første omgang uden at opnå det absolutte fletral, isoleredes han i anden omgang af en ikke-kommunistisk koalition af f. eks. gaullister, folkerepublikanere og uafhængige, hvis fælleskandidat så blev valgt.

Netop koalitionerne, valgforbundene, der opstår efter en vurdering af stemmefordelingen i første omgang, og som praktiseres af alle partierne, er medvirkende til at skabe betydelig spænding, men også betydelig forvirring, omkring de franske valg.

Hvordan man end skal vurdere teorierne omkring valglovens betydning for udfaldet af valget – og i den forbindelse må man huske at skelne mellem *partiernes aftaler og vælgernes adfærd på valgdagen* – så synes udfaldene af afstemningerne under den femte republik at bekræfte tesen om den gældende valglovs begunstigelse af det dominerende parti.

Jævnføring med Senatet, hvor en anden valglov gælder og hvor den politiske sammensætning er en anden, behøver ikke være et direkte bevis på tesens gyldighed.

DE GAULLES DILEMMA

Ligesom situationen i Algier lå bag magtskiftet i 1958, kom den også til at farve udviklingen i fransk indenrigspolitik i republikkens første år.

For hver måned, man nærmede sig en løsning på Algierproblemet – og med løsning menes her algiersk selvbestemmelse, således som de Gaulle nævnte dette princip i sin tale den 16. september 1959 – voksede for de Gaulle det dilemma, der fra begyndelsen havde været indpodet i betingelserne omkring hans magtovertagelse: jo hurtigere han fik bragt fred i Algier, jo hurtigere ville han sandsynligvis miste støtten fra alle partier undtagen det gaullistiske og dermed måske også befolkningens. Selv om han ikke som præsident, valgt for en syvårig periode, kunne afsættes, ville et antigaullistisk flertal i Nationalforsamlingen være højst ubehageligt for de Gaulle. Landet ville blive låst fast i en håbløs krise mellem folkerepræsentationen og præsidenten.

På den anden side: trak det for længe ud med en afgørelse i Algier, ville manglen på resultater i dette nationale hovedproblem tilsvarende kunne danne grundlag for en negativ vurdering af generalen.

For de Gaulle var opgaven i disse fire første år af den femte republiks historie ret delikat – forudsat, at han ville bevare magten. Og det ville han.

DE GAULLES UDVIKLING

Efterhånden som de Gaulles første præsidentperiode er ved at rinde ud, bestyrkes indtrykket af en mand, der efter et indledende skøn på et forholdsvis tidligt tidspunkt, og i hvert fald fra 1959, havde besluttet sig til at forandre vilkårene for det politiske liv i Frankrig til bunds og efter en endog meget langsigtet plan.

Georges *Vedel* har forsøgt at skildre de tidligste faser af de Gaulles virke og udviklingen af hans egen forståelse af præsidentembedet [4]).

De Gaulles hovedopgave i 1958 var Algier, instrumentet forfatningen af 4. oktober. De første ni måneder som præsident (januar-september 1959) holdt de Gaulle sig til rollen som *mægler* (arbitre), hævet over den politiske hverdag, rede til at gribe ind og forlige parterne på den politiske slagmark – det vil sige tvinge dem til at indordne sig under hans beslutning. At Debré var regeringens leder skulle også i praksis betyde, at han var den politiske leder; forfatningens artikel 20 og 21 (jfr. side 332) var i anvendelse.

Den påstand er måske rigtig, at de Gaulle i denne første periode oprigtigt troede, at hans magtovertagelse, hans navn alene, ville være tilstrækkeligt til at pacificere algiererne og gøre det tillokkende for dem at forblive under Frankrig. Måske gør man hermed generalens naivitet og hans ukendskab til de reelle forhold i Algier for stor.

I denne periode skete intet afgørende i Algierspørgsmålet. Derimod en del inden for den normale politiske virksomhed i Frankrig; ændringer og forbedringer i administrationen, social og økonomisk lovgivning; på det sidste område arbejdede man i 1959 videre på det grundlag, der var skabt under de Gaulles provisoriske regering i 1958, hvor en mængde reformarbejde blev påbegyndt i form af dekreter.

Denne første periode fik en ende den 16. september 1959. De Gaulles tale, hvor Algiers selvbestemmelse for første gang blev nævnt som en mulig udgang på krigen, var blandt andet udtryk for at »mægleren« i præsidenten var veget for den politiske beslutningstager og strateg i funktion. Imidlertid: i den konkrete Algierpolitik intet nyt.

Først under indtryk af den europæiske befolknings opstand og barrikaderne i Algier for et fransk Algier (januar 1960) overtog præsidenten den direkte kommando med sagerne. Fra nu af gjaldt i alle politiske spørgsmål, om det var Algier, udenrigspolitikken eller indenrigspolitikken, for bestandig to grundsætninger for de Gaulle: at regere eller ikke regere/at handle på alle områder eller på ingen.

På et eller andet tidspunkt i 1959 må de Gaulle i følge denne udlæg-

[4]) *Georges Vedel.* Vers le régime présidentiel? Revue Française de Science Politique, Volume XIV, no. 1, Février 1964. Professor Vedel har i en samtale i efteråret 1964 med forf. uddybet sin opfattelse af de Gaulles udvikling.

ning have indset, *at* det algierske problem var mere kompliceret end som så, *at* løsningen i sidste ende måtte blive Algiers selvstændighed – måske under en eller anden form for samarbejde med Frankrig, og endelig *at* ledelsen af den franske politik i sin helhed krævede hans fulde *deltagelse*, ikke blot hans tilstedeværelse som øverste figur.

KRISEN SKÆRPES, POLITISK DELING

I den femte republiks første regeringer havde ikke kun gaullister sæde. Man må erindre, at de, som partiet UNR, stiftet få uger før valget i november 1958, dengang kun opfattedes som et blandt mange partier. Den konservative Antoine Pinay, CNI (Centre national des Indépendants), Frankrigs konseilspræsident i 1952, beklædte posten som finansminister, indtil han i januar 1960 udtrådte i protest mod den økonomiske politik. Socialisten Guy Mollet var i 1958 medlem af regeringen, og flere folkerepublikanere (MRP, Mouvement républicain du peuple), deriblandt Pierre Pflimlin, den fjerde republiks sidste konseilspræsident, figurerede ligeledes på ministerlisten.

Det er værd at bemærke, at de egentlige hovedpersoner fra majdagene 1958 ikke modtog nogen opfordring til at træde ind i regeringen. Det gælder f. eks. Georges Bidault og general Massu; dog fik Jacques Soustelle i juli 1958 posten som informationsminister, men blev ved regeringsomdannelsen i januar 1959 forflyttet til det politisk ørkesløse hverv som minister for Sahara. Han gled helt ud i februar 1960.

Soustelle kan tages som repræsentant for den fløj af politikere, der oprindelig støttede de Gaulle i tillid til at han ville bevare et fransk Algier. En forventning, der allerede havde ligget bag maj-revolten i 1958, men som de Gaulle på intet tidspunkt efter magtskiftet selv havde givet utvetydig anledning til at nære. Netop den gradvise tydeliggørelse af de Gaulles hensigt om at styre mod et algiersk Algier fik en del gaullister til i oktober 1959 at forlade UNR-gruppen i Nationalforsamlingen og slutte sig til den af Bidault ledede Rassemblement pour l'Algérie française. Denne sammenslutning blev en af spirene til den yderliggående højreopposition mod de Gaulle, der nu i ham kun så en forræderisk general, der i 1940 af Vichyregeringen blev dømt til døden in absentia, og som altså nu ville prisgive en del af det franske territorium. Tendensen førte lige ind i den virksomhed, OAS (Organisation de l'armée secrete) senere udøvede. For Bidault førte den helt til Brasilien.

MAGTENS KONCENTRATION

Det vil føre for vidt at redegøre for hele Algierproblemets udvikling, selv om alle væsentlige politiske begivenheder i Frankrig før 1962 – i øvrigt

også de udenrigspolitiske – kun til bunds begribes, når de ses i snæver sammenhæng med den algierske politik og udviklingen i Nordafrika.

Vi vil nøjes med at pege på visse af de ændrede vilkår for magtudøvelsen, der direkte foranledigedes af Algierproblemet.

Den 2. februar 1960 besluttede parlamentet i et ekstraordinært møde og i overensstemmelse med artikel 38 i forfatningen at overdrage regeringen særbeføjelser i et år til at handle i lovgivningsanliggender uden Nationalforsamlingens ellers påkrævede forudgående approbation – dog med undtagelse af lovforslag vedrørende finanserne og forfatningen, hvor den normale procedure fortsat skulle gælde. Beslutningen udsprang direkte af den ovenfor omtalte uro i Algier måneden før, og den kan betragtes som en forløber på regerings- og parlamentsplanet for de Gaulles anvendelse af artikel 16 (jfr. side 332) fra den 23. april til den 30. september 1961. Iværksættelsen af artikel 16 motiveredes med det putschforsøg, generalerne Salan, Challe, Zeller og Jouhaux satte i gang den 21. april og som den 26. april brød sammen. Oprøret skete i protest mod regeringens Algierpolitik, således som den især var kommet til udtryk i begyndelsen af 1961: udnævnelsen af Louis Joxe til minister for Algier i januar, folkeafstemningen *den 8. april,* hvor vælgerne skulle tage stilling til et algiersk Algier som princippet i Frankrigs politik – et princip, hvis praktiske udførelse netop var genstand for forhandlinger i den første uge af april mellem regeringen og FLN i Evian.

Ved regeringens ekstraordinære fuldmagter i 1960 og særlig ved de Gaulles praktisering af artikel 16 i 1961 var der tale om en langvarig *magtkoncentration,* som uden omsvøb demonstrerede tendensen i styret og dermed også parlamentets svækkede kontrolmulighed under den femte republik[5]).

Selv om artikel 16 blev sat ud af kraft igen – efter nogles mening urimeligt længe efter at den egentlige fare for borgerkrig var drevet over – havde partierne og det franske folk fået rigelig lejlighed til at gøre sig klart, hvad det egentlig var, de godkendte i 1958.

---

[5]) Den 12. september 1961 afviste Nationalforsamlingens formand at sætte socialisternes mistillidsforslag under afstemning med en henvisning til de ekstraordinære tilstande og artikel 16.s ikraftværen. – *Reglerne for mistillidsafstemninger* (forfatningens artikel 49) indskrænker i øvrigt mulighederne for at vælte en regering sammenlignet med forholdene under den fjerde republik. Et mistillidsforslag skal indleveres skriftligt og være underskrevet af mindst 10 % af Nationalforsamlingens medlemmer. Afstemningen om forslaget kan tidligst finde sted 48 timer efter indleveringen. Ved stemmetællingen *opregnes kun de stemmer, der afgives for forslaget,* hvis vedtagelse fordrer over halvdelen af stemmerne. Hvis forslaget falder, kan forslagsstillerne *ikke fremsætte noget nyt mistillidsforslag før næste samling.* Premierministeren kan forlange tillid i forbindelse med et af regeringen fremsat forslag; den betragtes som givet, med mindre der inden 24 timer indgives et mistillidsforslag efter de ovennævnte regler. – Senatet kan ikke vedtage mistillid til regeringen.

Hos nogle fæstnede det indtryk sig, at disse vilkår måtte man snarest skaffe sig af med igen. For andre blev det en understregning, ikke blot af den folkevalgte repræsentations magtesløshed, men også af dens faktiske undværlighed.

På længere sigt blev konsekvensen af »artikel 16-diktaturet«, at styret i højere grad end tidligere grundede sig på en lydig stab af embedsmænd og teknikere, samtidig med at den politiske ledelse af Frankrig løsnedes mere og mere fra de traditionelle politiske kræfters indflydelse (parlament, presse, fagforeninger), ja, i vid udstrækning også fra den offentlige menings interesse.

Gaullismen begyndte at blive et reelt begreb, der dækkede over en delvis afpolitiseret, isoleret og upåvirkelig driftsledelse.

DIREKTE KONTAKT

Men de Gaulle havde intet imod at lægge afstand mellem sig og »de traditionelle politiske kræfter«. Derimod ville han nødig isoleres fra folket. Et hovedpunkt i hans politiske filosofi er værdien af den *direkte kontakt* mellem magtens forvalter og magtens kilde, det suveræne folk. Melleminstanserne (les intermédiaires), det vil i første række sige de politiske partier, har efter hans mening i rigeligt omfang bevist deres egen overflødighed ved manglende evne til effektivt at formidle og udføre folkets virkelige ønsker og behov. Fortidens partier (les partis de jadis) tilhører fortiden og kun den.

FIRE FOLKEAFSTEMNINGER

De Gaulles vigtigste middel til at etablere direkte kontakt er – foruden rundrejserne og fjernsynet – anvendelsen af referendum. Fire gange i alt har der været afholdt folkeafstemning. At der rent forfatningsteknisk ikke tilkommer præsidenten noget initiativ til at lade et lovforslag gå til folkeafstemning har de Gaulle set stort på.

Foruden forfatningsafstemningen den *28. september 1958* og den allerede nævnte afstemning om selvbestemmelsesprincippet for Algier den *8. januar 1961* plus endnu et Algierreferendum den *8. april 1962*, vedrørende Evianaftalerne af 19. marts om våbenhvile og Algiers overgang til uafhængighed, afholdtes der den *28. oktober 1962* en folkeafstemning, den hidtil sidste. Ved denne lejlighed godkendtes forslaget om en forfatningsændring, hvorefter valget af republikkens præsident skulle være almindeligt og direkte (suffrage universel) og ikke som hidtil foregå indirekte ved et »notabelt« valgkollegium bestående af begge kamres medlemmer + repræsentanter for de kommunale og departementale råd.

TAVLE III

Folkeafstemningen 8. januar 1961.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	27.184.408	100	
Afgivne stemmer	20.791.246		
Stemmer ikke	6.393.162	23,5	
Blanke, ugyldige	594.699	2,1	
Ja	15.200.073	55,9	75,2
Nej	4.996.474	18,3	24,7

(Vælgerne skulle tage stilling til princippet Algiers selvbestemmelse. – En sammenligning af resultaterne fra denne afstemning og folkeafstemningen om forfatningen 28. september 1958 viser flg. udvikling: gruppen stemmer ikke steg fra 15,06 % til 23,51 % = 8,45 %; blanke, ugyldige: fra 1,14 % til 2,18 % = 1,04 % stigning; *ja* faldt fra 66,41 % til 55,91 % = 10,50 %; *nej* steg fra 17,38 % til 18,37 % = 0.99 %).

(Goguel & Grosser. La Politique en France og L'Année politique 1961).

TAVLE IV

Folkeafstemningen 8. april 1962.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	26.991.743	100	
Afgivne stemmer	20.401.906		
Stemmer ikke	6.589.837	24,4	
Blanke, ugyldige	1.098.238	4	
Ja	17.508.607	64,8	90,6
Nej	1.795.061	6,6	9,3

(Vælgerne skulle tage stilling til de nyligt indgåede aftaler i Evian, der gav Algier selvstændighed; desuden delegerede vælgerne ved deres stemmeafgivning magten til at føre disse aftaler ud i livet til regeringen. – Det »massive« ja skyldes blandt andet, at det kommunistiske parti denne gang anbefalede sine vælgere at stemme ja; nej'erne repræsenterer især yderliggående højregrupper, der på den ene eller anden måde kæmpede for et »Algérie française«).

(Goguel & Grosser. La Politique en France og L'Année politique 1962).

Men med denne vigtige folkeafstemning er vi midt i en længere række af begivenheder i året 1962, det år, der på mange måder danner skel i den femte republiks historie, og som det bliver nødvendigt at skildre i sammenhæng.

1962. MORALSK OG SOCIAL KRISE

Jo nærmere afslutningen på krigen i Algier kom, jo mere bredte der sig i selve Frankrig en uro og ophidselse, som hidrørte dels fra en *moralsk krise*, dels fra *social utilfredshed*.

Den moralske krises natur og egentlige årsager lader sig ikke beskrive kort. Dens rod lå antagelig først og fremmest i de forskellige reaktioner på begivenhederne i Algier. Hæren følte sig svigtet af regeringen og de civile myndigheder og forledtes til oprørsk virksomhed, hvis farligste udløber blev OAS's terror. Fra den modsatte fløj af den bevidste opinion rettedes

en hård kritik mod regeringens fortsatte krig og mod metoderne i Algier. De 121's manifest i september 1960 med Jean-Paul Sartre i spidsen krævede blandt andet ret for enhver fransk borger til at nægte at udføre sin værnepligt i Algier.

Den moralske krise gik dybt i den franske befolkning, hvor næsten alle familier var direkte og personligt berørt af Algierkrigen.

En af følgerne blev en stadig stærkere tendens i samfundets forskellige sociale grupper til at give økonomisk, social og politisk utilfredshed og krav udtryk i »*direkte aktioner*« – strejker, demonstrationer og enhver tænkelig form for protest. En »esprit frondeur« bredte sig.

Paradoksalt nok kan man heri se et principielt sammenfald med en af styrets bærende ideer: magten næres af den direkte kontakt med folket! Samfundsgrupperne, f. eks. kartoffelbønderne i Bretagne og minearbejderne i Nordfrankrig, demonstrerede gennem deres »direkte aktioner« vendt mod regeringen netop en af denne regerings hovedteser. Set fra en lidt anden synsvinkel kan man sige, at de Gaulle ved sin systematiske tilsidesætning af »melleminstanserne« i det politiske liv selv havde været med til at fjerne en stødpude, der måske kunne have gjort sammenstødet mellem de utilfredse samfundsgrupper og regeringen mindre voldsomme.

Men nu var altså præsidenten – efter eget ønske – på én gang opinionens repræsentant og dens skydeskive. Samfundets traditionelle politiske kanaler, der snart længe ikke havde haft noget afløb, fik efterhånden heller intet tilført.

Det store spørgsmål for de Gaulle ved begyndelsen af 1962 var dette: kunne han efter – måske ligefrem på trods af – fuldendelsen af sin hovedopgave: afslutningen på krigen i Algier og dertil elimineringen af OAS-truslen, regne med det franske folks tilslutning til en *videreførelse* af det politiske lederskab? Var ubetydeliggørelsen af de politiske partier i systemet og i vælgernes øjne lykkedes så vidt, at et frafald af de partier, der hidtil havde støttet ham, ingen særlige følger fik blandt vælgerne.

POMPIDOU. LINIERNE TRÆKKES OP

Et bekymret gaullistparti rådede i april 1962 de Gaulle til at opløse nationalforsamlingen og udskrive valg umiddelbart efter folkeafstemningen den 8. april om Evianaftalerne for at drage nytte af den gunstige indstilling efter afslutningen på Algierkrigen. Men de Gaulle havde andre planer. I første omgang nøjedes han med at udskifte sin premierminister. Michel Debré blev kasseret, og den *15. april 1962* udnævntes de Gaulles gode ven og økonomiske rådgiver, den lyrikkyndige finansmand og politiske novice Georges Pompidou. Han kom snart i modvind. Den 16. juni forlod de fem ministre fra MRP, deriblandt Pflimlin, regeringen, angiveligt i pro-

test mod Europa-politikken. Den 13. i næste måned udvandrede op mod 300 deputerede fra Nationalforsamlingen som en protest mod at formanden forhindrede en afstemning om regeringens europæiske og atlantiske politik. Den 10. august fik et mistillidsforslag til regeringen Pompidou på spørgsmålet om atompolitikken 206 stemmer, det vil sige 35 mindre end det antal, der var nødvendigt for at vælte regeringen.

Det, der var ved at ske, var, at linierne i fransk politik efter den lange nedfrysningsperiode under Algierkrigen, hvor mønsteret var delvis udvisket, blev trukket skarpere op i modsætningen mellem det gaullistiske styre og oppositionen. Den sidstnævntes eneste samlingsmærke var den negative holdning til de herskende tilstande.

PRÆSIDENTVALGMÅDEN

Fra maj til august 1962 blev der fire gange forsøgt attentat mod de Gaulles liv, sidst – og alvorligst – ved Petit-Clamart.

Både for de Gaulle selv og for hans modstandere aktualiserede disse attentater spørgsmålet om, hvem der kunne blive de Gaulles efterfølger og hvordan. For de Gaulle var der ingen tvivl om, at et vellykket attentat på ham ville betyde kaos; ingen præsidentkandidat ville kunne regne med valgkollegiets udelte støtte.

Tanken om at lade afholde en folkeafstemning på spørgsmålet om en forfatningsrevision vedrørende valget af republikkens præsident havde ligget i luften siden begyndelsen af året. Det var senatsformanden Gaston Monnerville, der ved sin meget hårde kritik af disse planer gav startsignalet til oppositionens protester. Han anså fremgangsmåden for at være en krænkelse af forfatningen [6]).

Men de Gaulle havde taget sin beslutning. I september lod han meddele, at der ville blive afholdt referendum, hvor vælgerne skulle afgøre, om præsidenten for fremtiden skulle vælges ved direkte valg. Motivet var det dobbelte: at sikre valget af sin efterfølger engang og øge sin egen magt, medens han havde den.

Partiernes dilemma overfor denne forfatningsrevision var uløseligt: godkendte de ændringen, ville de – ikke blot under de Gaulle, men også efter ham – stå overfor en uhyre stærk leder, udrustet med både et folkeligt mandat og omfattende forfatningsmæssige beføjelser; afviste de forfatningsændringen (det var, hvad de valgte at gøre) sikrede de sig selv en ugunstig position i den kommende kampagne, nemlig den rent negative at nægte vælgerne retten til selv at udpege deres præsident.

[6]) Monnerville–de Gaulle »fejden« er et sørgmuntert kapitel for sig. Senatsformanden har nu i tre år været »persona non grata« i Elysée palæet.

REGERINGENS FALD

Oppositionens hovedargument var, at de Gaulle ved at sende lovforslaget direkte til folkeafstemning udenom parlamentet, gjorde sig skyldig i forfatningsbrud. Dette var den væsentligste motivering bag det mistillidsforslag til regeringen Pompidou, der blev vedtaget i Nationalforsamlingen den 5. *oktober 1962* med 280 stemmer.

De Gaulle gjorde tilsyneladende, hvad han kunne for at få partierne til at modarbejde ham. Det var højt spil. Ved at sende forslaget direkte til folkeafstemning overtrådte han klart forfatningens artikel 89 om fremgangsmåden ved forfatningsrevisioner; ingen jurist var i stand til at forsvare handlingen, som da også fordømtes af Conseil d'État (øverste administrative retsinstans) og uofficielt af det mere medgørlige Conseil constitutionelle. De Gaulle ønskede for enhver pris at tvinge partierne i opposition, så hans forventede sejr ved folkeafstemningen samtidig kunne blive et nederlag for partierne, repræsentanterne for »den gamle orden«.

Vedtagelsen af mistillidsforslaget og regeringens afgang kom ham, hvis denne fortolkning af de Gaulles taktik holder stik, i virkeligheden meget tilpas. Oppositionen var på en måde gået i fælden ved selv at fremtvinge en opløsning af Nationalforsamlingen og, et halvt års tid før perioden var udløbet, et valg, som de Gaulle nok ville vide at knytte sammen med folkeafstemningen for at drage den fordel heraf, som dette kunne indebære for ham. Beregningen var, at processen fra 1958 ville gentage sig, således at den tillid til de Gaulle personligt, som igen forventedes udtalt ved folkeafstemningen, helt eller delvis ville kunne overføres på de gaullistiske kandidater ved valget.

Oppositionspartiernes beregning gik omvendt ud på, at de Gaulle ville vinde – omend knebent – ved folkeafstemningen, men at de så ville få revanche ved valget til Nationalforsamlingen.

RESULTATERNE AF REFERENDUM OG VALG

Folkeafstemningen den 28. oktober 1962 blev ikke den store succes for de Gaulle. Så vidt var oppositionens beregning korrekt. Med Le Monde's ord var de Gaulle hverken sejrherre eller besejret. For første gang opnåede han under halvdelen af de stemmeberettigedes stemmer, men dog lidt over 3/5 af de afgivne stemmer.

I en fjernsynstale umiddelbart forud for afstemningsdagen udtalte de Gaulle, at han ville betragte et svagt eller usikkert flertal som et utilstrækkeligt grundlag for sin forbliven på posten som republikkens præsident. Men skønt flertallet – i hvert fald i forhold til de tidligere folkeafstemninger – måtte siges at være »svagt og usikkert«, vendte de Gaulle, efter 24 timers betænkningstid i Colombey-les-deux-Eglises, den 30. september tilbage til Elyséepalæet.

TAVLE V

Folkeafstemningen 28. oktober 1962.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	27.582.113	100	
Afgivne stemmer	21.301.816		
Stemmer ikke	6.280.297	22,7	
Blanke, ygyldige	559.758	2	
Ja	12.809.363	46,4	61,7
Nej	7.932.695	28,7	38,2

(Vælgerne skulle tage stilling til de Gaulles forslag om en forfatningsrevision, der ændrede valgmåden ved valg af præsident fra indirekte til direkte valg).

(Goguel & Grosser. La Politique en France).

Valget til Nationalforsamlingen fandt sted den *18. og 25. november 1962*. Resultatet var overraskende for de fleste, og i al fald for de ikke-gaullistiske partier. Anden del af oppositionens beregning holdt ikke stik. Gaullisterne, det vil sige UNR-UDT (Union démocratique du travail) plus de kandidater, der var opstillet under etiketten Association pour la Ve République, fik en sikker sejr. For første gang i historien havde en regering et nogenlunde homogent flertal bag sig i Nationalforsamlingen. Flertallet i 1958-nationalforsamlingen var heterogent, idet det foruden gaullister også omfattede politikere fra MRP, de radikale, uafhængige og moderate og endog socialister, medens altså 1962-flertallet udelukkende bestod af gaullister og gaulliserende.

TAVLE VI A

Valg til Nationalforsamlingen 1962.

(1. og 2. omgang 18. og 25. november 1962)

	1. omgang	%	2. omgang	%
PC (kommunister)	3.992.431	21,8	3.243.041	21,3
Yderste venstre (PSU)	449.743	2,4	183.844	1,2
S. F. I. O. (soc.)	2.319.662	12,6	2.304.330	15,2
Radikale	679.912	3,7	635.712	4,2
Centre gauche	705.186	3,8	432.389	2,8
U. N. R.	5.847.403	31,9	6.165.929	40,5
M. R. P.	1.635.452	8,9	806.908	5,3
Indépendants	798.092	4,4	241.853	1,6
CNI	1.660.896	9,1	1.125.988	7,4
Centre républicain	81.627	0,5	51.164	0,4

(U. N. R. fik største fremgang mellem 1. og 2. omgang på bekostning af højrepartierne (Indépendants, CNI = Centre national des Indépendants, Centre républicain) og folkerepublikanerne (M. R. P.); socialisterne gik ligeledes tilbage mellem omgangene, men forholdsvis lidt. – Partiernes tab og gevinst af mandater: PC +31, PSU +2, S. F. I. O. +24, radikale og centre gauche +1, U. N. R.-U. D. T. (gaullister) +64, M. R. P. +20, Républicans indépendants +8, Indépendants/CNI +78, Centre républicain +2, Yderste højre +12).

(L'Année politique 1962).

TAVLE VI B

Nationalforsamlingens sammensætning efter valget 18. og 25. november 1962.

Den kommunistiske gruppe	41	41
Den socialistiske gruppe	64	66
beslægtede	2	
Gruppen Rassemblement démocratique	35	39
beslægtede	4	
Gruppen Centre démocratique	51	55
beslægtede	4	
U. N. R. – U. D. T. gruppen	216	233
beslægtede	17	
Gruppen Républicains indépendants	32	35
beslægtede	3	
Medlemmer udenfor grupperne	13	

(Rassemblement démocratique samler de radikale og enkelte andre. Centre démocratique består af M. R. P., Indépendants og enkelte andre centrum-højre politikere. U. D. T. = Union démocratique du travail (»venstre-gaullister«). – Om gruppebetegnelser og partinavne jf. bemærkning til tavlen over sammensætningen af Nationalforsamlingen 1958, tavle II B).

Det blev således de Gaulles beregning, der holdt. Selv om hverken folkeafstemning eller valgresultat i november 1962 kunne stå mål med den eksempelløse succes i september 1958, var sejren dog tydelig.

For højrepartierne blev valget en katastrofe. Venstrepartierne noterede en pæn fremgang. De Gaulles modstandere på højrefløjen led i 1962 den samme skæbne som modstanderne på venstrefløjen i 1958.

KONSOLIDERING

1962 blev således et konsolideringens år for de Gaulle. Algier-krigen blev bragt til ophør. Forfatningsrevisionen om præsidentvalgmåden blev gennemført. Regeringen Pompidou red stormene af og vendte tilbage efter novembervalget til en hidtil uhørt stærk position. Den femte republiks eksistensberettigelse var ikke længere at føre nationen gennem en hård national krise med alvorlige internationale perspektiver. Fra at være *omstændighedernes republik* var den slet og ret blevet *republik*.

Men samtidig betød 1962, at tilværelsen blev endnu trangere for oppositionen. Dens kritik kan formuleres i tre punkter: styrets mangel på respekt for mindretallet; manglen på en virkelig dialog mellem styre og opposition; identifikationen af regering og stat. Oppositionens svaghed var stor. Den vidste, hvad den *ikke* ville, men søgte desperat efter, hvad den ville.

For regeringen betød begivenhederne i efteråret 1962, at den kunne samle sin opmærksomhed om den økonomiske udvikling (planen; produktionen, inflationsbekæmpelsen, egnsudviklingen, problemerne i forbindelse med befolkningsvæksten osv.). De Gaulle kunne hellige sig sine yndlingsemner: forsvar og udenrigspolitik. Og befolkningen? Tilsyneladende overgav den sig uhæmmet i den fuldstændige politiske apati.

MOD DET KOMMENDE PRÆSIDENTVALG

Hvad det politiske system angår, bød årene 1963 og 1964 ikke på opsigtsvækkende begivenheder. Udviklingen – i det mindste i 1964 – har mere eller mindre haft et præg af *optakt* til de store begivenheder i år: de kommunale valg i marts, senatsvalget i forsommeren og endelig præsidentvalget, som efter forfatningens bestemmelser skal finde sted til december.

NY KOMMUNAL VALGLOV

Ændringerne i den kommunale valglov i *maj 1964* blev udelukkende diskuteret i lyset af præsidentvalget. De blev vedtaget i Nationalforsamlingen med 254 stemmer mod 201 og indfører for kommuner med over 30.000 indbyggere flertalsvalg i to omgange, men med blokerede lister mellem første og anden stemmeafgivning; der vil altså kun være mulighed for koalitionsdannelser forud for første omgang. Den liste eller det parti, der opnår flest stemmer, besætter alle pladserne i byens eller kommunens råd, herunder naturligvis borgmesterposten.

Regeringens argument for at fremsætte forslaget var ønsket om at fremkalde en forenkling og dermed større effektivitet i den lokale administration.

Oppositionen betragter med en vis ret loven som et led i en generel taktik, der går ud på at få fordelt kandidaterne i to blokke, hvoraf den ene bekvemt kan kaldes kommunistisk, fordi PCF uvægerligt vil stå i den afdeling, medens den anden vil være den gaullistiske. Mere specielt betragtes denne valglov for kommunerne som et snedigt forsøg på at tilføje den socialistiske borgmester Gaston Defferre, præsidentkandidaten, et nederlag i hans egen by, Marseille, hvilket formodes at ville svække ham på det nationale plan i decemberopgøret. Et samarbejde mellem socialister og kommunister i Marseille er problematisk. Defferres borgmestermandat hviler i øjeblikket blandt andet på støtte fra konservative antikommunistiske stemmer.

GAULLISMENS RØDDER

Som en foreløbig afslutning på denne fremstilling af den femte republiks første syv år skal nævnes en af de mere solide teorier om den gaullistiske *styreforms* rødder i den nyere franske historie[7]).

I de historiske parallellers land fremfor noget har gaullismen været jævnført med flere forskellige af det 19. århundredes -ismer (orléanisme, bonapartisme eller neo-bonapartisme, boulangisme), når det da ikke ligefrem er blevet anset for rammende at gå helt tilbage til 1600-tallets stats-

[7]) David Thomson. Democracy in France since 1870. 4. udg. London 1964, kapitel VIII, side 274 ff.

indretning. De fleste af den slags historiske paralleller hviler på en overfortolkning af styrets og den styrendes ydre form. De giver i bedste fald anledning til vittige karikaturtegninger, men til nogen egentlig forståelse af de nuværende forhold bidrager de sjældent.

Thomson finder forudsætningerne for gaullismen som den stod frem i 1958 i to af det republikanske Frankrigs traditioner. En højre-centrumstradition for fænomenet *den provisoriske præsident* og en venstre-revolutionær tradition for *det republikanske diktatur* på feltråbet: »republikken er i fare!«

Som prototyper på den første tradition nævnes Thiers i 1871, Pétain i 1940 og de Gaulle selv fra 1944 til 1946. På den anden traditionslinie – den »jacobinske« – finder han Gambetta i 1870, Clemenceau i 1917 og i en lidt bredere forstand filosofien bag modstandsbevægelsen 1940–44.

Interessant er Thomsons påpegning af en vidtgående overensstemmelse mellem Pétains forfatningsudkast fra 1943 og de Gaulles Bayeux-tale den 16. juni 1946, der som tidligere nævnt er en direkte forudsætning for den femte republiks forfatning. At de Gaulle selv føler sig i overensstemmelse med sider af Pétain kan man – hvor paradoksalt det umiddelbart forekommer – næppe betvivle.

At han samtidig som krigshelt og national befrielsesskikkelse føler sig på linie med Clemenceau vidner blandt andet de Gaulles memoirer om. Et sted fortæller han, hvordan hans tanker under marchen op ad Champs-Elysées i august 1944 kredsede om denne store nationale figur fra den første verdenskrig.

De historiske paralleller i forbindelse med begrebet gaullismen som styreform er som sagt utallige. Noget rigtigt er der til syvende og sidst i dem alle. Men netop derved forringes deres værdi som nøgler til den femte republiks egenart. Thomson har dog utvivlsomt peget på noget væsentligt.

Kun med stærke moderationer kan det foranstående kaldes en fremstilling af den femte republiks første syv år. Dels har kun et lille udsnit af Frankrigs udvikling, den rent politiske, været berørt – og dette kun pletvis. Dels har inden for dette afgrænsede område stoffet fået en slagside i retning af *magtens* og *magthavernes* art og udvikling.

Det sidste skulle rette sig i det følgende afsnit, hvor den meget omtalte politiske regruppering, oppositionens problem, begreberne højre og venstre, forskellige opfattelser af præsidentembedets udvikling m. m. vil blive omtalt.

ET UDVALG AF LITTERATUR OM DANMARK OG FÆLLESMARKEDET I PERIODEN 1957–62

Bibliotekar ANNA-LISE KAABER

Siden den overenskomst, der indeholder bestemmelserne om Det europæiske økonomiske Fællesskab, blev undertegnet i Rom den 25. marts 1957, har debatten om en eventuel dansk indtræden i »De Seks« været ført med vekslende intensitet i bøger, tidsskrifter og aviser. Den 10. august 1961 anmodede Danmark og England om optagelse af forhandlinger om vilkårene for et medlemsskab, og denne begivenhed intensiverede yderligere diskussionen om Fællesmarkedet.

Jeg har bestræbt mig på i det udvalg, jeg har foretaget, at belyse debatten om Fællesmarkedet ikke blot ud fra økonomiske synspunkter, men drage politiske, landbrugsøkonomiske, kulturelle og nationale aspekter med ind i billedet.

For den danske litteraturs vedkommende er grundstammen pligtafleveringen til Det kgl. Bibliotek.

I det efterfølgende udenlandske supplement har jeg lagt vægt på bøger, der behandler Englands forhold til »De Seks«, idet Danmarks markedspolitiske stillingtagen har været nøje forbundet med Englands forhandlinger med »De Seks«.

Vedrørende den udenlandske debat er der suppleret med tidsskriftsartikler.

I en efterfølgende oversigt vil jeg føre bibliografien à jour til medio 1965 og samtidig gøre opmærksom på de muligheder, der findes for at holde sig à jour med den udkomne litteratur om Fællesmarkedet her og i udlandet.

I denne sammenhæng vil jeg ikke undlade at gøre opmærksom på Landbrugsrådets film og billedbånd, skønt dette falder lidt uden for bibliografiens rammer.

BØGER, PJECER m. v. PÅ DANSK

Andersen, Victor: Syv artikler om Danmark og De Seks. En artikelserie fra Politiken. Politiken, 1961. 43 sider, illustreret.

Arbejderkonferencen og Rom-unionen. Udgivet af Arbejderkonferencen. 1962. 16 upag. sider.

Barfod, Gustav: Nøgle til De Seks og De Syv. Dansk Arbejdsgiverforening, 1959. 30 sider. (Dansk Arbejdsgiverforenings Samfundskontakt, serie C. nr. 8).

(Birkelbach, Willi): Birkelbach-rapporten. Rapport vedtaget af Det Politiske Udvalg over de politiske og institutionelle aspekter ved tiltrædelse af eller associering med fællesskabet. – Udgivet på foranledning af Dansk Samlings Forretningsudvalg. 1962. 24 sider. (Det Europæiske Parlaments Sessionsdokumenter, 1961–62, – dokument 122).

Boggild-Christensen, J.: Fællesmarkedet i europæisk belysning. En artikelserie i Berlingske Tidende. Berlingske Tidende, 1958. 42 sider, illustreret.

Christensen, Børge G.: De 6 og de 7 og textilhandelen. A/S Henriques & Lovengreens Tricotage Fabrikker, 1959. 44 sider, illustreret.

Danmark i Europa. Udgivet af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. 1957. 20 sider.

Danmark og de europæiske markedsplaner. Udenrigsministeriet og Det økonomiske Sekretariat, 1958.:
Nr. 1. Markedsplaner og erhvervsudvikling inden for industrivareområdet. 1958. 194 sider. – Nr. 2. Afsætningsforholdene for landbrugseksporten. 1958. 161 sider. – Nr. 3. Problemer vedrørende arbejdsmarkedet og socialpolitikken. 1958. 92 sider. – Nr. 4. Konkurrenceforhold og monopolkontrol. 1958. 51 sider. – Nr. 5. Adgang til erhvervsudøvelse. 1958. 71 sider.

Danmark og Det Europæiske Økonomiske Fællesskab. Udgivet ved Udenrigsministeriets foranstaltning. 1962. 472 sider.

Danmark og De Seks. Foredragsrække i radioen. Forlaget Aktuelle Bøger, 1961. 176 sider. (Orientering, 1): Erling Kristiansen: Romtraktaten – dens indhold og baggrund. Max Sørensen: Afgiver vi vor selvstændighed? Otto Müller: Industriens vilkår og muligheder. V. Brorson: Landbruget under Fællesmarkedet. J. Nørgaard: Fiskeriet og det store marked. Erik Dreyer: Det fælles arbejdsmarked. Jens P. Jensen: Etableringsret og jordkøb. Bodil Begtrup: Kvinderne i det fremtidige Europa. Bjørn Hanssen: Danskheden truet i grænselandet? Frantz Wilhelm Wendt: Danmark, Norden og De Seks. Traktat om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab.

Dansk industri i et stort marked. Referat af møde i Dansk Ingeniørforening den 9. oktober 1957. D. I. F., 1957. 41 sider.

Dansk landbrug og de nye europæiske samarbejdsplaner. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeninger. 1957. 68 sider.

Erhard, Ludwig: Det europæiske økonomiske samarbejde. Udgivet af Erhvervenes Oplysningsråd. 1958. 32 sider.

(De) europæiske fællesmarkedsplaner. Udgivet af Industrirådet. 1957. 79 sider.

(De) europæiske markedsplaner. Af Tyge Dahlgaard, Lauge Stetting og Erik Mortensen. Red. af Thorkil Kristensen. Udgivet af Det Udenrigspolitiske Selskab. Det Danske Forlag, 1958. 352 sider. Litteraturhenvisninger side 342–43.

Fischer, Paul Henning: Det europæiske kul- og stålfællesskab. Folkeretlige studier over internationalt samarbejde. With an English summary. Doktordisputats. Munksgaard, 1957. 340 sider. Litteraturhenvisninger side 311–31.

Folketinget: Beretning fra Folketingets udvalg til at følge regeringens forhandlinger om Danmarks optagelse i Det europæiske økonomiske Fællesskab. Folketingstidende: Tillæg B. 1961–62, spalte 309, 449 og 521. Tillæg B. 1962–63, spalte 25, 169 og 231. Vedrørende Folketingets forhandlinger om E. E. C. se Oversigterne til Folketingstidende.

Fuglsang, Villy: Fællesmarkedet, monopolernes jernhæl. Tiden, 1959. 16 sider.

(Et) fælleseuropæisk marked? Danske arbejdere og industrifolk diskuterer på fire møder, arrangeret af Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, problemer vedrørende samhandelen i Europa. 1958. 55 sider, illustreret.

Gersmann, Paul: Om fællesmarkedsplanerne og deres indflydelse på toldtjenesten. U. st. 1959. 24 sider.

Henriksen, Ole Bernt: Rom-traktaten. Danmarks enten – eller. 8 artikler fra Jyllands-Posten. Århus 1962. 48 sider, illustreret.

Internationalt samarbejde. Redigeret af Ernst Christiansen. Fremad, 1960. 202 sider, illustreret. (Danmarks Radios Grundbøger). Litteraturhenvisninger side 189–201.

Ja eller nej til Fællesmarkedet. Redigeret af Kr. Jespersen. Samleren, 1962. 221 sider. (Samlerens Piccolobøger).

Jensen, Alfred: Ind i Fællesmarkedet? ... nej, der findes en anden vej. Tiden, 1961. 28 sider.

Jernert, C. V.: »Hvorfor skal vi have et fællesmarked?« Foredrag i Københavns Handelsstands Klub af 1841 den 9. januar 1957. Udgivet af Grosserer-Societetets Komité. 1957. 24 sider.

Kjærgaard, N.: Landbruget og de europæiske markedsplaner. Udgivet af Landbrugsrådet. 1957. 11 sider.

Korst, Mogens og *Poul Trier Pedersen:* Europa abc. Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Danmark. En TV-opslagsbog. Udgivet af Danmarks Radio. Fremad, 1962. 77 sider, illustreret. Litteraturhenvisninger.

Korst, Mogens og *Poul Trier Pedersen:* Fællesmarkedet og Danmark. Nøgle til Landbrugsrådets billedbånd. Udgivet af Landbrugsrådet. 1962. 16 upag. sider.

Larsen, Aksel: Hvad er Fællesmarkedet? En redegørelse udgivet af Socialistisk Folkeparti. 1961. 32 sider, illustreret.

Markedsplaner og erhvervsudvikling. En undersøgelse af de europæiske markedsplaners betydning for produktion, handel, beskæftigelse m. v. inden for industrivaresektoren. Udgivet af Direktoratet for Vareforsyning. 1958. 194 sider. (stencileret).

Meninger om Fællesmarkedet. Redigeret af Jens Stubkjær. Forlaget Aktuelle Bøger, 1962. 174 sider. (Orientering, 2).

Monopollovgivningen i Fællesmarkedets medlemslande. Udgivet af Monopoltilsynets Direktorat. 60 sider. (Orientering om internationale kartelspørgsmål. Særnummer maj 1962).

(Ni) 9 om De Seks, 9 kritiske indlæg om De Seks. Udgivet af Socialistisk Folkeparti, 1962. 134 sider, illustreret. (Socialistiske Publikationer).

Nielsen, Anker: Danmark og det europæiske fællesmarked. Udgivet af Den europæiske Ungdomkampagnes danske sekretariat, Holstebro, 1957. 32 sider.

(5.) Nordiske Civiløkonom Kongres, København, 30. juni – 2. juli 1958, om foretagendet og fremtidens fællesmarkeder. Beretning redigeret af B. Steen-Johnsen, Erik Otto og Leif Monies. Nordisk Civiløkonom Forbund, 1958. 198 sider.

Oplysningsfonden om Danmark og Rom-Unionen. 1962. – Redigeret: V. Dalsgaard Billev, Kate Fleron, Ellen Grau Ravn, (serie 1), Jens Kirk (serie 2) og Poul Overgaard Nielsen: Serie 1: 8 oplysningsbreve. 1962. 32 upag. sider. Serie 2: 9 oplysningsbreve. 1962–63. 36 upag. sider.

Oversigt over de indtil 1. maj 1962 udstedte forordninger, direktiver, beslutninger og henstillinger m. v. inden for Det europæiske økonomiske Fællesskab. Udarbejdet af Udenrigsministeriet i maj 1962. (stencileret).

Paldam, Jørgen: Danmark og det europæiske fællesskab. Udgivet af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. 1961. 32 sider, illustreret.

Paldam, Jørgen: Danmark, de seks og de syv. Udgivet af Landsorganisationen De samvirkende Fagforbund. 1960. 24 sider, illustreret.

Pedersen, Jørgen: Det Europæiske Økonomiske Fællesskab. Romtraktaten, dens bestemmelser, tilblivelse og konsekvenser. Århus, Landbo-Forum, 1962. 227 sider.

Pedersen, Jørgen: Noter til diskussionen om fællesmarked og frihandelsområde. Århus 1957. 134 blade og løst bilag. (Skrifter fra Århus universitets økonomiske institut. 14).

Romtraktaten, Europamarkedet og Danmark. Af Johs. Bøggild, Vagn Heiselberg og Tage Mortensen. Forlaget Idag, 1961. 88 sider. (Europabøgerne. 1).

Romtraktaten og Danmarks erhvervsliv. Redaktion: Tage Mortensen. Forlaget Idag, 1961. 105 sider, illustreret. (Europabøgerne. 2).

Romtraktaten og Danmarks folkeliv. Redaktion: Tage Mortensen. Forlaget Idag, 1962. 112 sider, illustreret. (Europabøgerne. 3).

Rosenberg, M. J.: De europæiske fællesmarkeder og deres konsekvenser. Foredrag holdt på Håndværkerrådets hovedbestyrelsesmøde den 20. februar 1958. Ribe, Dansk Hjemstavns Forlag, 1958. 24 sider.

Rytter, Aage L.: Industriens stilling i dag – og fællesmarkedsproblemerne. Tale ved Industriforeningens generalforsamling onsdag den 10. april 1957. Udgivet af Industrirådet. 1957. 23 sider.

(De) Seks. Det europæiske økonomiske Fællesskab. EEC-EWG. 1.–2. udgave. Industrirådet. 1962. 48 sider.

Storm Hansen, K. og *Ole Bernt Henriksen:* Frihandel og fællesmarked. Hvad betyder markedsplanerne? Munksgaard, 1958. 84 sider.

Thygesen, I. C.: Industrien foran Fællesmarkedet. Tale af Industrirådets formand, direktør I. C. Thygesen, ved Industriforeningens generalforsamling tirsdag den 10. april 1962. Udgivet af Industrirådet. 1962. 12 sider.

Traktat om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab. Århus, Mikro, 1962. 64 sider.

Traktat om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab, oversættelse. Udgivet af Udenrigsministeriet. 1957. 164 sider. – Ny udvidet udgave 1961, 186 sider. (stencileret).

Wagner Hansen, Richard: Benelux. Et forspil til Europas enhed. Det danske Forlag, 1958. 204 sider. Litteraturhenvisninger side 201–02.

Wallenberg, Marcus: Økonomisk politik i et integreret Europa. Udgivet af Erhvervenes Oplysningsråd. 1959. 20 sider.

Vejledning vedrørende artiklerne 85 og 86 i Rom-traktaten og vedrørende forordningerne om disse artiklers anvendelse. Udgivet af Monopoltilsynets Direktorat. 31 sider + bilag. (Orientering om internationale kartelspørgsmål. Særnummer oktober 1962).

Wilhjelm, Johan: Danmark og markedsplanerne. Udgivet af Europabevægelsens Danske Råd. Det danske Forlag, 1958. 46 sider.

TIDSSKRIFTSARTIKLER

(Vedr. forkortelser for de omtalte tidsskrifter, se Dansk Tidsskrift-Index).

1957

Andersen, P. Nyboe: Europæisk fællesmarked og europæisk frihandelsområde og Danmarks eventuelle tilknytning hertil. (Foredrag). Mlkt Årg. 70 (909–15, 929–36).

– : Den økonomiske situation og fællesmarkedsplanerne. (Foredrag). Andb Årg. 58 (1217–24).

Dahlgaard, Tyge: Danmark og de europæiske markedsplaner. Fremt Årg. 12, nr. 9 (15–17, 33–35).

Dedijer, Vladimir: Europæisk enhed under forskellige synsvinkler. Vindr. Årg. 4 (428–48).

Kjærgaard, N.: Landbruget og de europæiske markedsplaner. (Foredrag). Andb Årg. 58 (1155–59, 1187–92). J Ldb Årg. 39 (557–67).

Landbrugsvarerne i det europæiske fællesmarked. Af K. M. Andersen, K. Skovgaard, A. P. Jacobsen og Viggo Andersen. U Lm Årg. 102 (595–99, 611–17, 627–32, 643–48, 649–51, 659–61).

Müller, Otto: Fællesmarkedsplanerne og Danmarks industrielle fremtid. Ing o B Årg. 52 (208–14).

Nielsen, J. A. Akhøj og *Sven Reiermann:* Fællesmarked eller frihandelsområde i Europa. Msk-Ind Årg. 8 (759–61).

Olsen, Erling: Tre fællesmarkedsplaner. – Med Litteraturhenvisninger Ø o P Årg. 31 (185–211).

Pedersen, Robert: Fra drømmenes rige til realiteternes land. (Nordisk – europæisk toldunion). Arbh Nr. 49 (29–34).

Philip, Kjeld: Danmark mellem Norden og »De Seks«. Natøk T Bd. 95 (289–304).

Rytter, Aage L.: Dansk industri og fællesmarkedsproblemerne. (Foredrag) Assd Årg. 62 (703–07).

Wilhjelm, Johan: Det europæiske fællesmarked. Fremt Årg. 12, nr. 2 (13–16, 18–20).

1958

Andersen, Aage: Københavns havn og de europæiske markedsplaner. Kbh H Årg. 11 (14–17, 19).

Christiansen, Hans C.: Foretagendet og fremtidens fællesmarkeder. RoR Årg. 27 (396–409).

Europæisk perspektiv. Bidrag om Europas fremtid. Af Altiero Spinelli, Frode Jakobsen, Colin Welch, Villy Sørensen, Klaus Harprecht, Jørgen Schleimann, Marc Chartier. Persp Årg. 5, nr. 8 (61–92).

Fenger, Henning: Dansk kultur og de tre verdenshjørner. (Europæisk fællesmarked). Vindr Årg. 5 (179–89).

Jacobsen, A. P.: De vesteuropæiske markeder for landbrugsprodukter. Andb Årg. 59 (423–28).

Kjærgaard, Niels: Landbrugseksporten og de handelspolitiske problemer. (Foredrag). J Ldb Årg. 40 (502–09).

Kristensen, Thorkil: De europæiske markedsplaner. (Foredrag med diskussion). RoR Årg. 27 (259–67, 313–26).

Larsen, Kai Edv.: Grænselandet og de europæiske enhedsbestræbelser. Grsv Årg. 40 (258–65).

Leistikow, Gunnar: Denmark's economy at the crossroads. (Fællesmarkedsplaner). Am Sca R Bd. 46 (135–44).

Nelson, Georg R.: Fællesmarkedet og frihandelsområdet. Soc T Årg. 34 (17–48).

Nielsen, J. A. Akhøj og *Sven Reiermann:* Maskinindustrien og de europæiske markedsplaner. Msk-Ind Årg. 9 (58–61).

Rosendahl, Johannes: Danmark og Romunionen. – Med litteraturhenvisninger. D Ud Årg. 38 (95–117).

Rudfeld, Kirsten: En sammenligning mellem reallønningerne i de europæiske fællesmarkedslande. Natøk T Bd. 96. (102–04).

Skovgaard, K.: Fællesmarkederne og afsætningsforholdene. (I almindelighed og for landbruget). T Lø 1958 (65–90).

1959

Andersen, Kristen Erik: Vil Danmark være en provins? D Ud. Årg. 39 (191–95).

Diskrimination efter 1. januar 1959 mod den danske eksport til de seks fællesmarkedslande (CEE). Udm T Årg. 40 (285–89).

Dreyer, Erik: Danmark og Romtraktatens bestemmelser vedrørende arbejdsmarkedet og socialpolitikken. Soc T (89–120).

Fenger, Henning: Fordomme og kendsgerninger – om det europæiske fællesmarked. Persp Årg. 6, nr. 7 (22–26).

Fuglsang, Villy: Markedsplanerne som udtryk for kapitalismens skærpede modsætninger. Tiden Årg. 20 (244–49).

Krag, Jens Otto: De europæiske markedsplaner og Danmark. Fremt Årg. 14, nr. 2 (9–12).

Kristensen, Thorkil: Toldpolitikken i markedsplanernes tegn. (Foredrag). Natøk T Bd. 97 (273–85).

Mortensen, Erik: Landbrugets forventninger og frygt ved Danmarks valg mellem markedsplanerne. T Lø 1959 (289–134).

Müller, Otto: Konsekvenser af Danmarks deltagelse i »De Syv«. Fremt Årg. 14, nr. 7 (11–17).

1960

Alkjær, Ejler: Beliggenhedsproblemer i det integrerede Europa. (Foredrag). D Ma Årg. 19 (193–98).

Federspiel, Per: Udviklingen omkring de europæiske markedsdannelser. (Foredrag). J Ldb Årg. 42 (17–23).

Forchhammer, Ulver: Retningslinier for fællesmarkedets landsbrugsplaner. T Lø 1960 (107–14).

Hovgaard Jakobsen, E.: De europæiske markedsdannelser og Danmarks afsætning af mejeriprodukter. N M-T Årg. 26 (42–46, 67–71).

McFadzean, William: Storbritannien og markedsproblemerne. (Uddrag af foredrag) T Ind 1960 (339–42).

Pinstrup, Hans: Landbrugseksporten, fællesmarkedsplanerne, toldforanstaltninger, m. m. (Uddrag af beretning). J Ldb Årg. 42 (379–82).

1961

Andersen, Anders: Markeds-samarbejdet er flyttet fra det økonomiske til det storpolitiske område. Andb Årg. 62 (660–62).

Barfod, Gustav: En vestlig republik. Europa-tankens opståen og fremtidsmuligheder Persp Årg. 9, nr. 2 (15–18).

Bengtsson, Gustaf: Nej til Rom-traktaten? Hskbl Årg. 86 (584–85, 587, 596–98).

Dreyer, Erik: Fællesmarkedet – (Rom-traktaten) – og socialpolitikken. (Foredrag). Kbf T Årg. 72 (307–16).

Europas forenede stater – en enquête. Af Piet Hein, Jens Kruuse, Henrik Neiiendam, Jacob Paludan, Peter P. Rohde og Terkel M. Terkelsen. Persp Årg. 9, nr. 2, (19–23).

Gammelgaard, Søren: Reglerne om konkurrencebegrænsning og monopol i de to europæiske markedsområder. – Med litteraturhenvisninger. Erhvø T Årg. 25 (151–70).

Gelting, Jørgen H.: Om det økonomiske tab ved at stå udenfor Fællesmarkedet. – Med litteraturhenvisninger. Natøk T Bd. 99 (239–53).

Gottlieb, Henning: Den europæiske landbrugsordning. Ø og P Årg. 35 (251–63).

Gram, Jørgen: Den krogede vej til Rom. DMa Årg. 20 (193–201).

Jacobsen, A. P.: Danmarks handelspolitik på landbrugets område. Andb Årg. 62 (139–40). Bemærkninger af Jens Kirk. (199–200). Af A. P. Jacobsen. (244–46).

Kjærgaard, N.: Dansk landbrug og de europæiske markedsdannelser. T Lø 1961 (361–75).

Kock Henriksen, P.: Hvad sker der med de europæiske markedsdannelser, og hvilken indflydelse kan det få på vort mejeribrug? (Foredrag). J Ldb Årg. 43 (336–41). – Mlkt Årg. 74 (459–64, 480–83).
Kristiansen, Erling: Rom-traktaten om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab (»De Seks«). – (Foredrag). Udm T Årg. 42 (889–93).
Mansholt, S. L.: Fællesmarkedets struktur og formål – og Danmarks muligheder. (Foredrag). Andb Årg. 62 (1046–51).
Nyboe Andersen, P.: Danmark og fællesmarkedet. (Foredrag). RoR Årg. 30 (395–407).
Nørgaard, Jens: Dansk fiskeris vilkår og muligheder i fællesmarkedet. (Radioforedrag). D Fskt Årg. 79 (527–30).
Rastén, Adolph: Fællesmarkedets politiske mål. D Ud Årg. 41 (335–45).
Rohde, Peter P.: Henimod europæisk enhed. Vindr Årg. 8 (617–25).
Tabor, H. R.: Hvad står De seks for? – Fremt Årg. 16, nr. 5 (27–33).
Wilhjelm, Johan: Danmark og Fællesmarkedet. Fremt Årg. 16, nr. 5 (34–36).

1962

Arnfred, J. Th.: Danmark og Europa. D Ud Årg. 42 (39–46).
Bartels, E.: Europa og Danmark. (Foredrag). J Ldb Årg. 44 (703–10).
Birkelbach, Willi: Fællesmarkedets socialister. V G Årg 16 (84–87).
Christiansen, Hans C.: Grønland og fællesmarkedet. Grø 1962 (375–92).
Døssing, P.: Romtraktaten og arbejdsmarkedet. Tiden Årg. 23 (49–55).
Ejler, Kjeld: Fællesmarkedets landbrugs-ordninger. Fremt Årg. 17, nr. 7 (29–33).
Fischer, M. H.: De Seks – set fra London. Fremt Årg. 17, nr. 6 (17–22).
Healey, Denis: Krisen i Europa. England i Fællesmarkedet og det tyske spørgsmål Fremt Årg. 17, nr. 5 (11–20).
Høgsbro, Harald: »Man bevarer ikke sin frihed ved at give den bort.« (Rom-unionen). Frit D Årg. 20 (1961–62), nr. 2 (11–12).
Jørgensen, H. C.: Skattestrukturen i fællesmarkedslandene – og Danmark. RoR Årg. 31 (235–45).
Kirk, Jens: Danmark frit – eller Rom-union? Hskbl Årg. 87 (115–17).
Kristiansen, Erling: Det Europæiske Økonomiske Fællesskab. (Foredrag). T Lø 1962 (154–76).
Lindhardt, P. G.: En livsform i livsfare? Danmark på vej mod Fællesmarkedet. Persp Årg. 10 (1962/63), nr. 3 (26–36).
Meseck, Gerhard: Betragtninger over en fælles fiskeripolitik inden for Det Europæiske Økonomiske Fællesskab. (Tale). D Fskt Årg. 80 (371–77).
Nielsen, Ellen: Arbejderbevægelsen og Europa. V G Årg. 16 (139–42).
Nielsen, Hans: Konsekvenser og perspektiver. Kbf T Årg. 73 (1962–63 – 2–6).
Om fællesmarked og europæisk fællesskab. Artikler af Otto Müller, Eva Hemmer Hansen, Jens Kirk, Vilhelm la Cour, Christian Winther og Bjarne Nørretranders. Folkev Årg. 17, nr. 1 (1–30).
Overø, Knud: Dansk afsætning på tærskelen til fællesmarkedet. T Ind 1962 (322–27).
Pedersen, Jørgen: Fællesmarkedskommissionens samfundsfilosofi. Finanstidende 1962 (103–04, 109).
Philip, Allan: Lidt fællesmarked-jura. Med litteraturhenvisninger. U Rtv 1962 (249–60).
Romunionen? nej. – (Forskellige artikler). Tiden Årg. 23 (261–300).
Saugman, Chr.: Erhvervsøkonomiske betragtninger i den aktuelle situation. (Fællesmarkeder). Kbh H Årg. 15 (21–23, 25).

Sørensen, Max: Danmarks selvstændighed og det europæiske fællesmarked. Fremt Årg. 17, nr. 2 (11–15). Bemærkninger af Marius Gormsen. Fremt Årg. 17, nr. 3 (46–47).

Tabor, Hans R.: Mod europæisk enhed. Fremt Årg. 17, nr. 10 (15–20).

Thygesen, I. C.: Industrien foran Fællesmarkedet. (Tale). T Ind 1962 (145–49).

Wernberg, Jørgen: Fællesmarkedet og vor skattepolitik. (Foredrag). T Ind 1962 (296–300).

Winding Pedersen, H.: Rom-unionen og vor økonomiske selvstændighed. Natøk T Bd. 100 (189–207).

AVISARTIKLER

(*Vedr. forkortelser for de omtalte avisartikler, se »Avis-Kronik-Index*).

1957

Barfod, Gustav: Europa og landbruget. Inf 27.3.

Barfod, Gustav: Det Europæiske fællesmarked. Inf 18.2.–22.2.

Brusvang, René Robert: Det europæiske fællesskab – hvordan skal det styres? Soc 5. 12.

Dich, Jørgen: Jeg vil håbe, vi går en kulturkamp i møde. (Fællesmarkedets nationale konserkvenser). Pol 24.11.

Fenger, Henning: Om at føle sig som Europæer. (Svar til Jørgen Dich, Pol 24.11.). Pol 10.12.

Hækkerup, Per: Danmarks, Nordens og Vesteuropas økonomiske planer. Soc 20.8.

Hækkerup, Per: Den politiske baggrund for fællesmarkedet. Soc 14.3.

Jacobsen, A. P.: Dansk landbrug i tre planer (Markedsplanerne). Berl A 10.12.

Jensen, Jørgen: Industrien og fællesmarkedet. DN 15.3.

Kirk, Jens: Danske bønder i farezonen. Inf 10., 12., 13.8 – Svar af Christian From. Inf 19.8.

Kristensen, Thorkil: Er vi forberedt? (Fællesmarkedets virkninger på beskæftigelsen og lønnen herhjemme). DN 23.9.

Kristensen, Thorkil: Fællesmarkedet og Danmark. DN 15.7.

Kristensen, Thorkil: Tre markedsplaner. DN 25.2.

Møller, Poul: Europa kalder. (Europæisk fællesmarked). DN 1.2.

Paldam, Jørgen: Svaret til »de Seks« er i dag et nej (Fællesmarkedet). DN 22.10

Petersen-Dalum, Johs.: Fællesmarkedet – afgørende for vor økonomi. (Landbrugsoversigt). DN 7.2.

Philip, Kjeld: Danmark ved anden korsvej. Planerne om fælles markeder. Pol 8.11.

Rosendahl, Johs.: Danmark og fællesmarkedet – kulturelt set. Inf 18.12.

1958

Andreasen, Gunnar: Bange mænds land. (Industrien og markedsplanerne). Pol 14.10.

Barfod, Gustav: Lille Europa, århundredets største begivenhed. Berl T 28.1.

Barfod, Gutav: Et nationalistisk eller et civilt Europa? Inf 4.12.

Bartels, Eyvind: Europæeren. Pol 1.1. – Svar af E. Munch Madsen. Berl. T. 14.1.

Bergsøe, Svend: Bør vi opgive markedsplanerne? DN 18.11.

Dich, Jørgen: Den europæiske union og det politiske demokrati. Jyl P 4.6.

Hansen, K. Storm: Kapitalistiske strøtanker. (Kapitalkoncentrationen i fællesmarkedslandene). DN 23.5.

Jacobsen, A. P.: De vesteuropæiske markeder for landbrugsprodukter. Berl A 23.4.
Jakobsen, Frode: Ja til Europa. (Fællesmarkedet). Soc 1.2.
Kirstein, Per: Fællesmarkedsplanerne og arbejdsmarkedet. DN 24.10.
Krag, Jens Otto: Europæiske markedsforhandlinger. DN 13.6.
Kristensen, Thorkil: Efter 1. januar 1959. (Markedsplanerne). DN 24.11.
Larsen, Dan: Commonwealth og Vesteuropa i økonomisk opbrud. I–V Kr D 21., 22., 28., 29., 31.1.
Mortensen, Erik: Fremsyn og fællesmarked. Pol 23.1.
Philip, Kjeld: Hvis Europas Forenede Stater bliver til noget. Pol 10.7.
Philip, Kjeld: Omkring markedsplanerne. Pol 11.2.
Rosendahl, Johs.: Uden- eller indenfor løvekulen? (Det europæiske fællesmarked). Jyl P 9.2.
Rudbeck, Fr.: Europaplaner og Nordslesvig. Jyl P 11.1.
Rydeng, O.: Danmarks eksport – muligheder – uanset fællesmarked eller ej. DN 10.1.
Vinding, Marcus: Et isoleret Danmark. (Markedsplanerne). Inf 28.11.
Aalbæk-Nielsen, Kai: Er vi bange for kampen? (Svar til Jørgen Dich. Pol 24.11.57, og Johs. Rosendahl. Inf 18.12.57). Inf 14.1.

1959

Andreasen, Gunnar: Er det så indviklet? (Markedsplanernes virkning for Danmark). DN 15.8.
Barfod, Gustav: England og Europa. Berl T 22.4.
Barfod, Gustav: Ikke helt enig! (Svar til Jørgen Pedersen. Berl A 15.5.) Berl A 4.6. Jørgen Pedersens svar. Berl A 25.6.
Barfod, Gustav: Vejen ud af provinsialismen! (Danmark en provins?). Inf 20.5.
Bergsøe, Svend: De Seks + Danmark. Pol 1.7.
Bjøl, Erling: Danmark og Europa. (Markedsplanerne). Inf 23.6.
Dahlgaard, Bertel: En nordisk toldunion og de øvrige markedsplaner. Inf 4.6.
Engberg, Poul: Danmark mellem syd og nord. Kr D 4.7.
Kock Henriksen, P.: Det danske landbrug og fællesmarkedet. Aarh St 21.–22.5.
Krag, Jens Otto: Aktuel orientering om markedsplanerne. Aarh St 17.6.
Lowzow, Marie Antoinette von: De Seks og De Syv og en ny økonomisk politik. DN 10.12.
Møller, Poul: Prolog til en debat. (Markedsplanerne). DN 13.7.
Pedersen, Jørgen: Er europæisk samarbejde på statslig basis vigtigt eller ønskeligt? Berl A 15.5.
Rosenstand, Th.: Fornuften siger: De Seks. Inf 25.5.
Starcke, Viggo: Restriktionernes afvikling. (Markedsplanerne). DN 27.7.
Storm Hansen, K.: De Seks, De Syv og U. S. A. Inf 21.7.
Suenson, Bent: Når sluserne åbnes. (Dansk industri og markedsplanerne). Pol 26.10.
Aalbæk-Nielsen, Kai: Danmark en provins? Inf 30.3.
Aalbæk-Nielsen, Kai: Grimberg og markedsdebatten: Afvikles vort demokrati? Inf 14.7.

1960

Andersen, Anders: Udviklingen i De Seks øger landbrugets vanskeligheder. Aarh Am 15.7.
Aron, Raymond: Et europæisk syn. (Fransk vurdering af forholdet mellem Storbritannien og De Seks). Berl T 6.5.
Barfod, Gustav: Europa og de store markeder. Inf 15.1.

Barfod, Gustav: Tro, håb og Europa. (De Seks og De Syv). Berl T 20.7.
Bartels, Eyvind: Europa, håb eller illusion. (Europas samling). Pol 12.1.
Bergsøe, Svend: Kortspil på en anden måde. (Udsigterne til international handelskrig). Berl T 4.5.
Dahl, Jens Rudolph: Jeg elsker de grønne lunde. Fremtidens danske kultur – national eller europæisk? Berl T 21.11.
Hatting, Jørgen: Fremtidens danske kultur. Berl T 19.10.
Heick, Fr.: Europæisk landbrugspolitik. Danv 18.10.
Petersen-Dalum, Johs.: Markedsområderne skal holdes. (Landbrug i januar). DN 4.2.
Rastén, Adolph: Fællesmarkedet har skabt mange brændende problemer. Inf 5.1.
Rytter, Aage L.: Danmarks industri og de nye markedsdannelser. DN 11.5.

1961

Bartels, Eyvind: Danmark og Europa. Kan et selvstændigt Europa skabes – trods alle modsætningsforhold? Berl T 17.7.
Bartels, Eyvind: Fællesmarkedet og kulturen. (Foredrag). Pol 1.11. – Svar af Hal Koch. Pol 8.11. – Sven Møller Kristensens svar. Pol 15.11. – Peter P. Rohdes svar. Pol 18.11. – P. Tovborg Jensens svar. Pol 27.11 .
Bartels, Eyvind: Neutralisme og folkelighed. (Svar til Hal Koch, Sven Møller Kristensen og Peter P. Rohde. Pol 8., 15. og 18.11). Pol 5.12.
Begtrup, Bodil: Kvinderne i fremtidens Europa. Kr D 5.12.
Bjøl, Erling: Danmark i skyggen af De seks. Bliver vi tyskere? – Bliver vi katolikker? Pol 15.–16.10.
Bjøl, Erling: De seks. Pol 17., 21. og 25.9.
Brorson, V.: Danmarks landbrug under fællesmarkedet. (Radioforedrag). Børs 13., 20.10.
Danstrup, John: Vil Danmark snart miste sin selvstændighed? Pol 16.7.
Dich, Jørgen: De intellektuelle, Rom-unionen – og folket. (I anledning af Erik Seidenfadens leder: De højreintellektuelle. Inf 9.12.). Inf 16.12. – Svar af Peter P. Rohde. Inf 29.12.
Dich, Jørgen: Vor handlefrihed og vort demokrati i fare. (Fællesmarkedsplanerne). Inf 31.7.
Dreyer, Erik: Rom-traktaten og Danmarks arbejdsmarked og socialpolitik. Kr D 16., 18.12.
Engberg, Poul: Den europæiske udfordring. Kr D 26.8.
Eriksen, Erik: Vor folkelige arv skal nok hævde sig. Tanker ved årsskiftet. Aalb Am 30.12.
Federspiel, Per: På vej ind i et europæisk fællesskab. Aarh Am 30.12.
Fuglesang, Villy: Landbruget og Fællesmarkedet. L F 8., 10.11.
Gottlieb, Henning: Den europæiske landbrugsordning. Jyl P 29.10.
Gottlieb, Kate Galle: Dansk kvinde i Europa. Pol 18.12.
Heinesen, Knud: Lad os blive udenfor. (Svar til Frode Jakobsen. Akt 27., 28.8.). Akt 8.9.
Høgsbro, Harald: Danmark sælges. Jyl P 12.9.
Høgsbro, Harald: Får indbyrdes had os til at sælge landet? Jyl P 3.8.
Jakobsen, Frode: De Seks – noget positivt for Danmark. Akt 27., 28.8.
Krag, Jens Otto: Danmark og Europa. (Aktuel økonomisk politik). Inf 30.12.
Larsen, Kai Edv.: Markedsplanerne set fra Sønderjylland. Flen A 24.8.
Lergaard, Niels: Rom-traktaten og vor frihed. (Svar til E. Bartels Pol 1.11.). L F 17.12.
Meyer, Poul: Hvor er de nationale? Inf 9.6. – Svar af Niels Barfoed. Inf 13.6.
Møller, Poul: Den europæiske nødvendighed. (Aktuel økonomisk politik). Berl T 9.10.
Møller, Poul: Et folk af kapitalister. – Fællesmarkedets største fare for os. Berl T 1.10.

Nørgaard, J.: Fiskeriet i fællesmarkedet. Vestk 14.10.
Pedersen, Jørgen: Danmark og fællesmarkedet I. Børs 22.12.
Petersen-Dalum, Johs.: Vi må følge England. (Landbrugsoversigt). DN 5.5.
Rimstad, I. A.: I De seks – med eller uden England? Berl T 23.10.
Rimstad, I. A.: Omkring fællesmarkedet. DN 21.8.
Ringsted, Henrik V.: Tysk forsigtighed i »kampen om England«. Pol 6.7.
Rosendahl, Johs.: Fællesmarkedet og dansk selvstyre og handlefrihed. Inf 24., 26.7.
Rørdam, Thomas: Chockrapporten og industriens fremtid. Vestk 8.12.
Seidenfaden, Erik: De højreintellektuelle. (Svar fra David Jens Adler: Intellektuelle mellem øst og vest. Inf 14.12.). Inf 9.12.
Seidenfaden, Erik: Vor nationale uafhængighed. Inf 3.7.
Skovmand, Sven: Grænseland og fællesmarked, I–V. Inf 4., 6., 20.11, 1. og 12.12.
Skytte, Karl: Fællesmarkedet ud til vælgerne. Akt 11.12. – Svar af Poul Møller. Berl T 12.12.
Storm Hansen, K.: Hvad sætter vi til ved at gå ind i De Seks? Inf 19.6.
Storm Hansen, K.: Landbrugspolitikken i fællesmarkedet. Jyl P 4.10.
Sørensen, Arne: Velkommen, Rom, hos os midt i verden. Inf 21.10.
Tabor, H. R.: De seks og det økonomiske samarbejde i Vesten. Børs 16., 23.6.
Thorsen, Svend: Norden og De seks. Pol 8.6.
Thygesen, I. C.: Danmark i den internationale økonomi. Pol 23.5.
Wendt, Franz: Den nordiske tanke og fællesmarkedet. Kr D 13.12.

1962

Andersen, Victor: Vejen til Rom. (Danmark, England og Fællesmarkedet). Pol 22.7.
Anderson, Gidske: Mange af betænkelighederne ved fællesmarkedet vil forsvinde. Inf 6.4.
Asmussen, Johan: Grundloven og Rom-traktaten. Jyl P 11.12. Svar af Harald Høgsbro. Jyl P 19.12.
Aude, Carl: Skibet må have kurs. (Den socialistiske sags muligheder inden for Fællesmarkedet). Akt 21.7.
Barfod, Gustav: Europa er stadig verdens akse. Berl T 7.9.
Barfod, Gustav: Slaget ved Waterloo finder ikke sted. England, Europa og Fællesmarkedet. Berl T 3.8.
Bartels, Eyvind: Danmarks frihed. Berl T 22.1. Svar af Jørgen Dich. Berl T 31.1.
Bartels, Eyvind: 1963 – Europas krise? Kr D 31.12.
Baunsgaard, Hilmar: Fællesmarkedsspørgsmålet. Akt 15.10.
Baunsgaard, Hilmar: »Lokal« landbrugsbeskyttelse også mulig i Fællesmarkedet. (Uddrag af tale). Sk Fb 3.8.
Bergsøe, Svend: Fællesmarkedet. Pol 3.2.
Birkelbach, Willi: Fællesmarkedets socialister. Inf 19.7.
Bomholt, Jul: Tysk-dansk naboskab. Flen A 20.–21.8.
Bredsdorff, Morten: Museum eller fremtidsstat. (Danmarks kulturelle status under et europæisk kulturelt og politisk samarbejde). Pol 7.2.
Bundvad, Kaj: Fællesmarked og lønmodtager. Akt 15.1.
Christensen, Jens: Følelser og realiteter i fællesmarkedsdebatten. Pol 4.1. Svar af Johs. Rosendahl. Pol 25.1. – Svar af Johs. Glavind. Inf 26.1.
Ejler, Kjeld: Fællesmarkedets landbrugspolitik og dens virkninger for dansk landbrug. Holb Am 19.1.
Graae, Poul: Det knager i fugerne, mens Europa formes. Børs 28.7.
Graae, Poul: Hvis Bruxelles-forhandlingerne brister –. Hvor vil vi så stå? Børs 31.12.
Hallstein, Walter: En ny verdensordning. (En videre udbygning af det europæiske økonomiske fællesskab). Dem 30.9.

Hartling, Poul: Fællesmarkedet og et spørgsmål til professor Lindhardt. Kr D 22.5.
Henriksen, Ole Bernt: Danmarks Enten – Eller I–VIII. Jyl P 14., 16., 19., 21., 23., 26., 28.2 og 2.3.
Henriksen, Ole Bernt: Sikkerhed kontra uafhængighed. (Det politiske fællesmarked). I–V. Jyl P 29., 31.7. samt 2., 4., og 6.8.
Hoff, Niels: Europæiske perspektiver og danske bekymringer. (Svar til Johs. Rosendahl. Pol 25.1.) – Pol 27.3.
Hækkerup, Per: Vort forhold til Tyskland. Kr D 7.8.
Høgsbro, Harald: Grundloven – og Rom-traktaten. Inf 3.4. – Svar af Max Sørensen. Inf 10.4. – Svar af Harald Høgsbro Inf 17.4.
Høgsbro, Harald: Klar besked fra Rom-unionen. Jyl P 28.4.
Jakobsen, Frode: Når vi bliver europæere. – Kamp for frihed mod reaktion. (Dansk og europæisk kultur). Akt 29., 31.7.
Knudsen, Jes: Danmark og De seks. I–X. Inf 6., 12., 13., 14., 15., 20., 22., 28.2. samt 8 og 17.3.
Krag, Jens Otto: Danmark, De seks og Tysklandsproblemet. Pol 1.4.
Krag, Jens Otto: Fællesmarkedet og omverdenen. Kr D 11.1.
Krag, Jens Otto: Tale med anmodning om et fuldt dansk medlemsskab i fællesmarkedet. Børs 11.1.
Krarup, Per: Europas åndelige enhed. Vej AF 4.4.
Lando, Ole: Den ny hovedstad og dens regering. (Fællesmarkedet). Berl T 17.8.
Lindhardt, P. G.: En livsform i livsfare. (De kulturelle konsekvenser af en tilslutning til fællesmarkedet). Pol 25.3. – Svar af Jens Otto Krag. Pol 27.3. – Svar af Erling Bjøl. Pol 31.3.
Lorenzen, Helge: Embedsmændene i det nye Europa. Akt 13.7.
Møller, Poul: Afklaring for Commonwealth. (Storbritannien og fællesmarkedet). Berl T 18.4.
Møller, Poul: Danmark, England og De Seks. Berl T 6.8.
Møller, Poul: For og imod Europa. (England og fællesmarkedet). Berl T 2.2.
Møller, Poul: Forklaring udbedes. (Fællesmarkedsforhandlingerne). Berl T 2.11.
Pedersen, Jørgen: Betragtninger over de økonomiske virkninger for Danmark af indtræden i Det europæiske økonomiske Fællesskab (fortsat fra december 1961). Børs 5.1.
Pedersen, Jørgen: Kommer England i FM? Jyl P 4.8.
Pedersen, Knud P.: Centralisme kontra frihed. Inf 2., 3.1. – Svar af Arne Sørensen. Inf. 12.1. – Svar af Knud P. Pedersen. Inf 19.1. – Svar af Kai Aalbæk-Nielsen. Inf 24.1.
(Rasmussen, Hans): Hans Rasmussens 34 spørgsmål til udenrigsministeren angående Danmarks stilling i fællesmarkedet og et koncentrat af Jens Otto Krags svar. Jyl P 26.1.
Rasmussen, Hans: Vi og Fællesmarkedet. Akt 11.12.
Rosendahl, Johs.: Frihed og fællesmarked. Kr D 5.7.
Rønnov-Jessen, Finn: Lovkonflikter i fællesmarkedet. Inf 26.3.
Schmid, Carlo: Det europæiske menneske. Kr D 25.9.
Svensson, A.: Nogle synspunkter. (Grænseland og Fællesmarked). Jyd T 19.9.
Sørensen, Max: Grundloven og Rom-traktaten. (Svar til Harald Høgsbro. Inf 17.4.). Inf 1.5. – Svar af Harald Høgsbro. Inf 14.5.
Thyregod, Ib: Vejen til Fællesmarkedet. Berl T 14.5.
Ølgaard, Anders: Fællesmarkedet og vort grænseproblem. Inf 1.2. – Svar af Fr. Rudbeck Inf 9.2.
Ølgaard, Anders: Økonomerne og Fællesmarkedet. Kr D 26.6.

LANDBRUGSRÅDETS FILM OG BILLEDBÅND

Danmark i Europa. Kortfilm af Tørk Haxthausen, produceret for Landbrugsrådet. 12 min.

Landbruget og Fællesmarkedet. Kortfilm af Tørk Haxthausen, produceret for Landbrugsrådet. 10 min.

Fællesmarkedet og Danmark. Billedbånd til foredrag og studiekredse.

Fællesmarkedet og Landbruget. Billedbånd til foredrag og studiekredse.

UDENLANDSKE AVIS- OG TIDSSKRIFTSARTIKLER

Dahlgaard, Bertel: Europeiskt frihandelsområde och nordisk tullunion. (Nationalekonomiska Föreningens Förhandlingar. Fjärde häftet. Stockholm, 1957).

(Le) Danemark et le Marché Commun. (Revue du Marché Commun. (46) april 1962, side 161–68).

(La) Demande d'Adhésion de la Grande-Bretagne, du Danemark et de l'Irlande à la Communauté Économique Européenne. (Bulletin de la C. E. E. 4 (9–10) sept. – okt. 1961, side 5–25).

Heckscher, K.: Denmark's Dilemma (Contemporary Review. 1102. oktober 1957, side 193–96).

Jacobsen, A. P.: The Western European Market for Agricultural Products: Marketing and Price-Stabilization (Journal of Farm Economics (39) aug. 1957, side 494–97).

Krag, Jens Otto: Le Danemark et la C. E. E. (L'Opinion de la Semaine. Paris, 25. maj 1961). Opera Mundi Europe.

Krämer, Hans R.: EWG und EFTA. Ein Vergleich der Verträge. (Jahrbuch für Internationales Recht. 10. Bd. Heft. 1/2. August 1961).

Lambert, J. R.: Enlargement of the Common Market: Denmark, Norway, and Ireland. (The World Today 18 (8) august 1962, side 350–60).

Møller, K.: Danmark og den europæiske integration. (Ekonomisk Revy, 14(5), maj 1957, side 236–43).

Philip, K.: Norden og den europæiske integration set fra Danmarks synsvinkel. (Ekonomisk Revy 19(5), maj 1962, side 351–57).

Rey, J.: Die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft und ihre Beziehungen zu Drittländern. (Europa-Archiv 15(13–14), 5/20, juli 1960, side 433–41).

Roge, F.: Les Pays Nordiques et l'Integration Européenne. (Études et Conjuncture. Paris, 13(8), august 1958, side 733–50).

Zänker, A.: Danmark och E. E. C. (Ekonomisk Revy, 19(2), februar 1962, side 113–21).

ET UDVALG AF UDENLANDSK LITTERATUR OM FÆLLESMARKEDET

Adler, Claudius: Die Befugnisse der Organe der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft gegenüber Mitgliedstaaten und Privatunternehmen. Übersicht über die Kompetenzen des Rates und der Kommission unter besonderer Berücksichtigung der Praxis. Basel, Helbing und Lichtenhahn, 1962. 189 sider. (Schriftenreihe des Instituts für Internationales Recht und Internationale Beziehungen. Hft. 13). Med litteraturhenvisninger.

Arntzen, Hubertus O.: Die Bedeutung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft und der Freihandelszone für die Volkswirtschaft Dänemarks. (Dissertation). Berlin, 1961. 263 sider. Litteraturhenvisninger side 251–61.

Aschhoff, Gunther: Agrarpolitik und landwirtschaftliche Genossenschaften in der EWG. Eine kritische Analyse der agrarpolitischen Integrationsprobleme und der Möglichkeiten der landwirtschaftlichen Genossenschaften im Gemeinsamen Markt. Karlsruhe, C. F. Müller, 1961. 125 sider. (Quellen und Studien des Instituts für Genossenschaftswesen an der Universität Münster. Bd. 13). Litteraturhenvisninger side 121–25.

Beloff, Max: Europe and the Europeans, an international discussion. With an introduction by Denis de Rougemont. A report prepared at the request of the Council of Europe. London, Chatto & Windus, 1957. 288 sider.

Benoit, Emile: Europe at Sixes and Sevens. The Common Market, the Free Trade Association and the United States. With a foreword by Walter Hallstein. New York, Columbia Univ. Press, 1961. 275 sider.

Britain and Europe. A study of the effects on British Manufacturing Industry of a Free Trade Area and the Common Market, prepared by the Intelligence Unit. London, The Economist Intelligence Unit, 1957. 304 sider.

Campbell, Alan and Dennis Thompson: Common Market Law. Texts and commentaries. With a foreword by Lord Denning. London, Stevens, 1962. 487 sider.

Case studies in European economic union. The mechanics of integration. Ed., with an introduction by J. E. Meade. London, Oxford Univ. Press, 1962. 424 sider, illustreret.

Clark, Colin: The Common Market and British Trade. New York, Praeger, 1962. 149 sider.

(The) Common Market. A survey by The Times. London, The Times Publishing Company, 1961. 97 sider.

Deniau, J. F.: The Common Market. 3rd ed. London, Barrie & Rockliff, 1962. 167 sider.

Erdman, Paul und Peter Rogge: Die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft und die Drittländer. Basel, Kyklos. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1960. 337 sider. (Veröffentlichungen der List Gesellschaft. Bd. 19. Reihe B. Studien zur Ökonomik der Gegenwart). Litteraturhenvisninger side 320–31.

Europa. Dokumente zur Frage der europäischen Einigung. Herausgegeben im Auftrag des Auswärtigen Amtes. Bonn, 1962. Bd. 1–3. (Forschungsinstitut der deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik. Dokumente und Berichte. Bd. 17 (in drei Teilbänden)). Litteraturhenvisninger side 1800–07.

1. Von den Europaplänen nach dem Ersten Weltkrieg bis zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft für Kohle und Stahl.

2. Von der Europäischen Gemeinschaft für Kohle und Stahl bis zur Europäischen Atomgemeinschaft und Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft.

3. Von der Europäischen Atomgemeinschaft und Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft bis zum Beginn einer neuen Form der politischen Zusammenarbeit 1961.

(Die) Europäische Wirtschaftsgemeinschaft. Kommentar zum Vertrag. Von Ernst Wohlfarth u. a. Berlin-Frankfurt am Main, Vahlen, 1960. 953 sider.

(Die) Europäische Wirtschaftsgemeinschaft. Kommission: Die Aussichten der Wirtschaftsentwicklung in der EWG von 1960 bis 1970. Bericht einer Arbeitsgruppe. Brüssel, 1962. 91 sider, illustreret.

(The) European Economic Community. Commission: The first stage of the Common Market. Report on the execution of the Treaty. January 1958-January 1962. Brussels, 1962. 115 sider, illustreret.

(The) European Economic Community. Commission: General report on the activities of the Community. 1–5. 1958–1961/62.

(The) European Economic Community. Commission: Memorandum of the Commission on the Action Programme of the Community for the second stage. Brussels, 1962. 89 sider. Findes i en foreløbig dansk oversættelse.

Europe's needs and resources. Trends and prospects in 18 countries. By J. Frederic Dewhurst a. o. N. Y., Twentieth Century Fund. London, MacMillan, 1961. 1198 sider.

EWG und EFTA in wissenschaftlicher Diskussion. Verhandlungen der 15. Wirtschaftswissenschaftlichen Tagung in Bad Ischl. Herausgegeben von Ernst Lagler. Berlin, Duncker & Humblot, 1961. 163 sider.

Faaland, Just: Nordisk tollunion og de europeiske fellesmarkedsplaner. En statistisk-økonomisk analyse av utenrikshandelen. Bergen, 1958. 273 sider (Chr. Michelsens institutt for Videnskap og Åndsfrihet. Beretninger 20, 3). Med litteraturhenvisninger.

Frank, Isaiah: The European Common Market. An analysis of commercial policy. London, Stevens, 1961. 324 sider. (The library of world affairs, 55). Litteraturhenvisninger side 303–14.

Groeben, Hans von der und Hans von Boeckh: Kommentar zum EWG-Vertrag. Baden-Baden/Bonn, Lutzeyer, 1958–60. Bd. 1–2. Art. 1–136. 2. Art. 137–248.

(A) guide to doing business in The European Common Market. London, Stevens, 1960. – Bd. 1 – 1. Hauser, Rita E. and Gustave M. Hauser: France and Belgium. 271 sider.

Haas, Ernst B.: The uniting of Europe. Political social and economical forces 1950–57. London, Stevens, 1958. 552 sider. (The library of world affairs, 42).

Haines, Charles Grove (ed.): European Integration. With an introduction by Paul van Zeeland. Baltimore, Johns Hopkins, 1957. 310 sider.

Hallstein, Walter: Address by President Walter Hallstein given in Paris on 22 June 1962 to the Diplomatic Press Association. »The European Economic Community as an element in a new world order«. 15 sider (stencileret).

Hallstein, Walter: Erklärung des Präsidenten der Kommission der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft Professor Doktor Walter Hallstein vor dem Europäischen Parlament in Strassburg am 21. Oktober 1958. 39 sider.

Hallstein, Walter: Erklärung von Herrn Professor Doktor Walter Hallstein, Präsident der Kommission vor dem Europäischen Parlament in Strassburg am 20. März 1958. 43 sider.

Hallstein, Walter: United Europe. Challenge and opportunity. Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press, 1962. 109 sider.

Handbuch für Europäische Wirtschaft. Herausgegeben von Hans von der Groeben und Hans von Boeckh. Bd. 1 – Baden-Baden/Bonn, Lutzeyer, 1957 – Fortsetzungswerk in Loseblattform.

Kitzinger, U. W.: The challenge of the Common Market. 3rd ed. Oxford, Blackwell, 1962. 174 sider, illustreret.

Kohler, Marc: The Common Market and investments, prepared for the For. Commerce Bank, Zurich. N. Y., Vantage, 1960. 172 sider.

Lippmann, Walter: Western unity and the Common Market. Boston, Little, Brown, 1962 51 sider.

Mackay, R. W. C.: Towards a united states of Europe, an analysis of Britain's role in European union. With a preface by Paul Henri Spaak. London, Hutchinson, 1961. 160 sider.

Nash, Eric Francis and *E. A. Attwood:* The agricultural policies of Britain and Denmark, a study in reciprocal trade. London, Land, 1961. 94 sider.

Norden och Europa. Ekonomiska samarbetsplaner. Utgiven av Handelskamrarnas nämnd. Stockholm, 1957. 48 sider.

Nutting, Anthony: Europe will not wait. A warning and a way out. London, Hollis & Carter, 1960. 122 sider.

Ouin, Marc: The O. E. E. C. and the Common Market. Why Europe needs an economic union of seventeen countries. Paris, O. E. E. C., 1958. 32 sider.

Paues, Wilhelm: Europamarknaden och företaget. Utgiven av Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Sverige Industriförbund. Stockholm, 1957. 120 sider, illustreret. Litteraturhenvisninger side 118–20.

Pinder, John H. M.: Britain and the Common Market. London, Cresset, 1961. 134 sider.

Political and economic planning. Regional development of the European Economic Community. London, Allen & Unwin, 1962. 95 sider. Litteraturhenvisninger side 86–92.

Political and economic planning. Tariffs and trade in Western Europe, a report. London, Allen & Unwin, 1959. 119 sider.

Shanks, Michael and *John Lambert:* Britain and the new Europe. The future of the Common Market. London, Chatto & Windus, 1962. 253 sider.

Siegler, Heinrich von: Dokumentation der Europäischen Integration mit besonderer Berücksichtigung des Verhältnisses EWG-EFTA. Von der Zürcher Rede Churchills 1946 bis zur Bewerbung Grossbritanniens um Mitgliedschaft bei der EWG 1961. Bonn, Wien, 1961. 474 sider.

Strauss, E.: European reckoning. The Six and Britain's future. London, Allen & Unwin, 1962. 177 sider.

Traité instituant la Communauté Économique Européenne et documents annexes. (Publ. par le secrétariat du Comité intérimaire pour le Marché Commun et l'Euratom, Bruxelles). 1957. 345 sider.

Treaty establishing The European Economic Community and connected documents. (Publ. by the Secretariat of the Interim Committee for the Common Market and Euratom, Brussels). 1957. 378 sider.

Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft und dazugehörige Dokumente. (Veröffentlicht durch das Sekretariat des Interimsausschusses für den Gemeinsamen Markt und Euratom, Brüssel), 1957. 345 sider.

Vi och Västeuropa. Uppfordran till eftertanke och debatt. (Av) Tord Ekström, Gunnar Myrdal och Roland Pålsson. Stockholm, Rabén och Sjögren, 1962. 164 sider.

Zurcher, Arnold John: The struggle to unite Europe. 1940–1958. An historical account of the development of the contemporary European Movement from its origin in the Pan-European Union to the drafting of the treaties for Euratom and the European Common Market. New York, New York Univ. Press, 1958. 254 sider.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Den amerikanske økonomi

1. »THE GREAT SOCIETY«

I den første del af Johnsons præsidenttid videreførtes den politik, som var blevet påbegyndt af Kennedy. Forarbejdet til de store love: loven om skattereduktionerne og borgerrettighedsloven, var gjort allerede inden Johnson overtog præsidentposten efter Kennedy's død. Lovgivningsarbejdet i 1964 bar således i det væsentlige Kennedy's præg. Der er imidlertid næppe nogen tvivl om, at Johnson var enig i hovedtrækkene i Kennedy's politik, og han tog de store lovforslag til sig som sine egne og førte dem igennem kongressen. Allerede inden præsidentvalget i november 1964 begyndte Johnson dog at tegne konturerne af sin personlige udformning af indenrigspolitikken. Det skete med slagord som »War on Poverty«, »Opportunity for All«, og i en tale til studenter har han fremført slagordet »Great Society«: »In your time we have the opportunity to move not only toward the rich society and the powerful society, but upward to the Great Society«[1]).

Hvad der nærmere menes med udviklingen mod »the Great Society« er endnu uklart. En republikansk senator har karakteriseret Johnsons visioner som »blueprint for paradise«. Den nærmeste fremtid vil vise, om det er mere end slagord. Krigen imod fattigdommen må ses som et aspekt af Johnsons »nye« politik, og den har allerede taget mere konkret form. Kongressen har bevilget penge til et stort program under hvilket uddannelsesvilkårene for de dårligst stillede skal forbedres. Også til omskoling og videreuddannelse af voksne kan der på forskellig måde ydes penge under dette program. Sigtet er vel først og fremmest socialt; man vil afhjælpe ulemperne ved den høje arbejdsløshed. Johnson er blevet kritiseret for dette forsøg på at afbøde virkningerne af den store arbejdsløshed i stedet for at forsøge at afskaffe den. Problemet er imidlertid, at en for kraftig efterspørgselsekspansion hurtigt kan føre til mangel på visse typer af arbejdskraft og derved sætte løn- og prisstigninger igang. Set fra en økono-

[1]) Her citeret efter *Economist*, den 26. december 1964.

misk synsvinkel er programmet derfor også et forsøg på at øge arbejdskraftens mobilitet og derigennem forøge væksten og mindske risikoen for prisstigningstendenser.

Det er karakteristisk for den amerikanske økonomi, at det trods næsten 4 års ubrudt ekspansion ikke er lykkedes at nedbringe arbejdsløsheden til et acceptabelt niveau. I begyndelsen af den nuværende ekspansionsperiode faldt arbejdsløsheden fra omkring 7 % til godt 5 %, men fra omkring 1962 og frem til den allerseneste tid er ledigheden i det store og hele ikke blevet reduceret yderligere. Efter økonomernes mening er årsagen hertil først og fremmest, at finanspolitikken ikke har været tilstrækkelig ekspansiv. Det har i mange år i USA været accepteret overtro, at en sund økonomi var ensbetydende med balance på de offentlige budgetter. Skattelettelserne, som Kennedy tog initiativet til, var et brud med denne doktrin, men yderligere skattelettelser kan blive nødvendige, hvis ekspansionen skal fortsætte. Hvorvidt noget sådant indgår i Johnsons politik for »the Great Society« er endnu et åbent spørgsmål.

Nedbringelse af arbejdsløsheden er et vigtigt mål, men det er prisstabilitet også, dels i sig selv dels som middel til løsning af valutaproblemet. USA har i begyndelsen af 1964 forbedret sin betalingsbalance ganske væsentligt, til dels som følge af stigning i eksporten. Det må antages, at denne forbedring hænger sammen med den forbedring af USA's konkurrenceevne som den relativt rolige løn- og prisudvikling her, sammenlignet med vesteuropæiske lande, har medført. Underskuddet er imidlertid stadig for stort til, at det kan financieres udelukkende ved akkumulering af dollar-tilgodehavender i udlandet, og en yderligere forbedring er derfor nødvendig. Pris- og lønstabilitet må således stadig være et helt centralt mål for den økonomiske politik og mange mener, at en bedre balance mellem det offentliges indtægter og udgifter er en nødvendig forudsætning for at få dette mål opfyldt.

Nødvendigheden af stadig at forbedre betalingsbalancen er i den seneste tid blevet understreget af den kendsgerning, at Federal Reserve-systemets guldkvote er faldet til omkring 28 %. Ifølge loven skal Federal Reserve-systemets guldbeholdning udgøre mindst 25 % af den cirkulerende seddelmængde plus korte tilgodehavender hos Federal Reserve-systemet. Guldkvoten har været faldende siden 1958 væsentligst som følge af faldet i USA's guldbeholdning. I de to sidste år har guldtabet dog været ret begrænset, og det stadige fald i guldkvoten i disse år hænger sammen med en øget likviditet i den private sektor. Den lempelige pengepolitik som har været ført i disse år, er hidtil blevet betragtet som et nødvendigt supplement til finanspolitikken, men selv om USA ikke mister yderligere guld til omverdenen kan en fortsættelse af den lempelige pengepolitik føre til vanskeligheder.

Hvad Johnson forestiller sig med udviklingen henimod »the Great Society« ved man som sagt ikke meget om endnu, men der må blandt andet menes en fortsættelse af den nuværende ekspansion og en yderligere reduktion af arbejdsløsheden. Den økonomiske politik må indrettes herpå, og det vil indebære en yderligere lempelse af finanspolitikken og måske også en fortsat lempelig pengepolitik. Heroverfor står imidlertid nødvendigheden af fortsat at arbejde henimod en genoprettelse af den eksterne balance, og de to mål er umiddelbart i modstrid med hinanden. Ved realisationen af »the Great Society« står den nye administration således overfor at skulle finde en politik, der sikrer den meget vanskelige balance mellem indenlandsk ekspansion og ekstern ligevægt.

2. VÆKST OG ARBEJDSLØSHED

Årsagen til den relativt store arbejdsløshed i USA må som antydet søges i en utilstrækkelig indenlandsk efterspørgsel. Den produktion, som kunne frembringes ved fuld udnyttelse af produktionsresourcerne, overstiger den samlede efterspørgsel. Det kan også udtrykkes ved at sige, at investeringsaktiviteten er for lav sammenlignet med opsparingen, eller at opsparingen er for stor sammenlignet med investeringerne. Om det ene eller det andet er tilfældet lader sig ikke afgøre, men det er en kendsgerning, at investeringerne i den nuværende opgangskonjunktur har været lave sammenlignet med tidligere opgangsperioder. På denne baggrund kan det måske forekomme mærkeligt, at man søger at fremme forbruget gennem skattelettelser, men det er jo tænkeligt eller endog sandsynligt, at en stigning i forbruget gennem de øgede afsætningsmuligheder, der derved skabes for erhvervslivet, vil fremme også investeringslysten.

Gennem en mere ekspansiv finanspolitik kan det offentlige stimulere efterspørgslen og derigennem nedbringe ledigheden. Hvor langt ledigheden kan nedbringes, uden at der opstår et efterspørgselspres i så store dele af økonomien, at det giver anledning til en generel stigning i pris- og omkostningsniveauet, er det vanskeligt at afgøre. Præsidentens økonomiske rådgivere, Council of Economic Advisers (CEA), har anslået, at denne »minimumsledighed« ligger på omkring 4 %. Fra 1962 og frem til den

TABEL 1

Arbejdsløsheden 1955–1963.

	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Arbejdsstyrken (i mill.)	65.9	67.5	67.9	68.6	69.4	70.6	71.6	71.9	73.0
Ledige (i mill.)	2.9	2.8	2.9	4.7	3.8	3.9	4.8	4.0	4.2
Ledighedsprocent	4.4	4.2	4.3	6.8	5.5	5.6	6.7	5.6	5.7

Anm. Fra 1960 inkluderer tallene Hawaii og Alaska.
Kilde: OECD, *General Statistics*, November 1964.

seneste tid har ledigheden ligget på omkring 5½ %. Man skal helt tilbage til midten af 1955 for at finde et ledighedsniveau på omkring 4 %. Perioden 1954–57 var en opgangsperiode i hvilken ledigheden bragtes ned fra omkring 6 % til de 4 %. CEA skønner, at den årlige mulige produktionstilvækst som følge af stigning i arbejdsstyrken og i produktiviteten (den reale stigning i nationalproduktet pr. beskæftiget) ligger på ca. 3½ %. Med udgangspunkt i 1955 kan man derfor år for år beregne den produktion, som kunne være fremstillet, hvis ledigheden var blevet holdt nede på de 4 %. Ved at sammenligne dette »potential output« med den faktiske produktion (»actual output«) får man et udtryk for differencen imellem efterspørgsel og produktionsmuligheder. I 1957 satte en nedgangskonjunktur ind, hvorved afstanden mellem »potential output« og »actual output« voksede. Opgangen 1958–60 mindskede igen afstanden, men man nåede ikke op på »trenden« inden en ny nedgangsperiode begyndte i 1960. I de nuværende opgangskonjunktur, der startede i begyndelsen af 1961, steg efterspørgslen i det første år kraftigere end »potential output« således, at afstanden igen blev mindre, men siden 1962 har stigningen i efterspørgslen kun lige holdt trit med stigningen i »potential output« og forskellen mellem »actual output« og »potential output« har været omtrent konstant svarende til det omtrent konstante ledighedsniveau på 5½ %. I løbet af 1964 har der dog været en yderligere nedgang i ledigheden. Selv om USA siden nedgangen i 1957 har oplevet to opgangsperioder, er tilbageslaget i 1957 så at sige ikke blevet indvundet endnu.

Det er på denne baggrund man må se de senere års bestræbelser på at skabe en stærkere ekspansion i den amerikanske økonomi. Arbejdsløsheden er fortsat høj, og den kan nedbringes ved en stærkere stigning i efterspørgselen. Det sidste tiårs lave vækstrate (forstået som den faktiske gennemsnitlige produktionstilvækst pr. år) i USA skyldes ikke, at den »underliggende vækstrate« er lav, men at efterspørgselsstigningen har været utilstrækkelig. Til sammenligning kan anføres, at det modsatte tilsyneladende er tilfældet i England. Her synes den »underliggende vækstrate« at være lav og forsøg på at fremme væksten ved en forøgelse af den samlede efter-

TABEL 2

Arbejdsløsheden 1961–1964. Kvartalsvis (ikke sæsonudjævnet).

	1961				1962				1963				1964		
	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	1. kv.	2. kv.	3. kv.
Ledige (i mill.) ...	5.5	5.1	4.6	4.0	4.5	4.0	3.8	3.6	4.7	4.3	3.9	3.7	4.5	4.1	3.6
Ledighedsprocent ..	7.8	7.1	6.3	5.6	6.5	5.6	5.2	5.1	6.6	5.9	5.2	5.1	6.2	5.4	4.8

Anm. Fra 1960 inkluderer tallene Hawaii og Alaska.
Kilde: OECD, *General Statistics*. November 1964.

spørgsel har gang på gang ført til prisstigninger og betalingsbalanceuligevægt.

At den underliggende vækstrate er så stor skyldes blandt andet, at tilgangen til arbejdsstyrken er relativ stor og fortsat vil være det i de kommende år, hvor de store årgange kommer ud på arbejdsmarkedet. Men netop det, at tilgangen skyldes, at så mange unge kommer ind i arbejdsstyrken, stiller store krav til uddannelsessystemet. Meget tyder på, at der er et meget stort udbud af ung arbejdskraft med for lidt uddannelse, hvorimod udbuddet af ældre veluddannede er lille. De unge med en ringe uddannelse har vanskeligt ved at finde arbejde. En opdeling af de ledige på aldersklasser viser da også, at ledigheden er så langt størst blandt de unge. Dette aspekt af arbejdsløshedsproblemet understreger betydningen af Johnsons »nye« politik.

Til en yderligere belysning af arbejdsløshedsproblemet kan anføres følgende tabel 3:

TABEL 3

Antal ledige i 1962 fordelt efter ledighedens varighed.

	Midlertidigt ledige[1])	Nyt arbejde[2])	Under 4 uger	5–14 uger	15–26 uger	Over 26 uger	I alt	Total
Antal (i 1000) ...	121	125	1754	1134	534	585	4007	4253
Procent	.	.	45	28	13	14	100	.

1) Ledige, men med meddelelse om at vende tilbage indenfor 30 dage.
2) Ledige, men med planer om at påbegynde nyt arbejde indenfor 30 dage.

Anm. De under 1) og 2) nævnte personer er ikke medregnet som ledige i opgørelsen i tabel 1 og 2.
Kilde: The Annual Report of The Council of Economic Advisers. January 1963. Table C-21 og C-23.

Hurtige tekniske fremskridt må formentlig indebære en stor mobilitet på arbejdsmarkedet og dermed på et givet tidspunkt en relativt stor, men midlertidig ledighed. Som det fremgår af ovenstående tabel, er det en ganske væsentlig del af arbejdsløsheden som *ikke* kan henføres til denne årsag.

3. VALUTAPROBLEMET

Arbejdsløsheden er det ene af de to store problemer i den amerikanske økonomi. Valutaproblemet er det andet, og i en samtidig løsning af dem begge ligger som nævnt umiddelbart en modstrid. Nedbringelse af arbejdsløsheden tilsiger en forøgelse af den samlede efterspørgsel, hvilket formentlig vil føre til en øget import. Rigelige kreditmuligheder og lav rente vil ligeledes være gavnligt for den indenlandske ekspansion, men det vil samtidig stimulere kapitaleksporten. I begge tilfælde risikerer man således en forværring af betalingsbalancen.

Underskuddet på USA's betalingsbalance blev et problem fra omkring 1958. Indtil da var underskuddet ensbetydende med et kærkomment til-

skud til de europæiske landes valutabeholdninger. Siden »dollarknaphedens« ophør er problemstillingen vendt om, og den fortsatte vækst i Europas dollarbeholdninger er ikke længere så velkommen. Når det er tilfældet, hænger det sammen med, at væksten i verdens dollarreserver repræsenterer en potentiel fare for, at dollarkursen ikke kan opretholdes, og i fald USA måtte blive nødt til at devaluere, er det ensbetydende med, at de lande, der ligger inde med dollartilgodehavender, realiserer et tab. Det er i hvert fald et af de argumenter som fremføres fra europæisk side. Snævert sammenhængende hermed kan det siges, at den fortsatte vækst i verdens dollarbeholdninger medfører større ustabilitet i det internationale betalingssystem. Fra europæisk side fremhæves endvidere, at væksten i deres valutareserver medfører en forøgelse af den indenlandske likviditet, som i en periode med høj beskæftigelsesgrad er uvelkommen, idet den kan bidrage til det inflationære pres. Hvadenten man vil acceptere disse argumenter eller ej, er det en for USA ubehagelig kendsgerning, at lande med store dollartilgodehavender kan lægge et pres på USA ved trusler om at omveksle deres dollartilgodehavender til guld. Frankrigs planer om at omveksle en del af sine dollartilgodehavender til guld og det stærke fald i USA's guldkvote, som er omtalt foran, har medført, at Johnson for nylig har fremsat forslag om at ændre reglerne for gulddækningen.

Set fra USA's synspunkt vil en europæisk uvilje mod fortsat at akkumulere dollartilgodehavender indebære risiko for, at USA må nedsætte den indenlandske aktivitet, begrænse sin private kapitaleksport og indskrænke sin udgiftskrævende virksomhed i udlandet. Dette sidste drejer sig dels om de militære udgifter dels om hjælpen til udviklingslandene. Dertil kommer, at et almindeligt sammenbrud i det internationale betalingssystem også for USA vil være ødelæggende. Selv om mange af de problemer der rejses omkring USA's betalingsbalance og det internationale betalingssystem kan synes overdrevne og præget af irrationalitet er de politisk set reelle nok. Den amerikanske regering har da også først i Kennedy's og siden i Johnsons præsidenttid udfoldet store bestræbelser for at nedbringe underskuddet, jfr. også Økonomi og Politik 1962, 4 og 1963, 2.

Det første store forsøg på at begrænse valutatabet indledtes i 1961. Programmet omfattede en lang række midler såvel af kortsigtet som mere langsigtet karakter. Formålet var dels at søge valutatabet begrænset dels at sikre sig financieringsmuligheder. Til trods for regeringens bestræbelser og til trods for, at disse resulterede i en lang række bilaterale aftaler, der havde positiv virkning, forringedes betalingsbalancen, og ved midten af 1963 var underskuddet så stort som nogensinde. Forværringen skyldtes overvejende en kraftig stigning i den private kapitaleksport, især i form af udenlandsk låntagning på det amerikanske obligationsmarked.

I juli 1963 gennemførtes derfor et nyt program, der dels indførte

TABEL 4

Betalingsbalancen. Sæsonudjævnet årsrate.

I millioner dollars	1953–57 gnstl.	1962 1. halvår	1962 2. halvår	1963 1. halvår	1963 2. halvår	1964 1. halvår
Handelsbalancen[1])	3.433	4.526	4.358	4.426	5.560	6.424
Militære udgifter	−2.643	−2.408	−2.368	−2.182	−2.294	−2.192
Usynlige poster	1.994	2.836	3.182	3.064	2.796	3.850
Varer og tjenester i alt	2.784	4.954	5.172	5.308	6.062	8.082
Pensioner og lignende	−637	−752	−724	−836	−816	−810
Offentlige kapitaludgifter[2]) (netto)	−2.148	−3.508	−3.586	−4.138	−3.432	−3.416
Private direkte investeringer	−1.324	−1.412	−1.896	−2.190	−1.586	−2.060
Private langfristede lån	−368	−1.386	−1.068	−2.288	−1.082	−976
Private kortfriste lån	−290	−594	−512	−1.052	−416	−2.462
Andet[3])	931	−70	−1.820	230	−284	−180
Den samlede balance	−1.052	−2.768	−4.434	−4.966	−1.554	−1.822

Anm. Tabellen viser kun de »regulære« transaktioner. Kapitalbevægelser hidrørende fra specielle bilaterale aftaler mellem USA og andre lande er udeladt.

1) Inklusive eksport financieret ved lån og gaver fra USA.
2) Inklusive gaver.
3) Herunder også fejl og udeladelser.

Kilde: OECD, *Economic Surveys, United States.* November 1964. Table 7.

nye midler dels forsøgte at forøge virkningen af de allerede tidligere gennemførte. Den vigtigste af de nye forholdsregler var indførelsen af renteudligningsafgiften. Samtidig oprettedes en »stand-by«-aftale med valutafonden på $ 500 mill. Dette sidste forsøg har tilsyneladende virket betydeligt bedre end 1961-forsøget. Som det fremgår af nedenstående tabel 4, reduceredes det samlede underskud fra en årsrate på $ 5 milliarder i 1. halvår 1963 til ca. $ 1,5 milliarder i 2. halvår 1963. 1. halvår 1964 viser igen en ubetydelig stigning. Mellem udviklingen i 2. halvår 1963 og 1. halvår 1964 er der imidlertid en væsentlig forskel, jfr. nedenfor.

Forbedringen fra 1. til 2. halvår 1963 på ca. $ 3,5 milliarder regnet på årsbasis kan groft henføres til handelsbalancen med $ 1 milliard, til en nedgang i de offentlige lån og gaver til udlandet med knapt $ 1 milliard, til en nedgang i de private direkte investeringer i udlandet med godt $ 1/2 milliard og til en nedgang i den udenlandske obligationslåntagning med godt $ 1 milliard. Det væsentlige ved denne udvikling må siges at være dels forbedringer af handelsbalancen, dels nedgangen i udlandets optagelse af obligationslån i USA. I 1. halvår af 1964 var det samlede underskud som nævnt ovenfor en ubetydelighed større end i 2. halvår 1963. De tendenser til forbedring på den samlede balance som konstateredes i 2. halvår 1963 synes at være fortsat i 1964, omend tempoet har været lidt langsommere. Desuden udviser de usynlige nettoindtægter i 1. halvår af 1964 en betydelig stigning. Til trods herfor er den samlede balance ikke forbedret yderligere, men tværtimod forringet med omkring $ 300

mill. Dette skyldes, at den private kortfristede kapitaleksport har været usædvanlig stor. Stigningen har været af samme størrelse som forbedringen på de løbende poster, ca. $ 2 milliarder.

De væsentligste træk ved udviklingen i USA's betalingsbalance siden sommeren 1963, hvor underskuddet som nævnt kom op på knapt $ 5 milliarder regnet på årsbasis, har således været en stadig bedring i såvel handelsbalancen som i de usynlige poster, en kraftig nedgang i den langfristede private kapitaleksport og i 1. halvår 1964 en usædvanlig kraftig stigning i den private kortfristede kapitaleksport.

Forbedringen på de løbende poster (handelsbalancen plus de usynlige poster) kan føres tilbage dels på en kraftig stigning i eksporten dels på øgede rente- og udbytteindtægter. For eksportens vedkommende ligger en del af forklaringen formentlig i USA's forbedrede konkurrenceevne. Opgangskonjunkturen har hidtil været præget af meget moderate løn- og prisstigninger. Samtidig har Europa oplevet væsentlig stærkere løn- og prisstigninger, således at lønomkostningerne pr. produceret enhed er faldet i USA sammenlignet med de europæiske lande. Stigningen i rente- og udbytteindtægterne (netto) hænger formentlig sammen med den store kapitaleksport i de senere år. Udfra dette må det antages, at forbedringen på de løbende poster er af mere permanent karakter. Stigningen i 1. halvår har dog været usædvanlig stor, og man kan derfor næppe vente væsentlige yderligere forbedringer i 2. halvår, men trenden synes at være opadgående.

Selv om der således er udsigt til en nedgang i det samlede underskud, vil det formentlig stadig være for optimistisk at tro, at det helt vil forsvinde inden for en overskuelig fremtid alene som følge af nævnte udvikling på de løbende poster. Også kapitaleksporten må formentlig falde, hvis det skal lykkes. Den nedgang i udlandets obligationslåntagning, som er konstateret er derfor et yderligere positivt træk. Årsagen er formentlig i nogen udstrækning den i 1963 indførte renteudligningsafgift, men det må antages, at virkningen i 1963 har været ekstraordinær stor, fordi usikkerheden omkring afgiftens størrelse kan have bevirket en vis tilbageholdenhed. Nu, hvor afgiften er kendt, må man formode, at lånoptagelsen igen vil tage til. Det er vanskeligt at afgøre, hvor stor den samlede virkning herefter bliver, men man kan i hvert fald næppe regne med yderligere reduktion i denne del af kapitaleksporten i 1965.

Om årsagerne til stigningen i den private kortfristede kapitaleksport er det vanskeligere at udtale sig. For en dels vedkommende kan det hænge sammen med den kraftige stigning i eksporten. I det omfang det er tilfældet, vil stigningen i fremtiden formentlig blive mindre. Stigningen i den korte rente i flere europæiske lande i begyndelsen af 1964 kan også tænkes at have haft betydning. Forhøjelsen af diskontoen i USA i november 1964 må ses som et forsøg på ad denne vej at lægge en dæmper på den korte

kapitalflugt. Forhøjelsen var imidlertid ret beskeden og den fortsatte stigning i den korte rente i Europa kan hurtigt eliminere virkningen. Der synes endvidere at have været en tendens til omlægning af udlandets låntagning fra obligationsmarkedet til de private banker, hvis långivning hidtil har været fritaget for renteudligningsafgiften.

I 2. halvår af 1964 har der igen været en forringelse af betalingsbalancen, således at denne for 1964 som helhed udviser en betydelig mindre forbedring i forhold til 1963 end den der konstateredes i 1. halvår. På baggrund heraf har præsident Johnson i et budskab til kongressen bebudet nye forholdsregler mod valutatabet. Endvidere har han udnyttet sin bemyndigelse efter renteudligningsloven til at inddrage bankudlån med en løbetid på over 1 år under afgiftspligten.

4. DEN NUVÆRENDE OPGANGSKONJUNKTUR

Som nævnt ovenfor satte en opgangskonjunktur ind i begyndelsen af 1961, og den varer endnu. Sammenlignet med de øvrige opgangskonjunkturer i efterkrigsårene, er den usædvanlig lang, og den tegner til at blive den længste i fredstid, når bortses fra opgangen efter krisen i 30'erne. Når man på trods heraf anser udviklingen for at være utilfredsstillende, hænger det sammen med den fortsat høje ledighed. Endvidere er man i den allerseneste tid begyndt at bekymre sig om, hvorvidt opgangen vil fortsætte.

Opgangen begyndte forholdsvis kraftigt, men fra omkring midten af 1962 svækkedes stigningstakten en del. I slutningen af 1963 tog opgangen igen til i styrke. Nedenstående tabel 5 viser ændringerne i nationalproduktet og i de vigtigste efterspørgselskomponenter i opgangsperioden.

Blandt årsagerne til opgangen må først og fremmest nævnes en væsentlig stigning i unionsregeringens udgifter bl. a. til forsvarsformål. Unionsregeringens køb af varer og tjenester har været stigende igennem hele opgangsperioden, men stigningen var særlig kraftig i begyndelsen, sådan

TABEL 5

Bruttonationalproduktet og de vigtigste efterspørgselskomponenter. Procentvis stigning – årsrate (sæsonudjævnede tal). 1954-priser.

	1. kv. 1961 til 4. kv. 1961	4. kv. 1961 til 4. kv. 1962	4. kv. 1962 til 4. kv. 1963	4. kv. 1963 til 3. kv. 1964
Bruttonationalprodukt	8.8	4.4	3.9	4.7
Privat forbrug	5.4	4.4	3.3	6.9
Privat investering (excl. boligbyggeri)	7.7	7.0	6.3	8.8
Boligbyggeri	15.8	5.7	7.4	−5.5
Det offentliges køb af varer og tjenester	9.7	3.4	1.9	0.6

Kilde: OECD, *Economic Surveys, United States.* November 1964.

som det også fremgår af tabel 5. Den stadige stigning i unionsregeringens udgifter, der uden skatteforhøjelser har medført et stadigt underskud på budgettet, er et karakteristisk træk ved den nuværende opgangskonjunktur. I de to foregående opgangskonjunkturer har unionsregeringens budget virket kontraktivt. I den første, 1954–57, steg indtægterne stærkt som følge af de stigende indkomster, men der fandt ikke en tilsvarende udgiftsstigning sted. I den anden, 1958–1960, steg udgifterne i begyndelsen ret stærkt, men fladede derefter af og den stærke stigning i indtægterne, der fulgte med indkomststigningerne, forvandlede efter et års tid underskuddet til et mindre overskud. En stadig udgiftsstigning har som nævnt været en væsentlig faktor i den nuværende opgang, men som tidligere har de stigende indkomster medført stigning også i unionsregeringens indtægter, og det samlede underskud på budgettet var i 1962 af samme størrelse som i 1961, og i 1963 reduceredes det. Skattenedsættelsen, der fik virkning fra juli 1964, medførte igen en stigning i budgetunderskuddet, og det har en væsentlig del af æren for den fortsatte opgang.

En anden faktor, der har været medvirkende til opgangen er boligbyggeriet. Dette har også til en vis grad været tilfældet tidligere, men i begge de to foregående konjunkturopgange har stigningen været af relativ kort varighed. I den nuværende konjunkturopgang synes væksten i boligbyggeriet at have været mere stabil og mere langvarig. Ganske vist viste påbegyndelserne i begyndelsen af 1963 en nedgang, men den var forbigående. Noget tilsvarende gælder for 1964, hvor 2. og 3. kvartal har vist nedgang og det er et af de tegn, der kan tages som varsel om, at en ændring i konjunkturen er ved at finde sted. Når man tager boligbyggeriets betydning for opgangskonjunkturen i betragtning kan denne seneste udvikling måske nok give anledning til bekymring. På den anden side kan man som i en nylig udsendt OECD-rapport om USA's økonomi[2]) henvise til erfaringerne fra 1963 og til usikkerheden ved vurderinger, der er baseret på kvartalstal for en størrelse, der så vanskeligt lader sig korrigere for sæsonsfaktorer. Om årsagerne til den nævnte usædvanligt kraftige vækst i boligbyggeriet hævder CEA[3]), at denne til en vis grad forklares ved gode kreditmuligheder og -betingelser. Derudover fremhæves betydningen af befolkningsmæssige forskydninger. De senere års stigning i antallet af personer i de unge såvel som i de ældste aldersklasser har bevirket en forøgelse af efterspørgslen efter lejligheder. Hvorvidt de senere års store boligbyggeri har været tilstrækkeligt til at dække det opståede behov for flere lejligheder, således at man har nået et foreløbigt »mætningspunkt«, er et væsentligt usikkerhedsmoment ved bedømmelsen af boligbyggeriet i den nærmeste fremtid.

[2]) OECD, *Economic Surveys. United States.* November 1964.
[3]) Council of Economic Advisers, *Annual Report.* January 1964.

De øvrige private faste investeringer har også været stigende igennem hele opgangsperioden, men ikke så kraftigt som i tidligere opgangskonjunkturer. Det er karakteristisk for udviklingen i den amerikanske økonomi i de senere år, at erhvervslivets investeringer har ligget på et ret lavt niveau sammenlignet med årene fra krigens slutning og frem til nedgangsperioden 1956/57. 1964 er dog til en vis grad en undtagelse. Som det fremgår af tabel 5 er erhvervslivets faste investeringer steget kraftigere fra 1963 til 1964 end tilfældet har været tidligere i opgangsperioden. Undersøgelser af virksomhedernes investeringsplaner peger endvidere på fortsat opgang. Den, når bortses fra den seneste tid, lave investeringsaktivitet er så meget mere bemærkelsesværdig, som profitterne har været stadigt stigende under den nuværende opgangskonjunktur i modsætning til tidligere. Forklaringen herpå er tildels den rolige lønudvikling som hidtil har karakteriseret perioden. I den seneste tid (1964) har stigningen i profitterne været kraftigere end tidligere i perioden, hvilket måske kan forklare, at der nu synes at være en livligere investeringsaktivitet. En lettelse i selskabsskatten med virkning fra marts 1964 kan også have medvirket.

Lagerinvesteringerne har, når bortses fra 1961, ikke haft væsentlig betydning for konjunkturforløbet. I 1961 derimod var en kraftig lageropbygning medvirkende til at forstærke ekspansionen. Ved årsskiftet 1964/65 begyndte der igen at vise sig tegn på en lagerophobning, jfr. også nedenfor.

Det private konsum har ligesom investeringerne været ret passivt under den nuværende konjunkturopgang. Skattelettelserne har imidlertid bevirket, at 1964 for forbrugets vedkommende skiller sig ud fra de tidligere år. Som det fremgår af tabel 5, er det først fra 1963 til 1964, at forbruget er steget stærkere end nationalproduktet. De gennemførte skattelettelser har en ganske væsentlig del af æren for denne udvikling. Stigningen i forbruget falder især på varige forbrugsgoder og herunder især på indkøbet af biler. Forbrugsstigningen hænger naturligvis i nogen grad sammen med stigningen i de disponible indkomster, men det er bemærkelsesværdigt, at stigningstakten i forbruget har været mindre end stigningstakten i de disponible indkomster, således at opsparingskvoten er gået i vejret. Udviklingen er særlig markant i 2. kvartal 1964, hvor forklaringen formentlig er, at forbruget endnu ikke har nået at reagere på skattelettelserne. I 3. kvartal er opsparingskvoten da også gået ned igen, men det har tilsyneladende mere specifikke årsager. Der er derfor grund til at tro, at de i 1964 gennemførte skattelettelser endnu ikke fuldt ud har slået igennem på forbruget, og da skattelettelserne vil få virkning også i 1. halvår 1965 (2. halvdel af finansåret 65', der går fra juli 1964 til juni 1965), er der basis for en vis optimisme m. h. t. en fortsat stærk opgang i forbruget i den nærmeste tid.

Sammenfattende kan man sige, at den nuværende konjunkturopgang

i de første faser har været båret af boligbyggeriet, automobilindkøbene og det offentliges køb af varer og tjenester. Efter gennemførelsen af skattelettelserne har der fundet en mere generel forbrugsstigning sted. Samtidig hermed er også de private investeringer begyndt at stige stærkere. Til gengæld er der en del usikkerhed i vurderingerne af mulighederne for en fortsættelse af den hidtidige byggeboom. Ekspansionen har i 1964 været betydelig stærkere end i 1963 og ledigheden var ved udgangen af 1964 bragt ned i underkanten af 5 %. Der er god grund til at tro, at ekspansionen vil fortsætte med nogenlunde samme styrke i 1. halvår af 1965, men hvad der herefter vil ske er betydelig mere usikkert.

5. DEN ØKONOMISKE POLITIK OG FREMTIDSUDSIGTERNE

Det er næppe for stærkt at sige, at den helt centrale problemstilling for den økonomiske politik har været og fortsat vil være at fortsætte og helst yderligere forstærke ekspansionen i den indenlandske efterspørgsel uden at forringe betalingsbalancen.

Den mere ekspansive finanspolitik i 1964 er som nævnt et brud med en gammel doktrin i USA. Forøgelsen af efterspørgselen har hidtil kunnet foregå uden væsentlige pris- og lønstigninger og uden stærk stigning i importen, og det må betegnes som en sejr for den »nye« finanspolitik. En fortsættelse af den i 1964 konstaterede eksportstigning, hvilket formentlig forudsætter fortsat moderate lønstigninger, vil gøre det lettere at fastholde denne politik i 1965. Johnson har i januar forelagt budgettet for finansåret 1965/66 (»fiscal 66'«), og af de foreløbige oplysninger om budgettets indhold fremgår det, at udgiftsstigningen fra »fiscal 65'« til »fiscal 66'« bliver på 4–5 %, hvilket er en lidt mindre stigningstakt, end den man skønner for nationalproduktet. Også indtægterne vil ved uændrede skattesatser stige, og man regner med en lille reduktion af »kasseunderskuddet«. Det administrative budget, som disse oplysninger er baseret på, er imidlertid ikke velegnet til en nærmere vurdering af de finanspolitiske virkninger. Af Johnsons forelæggelsestale fremgik, at udgiftsstigningen var begrænset til det nødvendige (de største stigninger falder på poster, der dækker over Johnsons »velfærdsprogram«), men at disse vil have den ekspansive tendens, som må anses for nødvendig, hvis opgangen skal fortsætte. På den anden side fremhævedes også, at budgettet indeholder væsentlige indtægtsstigninger, og dermed repræsenterer en bevægelse henimod balance på budgettet. Den gamle doktrin spøger stadig, og de foreløbige oplysninger tyder på, at Johnson gennem den administrative opstilling af budgettet søger at tilfredsstille de mere doktrinære. Dette gælder også m. h. t. udgiftsstigningen, idet udgifterne igen er søgt holdt under de famøse $ 100 milliarder. Af en opstilling i Economist (30. januar 1965)

fremgår det imidlertid, at underskuddet, opgjort på nationalregnskabsbasis, vil blive væsentlig større i 1965/66 end i 1964/65.

Der er for nylig i automobilindustrien indgået aftale om lønstigninger, der væsentligt overstiger regeringens »guide-posts«. Indkomstpolitikkens indhold i USA har hidtil i det væsentlige været offentliggørelse af sådanne »guide-posts«, der angiver den lønstigning, som efter regeringens mening er forenelig med prisstabilitet. Offentliggørelse af disse tal er ledsaget af anvisninger om, hvordan de skal benyttes. Hvis produktivitetsstigningen i en branche overstiger den gennemsnitlige produktivitetsstigning, kan dette ikke begrunde en højere lønstigning. Den nylig afsluttede aftale i automobilindustrien har ikke fulgt disse retningslinier, og der samler sig derfor en del interesse omkring de forhandlinger, der skal finde sted i foråret 1965 i den anden store branche, stålindustrien. Et sammenbrud for indkomstpolitikken og en mere kontraktiv finanspolitik kan vel tænkes at true opgangen.

Dertil kommer, at usikkerheden omkring forhandlingerne i stålindustrien kan tænkes at medføre en lagerstigning, der vil forøge efterspørgslen i 1. halvår og muligvis formindske den i 2. halvår. Foreløbige oplysninger tyder i øvrigt på, at denne lageropbygning allerede er i fuld gang. En fortsættelse af den stabile vækst kan således kræve ikke blot en ekspansiv, men også en smidig finanspolitik.

På det pengepolitiske område har dilemmaet mellem intern og ekstern balance sat tydeligt præg. Man har af hensyn til den indre ekspansion ført en lempelig pengepolitik, og likviditeten er steget kraftigt. Renteniveauet er fortsat lavt sammenlignet med renteniveauet i de europæiske lande, hvilket formentlig sammen med den rigelige likviditet har stimuleret kapitaleksporten. Især af hensyn til byggeriet har man ment, at det var uheldigt at stramme pengepolitikken, og den uheldige virkning på betalingsbalancen er søgt imødegået ved at hæve den korte rente. Igennem det meste af den nuværende opgangsperiode har den lange rente været ret konstant, hvorimod diskontoen er blevet forhøjet to gange, først i 1963 fra 3 % til 3 1/2 % og dernæst i slutningen af 1964 i forbindelse med Bank of Englands diskontoforhøjelse fra 3 1/2 % til 4 %. Det ovenfor omtalte forslag om at ændre seddeldækningsreglerne tyder på, at man er indstillet på at søge problemet med den faldende guldkvote løst uden en stramning af pengepolitikken. På den anden side skal man næppe vente en yderligere lempelse.

Det synes at være regeringens hensigt at søge ekspansionen opretholdt ved en fortsættelse af den lempelige pengepolitik og ved en moderat finanspolitik, der tilgodeser det udbredte ønske om i hvert fald en bevægelse henimod balance på unionsbudgettet. Lykkes dette og lykkes det at fastholde den lave lønstigning, vil de private investeringer formentlig fortsat stige

kraftigt og en del af den kapital, der har søgt lønnende anbringelse i udlandet, vil vende tilbage med positiv virkning på betalingsbalancen. Denne sammenhængs usikkerhed, pengepolitikkens tvivlsomme virkning på den indenlandske aktivitet fremover og dens mere sandsynlige virkninger på betalingsbalancen, taget i betragtning, forekommer det nærliggende at konkludere, at man burde stramme pengepolitikken og yderligere lempe finanspolitikken.

22.–2.–65.
B. H.

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I DANMARK

1. DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I 1964

Den danske økonomi har gennem de senere år været præget af en betydelig vækst. Når bortses fra 1963, hvor stigningen i bruttonationalproduktet kun androg ca. 2 %, har den årlige vækstrate gennemsnitligt ligget på omkring 6 %, hvilket efter de foreliggende oplysninger også har været tilfældet i 1964. Da der gennem året har været en meget betydelig nettoimport, er den mængde varer og tjenester, der har været til rådighed til indenlandsk forbrug og investering steget noget kraftigere, formentlig med omkring 10 %. Såvel for forbruget som for investeringerne synes der i år at have været tale om nogenlunde samme reale vækst som i perioden 1958–62, dvs. godt 6 % for forbrugets og ca. 10 % for investeringernes vedkommende.

TABEL 1

Bruttonationalproduktet 1961–64.

Mldr. kr. – årets priser	1961	1962	1963	1964 Skøn
(1) Lønindkomst	22.0	24.9	26.9	30.0
(2) Anden faktorindkomst	16.1	17.5	18.1	29.6
(3) Beregnet afskrivning, reparation og vedligeholdelse	7.3	8.2	8.9	
(4) Bruttonationalprodukt til faktorpris	45.4	50.6	53.9	59.6
(5) Indirekte skatter ÷ pristilskud	4.0	4.9	5.8	6.7
(6) Bruttonationalprodukt i markedspriser	49.4	55.5	59.7	66.3
(7) Import af varer og tjenester	14.9	16.9	17.0	20.5
(8) Export af varer og tjenester	14.3	15.3	17.3	19.1
(9) Merimport af varer og tjenester	0.6	1.6	−0.3	1.4
(10) Ialt til rådighed for hjemmemarkedet (6)+(10)	50.0	57.1	59.4	67.7
Anvendt til:				
(11) Offentligt forbrug	6.3	7.4	8.3	48.9
(12) Privat forbrug	29.9	33.8	35.9	
(13) Faste bruttoinvesteringer:				
offentlige	3.0	3.4	3.7	18.8
private	10.1	11.3	11.5	
(14) Lagerinvesteringer m. v.	0.7	1.2	–	

Den fortsat stærke aktivitetsstigning må ses på baggrund af dels en formentlig ikke helt ringe stigning i produktiviteten, dels en betydelig nedgang i gennemsnitlig ledighed. Medens det gennemsnitlige antal ledige blandt de arbejdsløshedsforsikrede i 1963 gennemsnitligt omfattede godt 30.000 personer, var deres antal i 1964 kun knapt 20.000. Samtidig steg antallet af arbejdsløshedsforsikrede med omkring 13.000 personer, således at antallet af beskæftigede i alt er steget med omkring 25.000 personer. Da de arbejdsløshedsforsikrede inden for byerhvervene skønsmæssigt udgør henved halvdelen af den samlede arbejdsstyrke inden for dette område, skulle den samlede beskæftigelse her være steget med ca. 45.000 personer. Af den samlede stigning skyldes formentlig godt 20 % afvandringen fra landbrugserhvervene. For samtlige erhverv under ét har beskæftigelsesstigningen derfor været noget mindre end de godt 3 %, formentlig kun ca. 2 %.

TABEL 2

Den gennemsnitlige beskæftigelse og ledighed blandt de arbejdsløshedsforsikrede.

1000 personer	1962	1963	1964
Antal forsikrede	762	770	780
Antal beskæftigede	23	32	19
Antal ledige	739	738	761
Ledighedsprocent	3.0	4.1	2.5

Den betydelige stigning i beskæftigelsen har tillige betydet, at også lønindkomsterne er vokset en del. Som følge af de generelle løntillæg i henhold til helhedsløsningens 2. trin og den samtidige pristalsregulering blev arbejdslønningerne i byerhvervene i marts-april forøget med henved 5 %, hvortil kommer en vis lønglidning. Dennes omfang kendes endnu ikke, men ganske groft kan den formentlig anslås til i hvert fald et par procent. Da beskæftigelsen samtidig er steget, bliver stigningen i lønsummen noget kraftigere, måske en halv snes procent. Inden for landbruget tyder de nu foreliggende oplysninger på en lidt kraftigere lønstigning, formentlig henved 10 %. Inden for dette område er imidlertid beskæftigelsen faldet, således at lønsummen næppe er ændret væsentligt. For funktionærer og tjenestemænd har lønstigningen formentlig været lidt svagere end for arbejderne. Også deres antal er imidlertid vokset, således at lønindkomsterne også på dette område er steget omtrent lige så stærkt som for de øvrige grupper.

For de selvstændige næringsdrivende i byerhvervene har der været tale om en ret betydelig indkomststigning som følge af den større produktion. Efter de foreliggende oplysninger har såvel industriens omsætning af egne varer som de omsatte mængder for 1.–3. kvartal 1964 under ét ligget ca. 13 % højere end i samme periode sidste år. På den anden side tyder

disse tal på, at priserne har været stabile. Når hensyn tages til den samtidige stigning i råvarepriser og lønninger på den ene side og produktivitetsstigningen på den anden, er det nærliggende at antage, at bruttostykavancerne inden for dette område næppe er blevet forøget væsentligt, hvorimod dette formentlig har været tilfældet inden for en række andre byerhverv – navnlig bygge- og anlægsvirksomheden – idet avancerne her ofte beregnes som et fast tillæg til omkostningerne. Som følge af den fortsatte vækst i kapitalapparatet er imidlertid også omkostningerne ved dettes vedligeholdelse vokset. For de selvstændige i byerhvervene under ét er der derfor næppe grund til at regne med en større stigning i de samlede nettoindkomster end de ca. 10 %, hvormed de samlede lønindkomster er steget.

For de selvstændige landbrugere har der formentlig været tale om en indkomststigning, der snarest ligger lidt i overkanten af, hvad der er blevet opnået i byerhvervene. Dette skyldes dels de fortsat gunstige – omend vigende – eksportpriser, der har medført en stigende indtjening trods en nedgang i den mængdemæssige udførsel af visse animalske landbrugsvarer, navnlig okse- og kalvekød. Forbruget på hjemmemarkedet har fortsat været stigende, samtidig med, at priserne er blevet forhøjede, dels i henhold til hjemmemarkedsordningerne, dels som følge af de høje eksportpriser. Også for den vegetabilske produktion har der været tale om en betydelig stigning i produktionsværdien. Høsten i 1964 var således ca. 10 % højere end i 1963. Også landbrugets omkostninger er dog steget. Dette gælder først og fremmest lønningerne, hvorimod landbrugsråvarernes priser har været stabile.

Alt i alt kan man formentlig regne med en stigning i de samlede pengeindkomster på godt en halv snes procent. Stigningen i den direkte beskatning til staten fra begyndelsen af skatteåret 1964–65 i sommeren 1964 opvejede ikke fuldt ud det samtidige bortfald af den bundne opsparing. Samtidig steg imidlertid den kommunale beskatning og man kan formentlig regne med, at den samlede direkte beskatning gennem hele 1964 har ligget på samme niveau, og ikke væsentligt højere end i 1963.

Også detailpriserne er dog steget noget. Medens priserne fra efteråret 1962 til efteråret 1963 kun steg med et par procent, har stigningen i år været på 5 %, og stigningen synes at være tiltaget gennem året. For en del skyldes dette de i februar gennemførte forhøjelser af visse forbrugsafgifter. Hertil kommer prisstigninger på det internationale råvaremarked, der fra slutningen af foråret satte sig spor i importpriserne. Endelig er som nævnt hjemmemarkedspriserne på en række animalske landbrugsvarer blevet forhøjede, og inden for de tjenstydende erhverv har der været tale om en fortsat prisstigning. Når hensyn tages til disse forhold, må den indtrufne stigning nok siges at være ret beskeden i forhold til den meget betydelige aktivitetsstigning, der har præget året.

Formentlig er de disponible realindkomster fra 1963 til 1964 steget med ca. 5 %, hvilket har betydet, at også forbruget er steget den del. Da dette i 1963 lå på et forholdsvis lavt niveau, må man antage, at stigningen her har været lidt stærkere end indkomststigningen. For såvel 1. som 2. halvår har der været tale om en stigning i detailomsætningen på ca. 8 %, men målt i faste priser har stigningstakten været aftagende gennem året. Medens der i 1. halvdel af året var tale om en stigning på ca. 7 % viser 2. halvår kun en stigning på ca. 4 %, og for årets sidste måneder er stigningstakten yderligere aftaget. Denne udvikling har præget såvel den samlede omsætning som de enkelte brancher, dog mest udtalt for nærings- og nydelsesmidler samt beklædning, medens stigningstakten i omsætningen af varige forbrugsgoder året igennem kun har været svagt faldende fra ca. 9 % til godt 8 %. Salget af personbiler, der ikke registreres i detailomsætningsstatistikken, er steget med ca. 35 %. Det må i denne forbindelse erindres, at salget af de varige forbrugsgoder i 1963 – navnlig i 1. halvdel af året – lå ret lavt.

Også investeringerne er steget meget stærkt. Den milde vinter i forbindelse med den gradvise lempelse af byggereguleringen medførte en stærk stigning i byggevirksomheden. Det påbegyndte boligbyggeri steg således med 25 %, og for året som helhed vil der skønsmæssigt blive fuldført omkring 38.000 lejligheder, eller ca. 5.000 flere end i de to foregående år. Det erhvervsmæssige byggeri viser en stigning i påbegyndelserne på omkring 1/3. Endelig er den offentlige bygge- og anlægsvirksomhed øget betydeligt, navnligt som følge af store påbegyndelser i begyndelsen af året, idet der ikke siden slutningen af foråret er iværksat nye offentlige arbejder i nævneværdigt omfang.

Investeringerne i maskiner og produktionsudstyr er steget stærkt gennem de senere år – vel gennemsnitligt med omkring 10 % årligt målt i faste priser. Frem til 1963 afløstes den hidtidige vækst af et mindre fald, men i 1964 er investeringerne atter blevet forøget stærkt, navnlig i årets første halvdel. For året som helhed har der været tale om en stigning på knapt 15 %. Foruden den forbedrede indtjening i landbruget, der kun spiller en mindre rolle i det samlede billede – synes også de forventede afsætningsmuligheder at have spillet en rolle for investeringernes fortsatte vækst.

Den betydelige stigning i den indenlandske efterspørgsel synes ikke at have virket hemmende på eksporten, der i 1964 blev forøget med ca. 10 %. Industrieksporten alene steg med ca. 15 % – eller nogenlunde samme stigningstakt som i 1963, og ca. 5 % mere end den gennemsnitlige stigning i det foregående femår. Eksporten af maskiner er steget noget langsommere end hidtil, hvilket for en stor del skyldes en ophobning af enkelte store leverancer til Østeuropa i 1. halvår 1963. På de øvrige eks-

TABEL 3

Vareexporten.

Mill. kr.	1962	1963	1964
Animalske landbrugsvarer, incl. konserves ..	5.037	5.481	5.801
Vegetabilske landbrugsvarer, incl. sukker ...	423	604	627
I alt landbrugsvarer	5.460	6.085	6.428
Maskiner, instrumenter m. v.	1.936	2.201	2.401
Andre industrivarer	2.785	3.244	3.890
Skibe	373	594	604
Fisk	452	484	562
Andre varer	313	339	497
I alt export	11.319	12.947	14.382

portmarkeder har stigningstakten kunnet fastholdes, i visse tilfælde forøges. Omvendt er eksporten af andre industrivarer end maskiner steget noget stærkere end hidtil – ca. 20 % i 1964, mod ca. 15 % i 1963 og godt 10 % i gennemsnit for perioden 1958–62. Den animalske landbrugseksport steg i 1964 med ca. 7 %, hvilket er lidt mindre end året før, men stigningstakten ligger dog fremdeles en del højere end i de foregående år. Det har her spillet en væsentlig rolle, at de gunstige priskonjunkturer, der satte ind i 1963, er fortsat i 1964. Hertil kommer for en række animalske landbrugsvarer tillige en stigning i de afsatte mængder. Eksporten af nye og brugte skibe har frem til de seneste måneder ligget betydeligt under 1963-niveauet, men for året som helhed har de samlede leverancer været af nogenlunde samme omfang som i 1963.

Selv om såvel produktionen til hjemmemarkedet som eksporten er blevet forøget væsentligt, har de dog langt fra kunnet dække den samtidige og meget stærke stigning i den indenlandske efterspørgsel til forbrug og investering. Importen er derfor steget stærkt, og der har været et betydeligt underskud på handelsbalancen, ca. 3,6 mldr. kr., medens der i 1963 var tale om et overskud på et par hundrede millioner kr. Stigningen i de internationale råvarepriser har betydet, at der navnlig i årets første halvdel fandt en vis prisbestemt lageropbygning sted, hvortil kommer den almindelige prisfordyrelse af importen, der som nævnt især har gjort sig gældende i 2. halvår. Tilsammen kan disse faktorer dog næppe forklare mere end et par procent af den samlede stigning på godt 20 %. I hovedsagen er den stærke importstigning dog en følge af – og forudsætning for – den betydelige stigning i den indenlandske aktivitet, der har præget 1964. Virkningen af denne afhængighed af udenlandske tilførsler måatte under alle forhold bevirke en stærk vækst af importen, især når omslaget i den indenlandske økonomi indtraf så hurtigt og blev så kraftigt, som tilfældet har været. Alle disse forhold taget i betragtning har importstigningen

TABEL 4

Vareimporten.

Mill. kr.	1962	1963	1964
Landbrugsråvarer	1.278	1.103	1.354
Industrielle råvarer	3.256	3.217	4.049
Brændsel	1.756	1.864	2.013
Halvfabrikata	1.792	1.833	2.228
Maskiner m. v.	2.253	2.317	2.854
Transportmidler, excl. biler og skibe	212	182	221
Biler og tilbehør	1.192	1.035	1.378
Skibe	218	187	329
Andre forarbejdede varer	1.826	1.926	2.427
Nærings- og nydelsesmidler	883	981	1.138
I alt import	14.666	14.645	17.991

imidlertid været overraskende stor. En forklaring herpå kan næppe gives, men det er sandsynligt, at den stabile udvikling i den danske økonomi fra efteråret 1962 frem til begyndelsen af 1964 må opfattes som en reaktion på de forudgående måneders forcerede aktivitet og på den kontraktive økonomiske politik, der stort set prægede denne periode, og at udviklingen i 1964 betegner en tilpasning til et – i forhold til slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne – mere normalt aktivitetsniveau.

Som nævnt var udviklingen i 1. halvår især præget af en stærk stigning i importen af råvarer og halvfabrikata, men siden er væksten i denne del af importen blevet afløst af en stadig stærkere stigning i importen af mere forarbejdede varer såvel til forbrug som til investering.

Medens handelsbalancen som nævnt viser et underskud for 1964 på ca. 3,6 mldr. kr., har underskuddet på den samlede betalingsbalance som følge af nogen stigning i indtægter på de »usynlige« poster været lidt mindre, vel omkring 1,4 mldr. kr.

Dette meget betydelige underskud har imidlertid ikke medført noget fald i den samlede valutareserve, der som følge af en fortsat betydelig kapitalimport, har kunnet forøges til ca. 3,2 mldr. kr. ved årets udgang. Skønsmæssigt har den private nettolåntagning i udlandet andraget ca. 1,2 mldr. kr., hvortil kommer en offentlig låntagning – væsentligst optaget af kommuner og koncessionerede selskaber – på nær 1 mldr. kr.

Som følge af den stærkt likviditetsbegrænsede finanspolitik, der prægede 1. halvår, og det betydelige underskud på handelsbalancen, har den betydelige udenlandske låntagning i år ikke medført nogen nettoforøgelse af den indenlandske likviditet.

Diskontoen forhøjedes i juni med 1 % til 6,5 % og omtrent samtidig suspenderedes kommunernes og de koncessionerede virksomheders adgang til lånoptagelse i udlandet, dog kun med virkning for lån, hvorom der

ikke på dette tidspunkt var sluttet kontrakt eller forhandledes, men provenuet af lån hjemtaget efter bestemmelsernes ikrafttræden indsattes på en spærret konto i nationalbanken. I august strammedes kreditpolitikken yderligere, idet der med virkning fra 1. oktober indførtes en strafrente for bankerne på 6 %, udover den normale udlånsrente for lån over 20 dage i hvert kvartal, som overstiger 25 % af den enkelte banks egenkapital. Lån på indlånskonto og indtradekreditter var dog undtaget fra bestemmelsen. Trods den meget stramme kreditpolitik skete der dog året igennem en betydelig forøgelse af pengeinstitutternes udlånsvirksomhed, ligesom væksten i realkreditinstitutternes obligationsudbud fortsatte, hvilket medførte en betydelig stigning i den effektive rente, der ved årets udgang nåede op på ca. 9 %.

2. STATSFINANSERNE I 1964-65

På baggrund af den meget stabile udvikling, der prægede den danske økonomi i størstedelen af 1963 og den samtidige meget betydelige forbedring af betalingsbalancen, der indtraf i løbet af året, skete der i efterårets første måneder en vis lempelse af den økonomiske politik. En gradvis afvikling af byggereguleringen – ledsaget af en beskeden stramning af finansieringsvilkårene blev påbegyndt, og en række offentlige investeringer fik igangsætningstilladelse. Disse havde været holdt tilbage tidligere på året, hvor deres påbegyndelse efter den vurdering af det økonomiske forløb fremover, der dengang blev anlagt, måtte antages yderligere at ville stimulere en i forvejen stærkt ekspansiv økonomi. Som følge af indbetalingerne af den bundne opsparing, med knapt 100 mill. kr. i oktober kvartal 1963 og med godt 260 mill. kr. i januar kvartal 1964, skete der dog i 2. finanshalvår en statsfinansiel stramning. Medens der i første halvdel af finansåret 1963–64 havde været et kasseunderskud på ca. 340 mill. kr., blev der i 2. halvår tale om et overskud på ca. 970 mill. kr. Når omslaget blev så forholdsvis kraftigt skyldes det ikke blot opkrævningen af den bundne opsparing, men tillige, at kasseoverskuddet som følge af de gældende terminer for ind- og udbetalinger til staten normalt er større i 2. end i 1. halvdel af finansåret. I sit forløb minder finanspolitikken i 1963–64 således om forløbet i 1962–63, hvor oms'ens indførelse medførte et tilsvarende betydeligt omsving i statsfinanserne fra 1. til 2. halvår. Det har overhovedet været karakteristisk for de senere års finanspolitik, at denne væsentligst har været ført over statens indtægter, hvis periodevis stærke stigning har opvejet den ekspansive virkning af de forholdsvis jævnt stigende udgifter. Som foran nævnt har dog statens og andre offentlige organers anlægsudgifter dog i et vist omfang været anvendt som instrument i den økonomiske politik. For finansåret 1964–65 forudså finansloven en

mærkbar lempelse. For drifts- og anlægsudgifterne budgetteredes med en stigning på godt 1 mldr. kr., medens kasseoverskuddet skønnedes at ville falde med godt 200 mill. kr. sammenlignet med 1963–64. Virkningen heraf ville blive yderligere accentueret, fordi den økonomiske aktivitet i samfundet nu var stærkt stigende, og den indenlandske efterspørgsel voksende, dels som følge af den stigende beskæftigelse, dels som følge af de generelle lønforhøjelser i midten af foråret. Allerede i februar var en for kraftig forringelse af statsfinanserne blevet imødegået gennem forskellige afgiftsforhøjelser, hvis nettoprovenu blev anslået til ca. 260 mill. kr. Udskrivningsloven blev forlænget uændret, hvilket indebar, at indkomstskatterne fra begyndelsen af det nye skatteår i sommeren 1964 ville blive beregnet efter uændrede satser på en indkomstmasse, der vel var vokset 7–8 %. Disse forholdsregler blev i marts suppleret med et forbud mod igangsættelse af nye offentlige arbejder i sommerhalvåret, og dette forbud blev yderligere forlænget i juni måned[1]).

Tilsammen synes disse foranstaltninger at have indebåret, at der ikke i 1. halvdel af finansåret skete nogen væsentlig svækkelse af statsfinanserne i forhold til den foregående periode. Medens kasseunderskuddet i 1. halvdel af de to foregående finansår havde andraget 300–400 mill. kr., blev der i år tale om et overskud på knapt 300 mill. kr. Det har her tillige spillet en rolle, at det stærkt stigende forbrug medførte en afledet stigning i den indirekte beskatning.

Som følge af den bundne opsparings bortfald i slutningen af foråret skete en betydelig svækkelse af statsfinanserne, der ikke fuldt ud blev opvejet af den samtidige stigning i provenuet af indkomstbeskatning – trods gennemførelsen af en uændret udskrivningslov. For de to indtægtsposter under ét har nedgangen fra 1. til 2. finanshalvår andraget ca. 200 mill. kr. Omvendt synes det forlængede forbud mod iværksættelse af nye offentlige investeringer at have medført, at udgifterne hertil er blevet noget mindre end budgetteret, samtidig med, at den fortsatte, omend afsvækkede, stigning i forbruget medførte en yderligere afledt vækst i den indirekte beskatnings provenu.

I januar kvartal i år udbetaltes en del af tjenestemændenes lønefterslæb med et beløb på skønsmæssigt 125 mill. kr. Til finansiering heraf gennemførtes i december en række tidsbegrænsede afgiftsforhøjelser, hvis provenu anslås til et lignende beløb, men som følge af en vis kreditgivning ved afregningen af afgifterne forventes kun omkring halvdelen at blive indbetalt i finansåret 1964–65.

Formentlig har der været tale om en vis svækkelse af statsfinanserne fra 1. til 2. finanshalvår. Medens kasseoverskuddet i 1. halvår androg ca. 300 mill. kr., skønnes der for 2. halvår at blive tale om et beløb på ca.

[1]) Cf. »Økonomi og politik«, 1964, nr. 2, side 173.

520 mill. kr. – en under hensyntagen til de sæsonmæssige bevægelser ret beskeden stigning. For året som helhed må man nok antage, at finanspolitikken har været noget mindre kontraktiv end i det foregående finansår.

Ved en samlet vurdering af den offentlige finanspolitik må også udviklingen i kommunernes finanser tages i betragtning. Dels har udviklingen på dette område en selvstændig interesse, dels er den via statens refusionsbetalinger snævert forbundet med udviklingen i statens finanser. I de senere år har kommunernes andel[2]) af de sociale pensioner ca. 20 % af de samlede offentlige udgifter, mod omkring 35 % af de øvrige civile driftsudgifter og omkring halvdelen af anlægsudgifterne. Taget under ét refunderer staten omkring 70 % af de samlede kommunale udgifter, og den samlede refusion svarer til omkring 40 % af de udgifter, der afholdes på statsbudgettet. Der foreligger på indeværende tidspunkt kun meget sparsomme oplysninger om de kommunale finanser, men på grundlag af erfaringer fra tidligere år sammenholdt med udviklingen i statsrefusionerne må man antage, at der fra 1963–64 til 1964–65 har været tale om en betydelig stigning i de kommunale udgifter, og at stigningstakten næppe har været meget svagere end for statens vedkommende. Da væksten fra 1962–63 til 1963–64 omvendt synes at have været lidt svagere end for statsbudgettet, må man regne med, at der for den offentlige sektor under ét har været tale om en ikke helt ringe lempelse af finanspolitikken i det forløbne år.

3. STATSFINANSERNE I 1965-66

Efter det i efteråret fremlagte finanslovforslag skønnedes driftsindtægterne i finansåret 1965–66 at blive ca. 13.540 mill. kr,. drifts- og anlægsudgifterne budgetteredes til ca. 12.600 mill. kr., medens kasseoverskuddet blev opgjort til ca. 300 mill. kr.

(1) I overensstemmelse med tidligere års praksis var der ved udarbejdelsen af budgettet ikke taget hensyn til de finansielle konsekvenser af ny lovgivning, herunder fremlagte, men ikke vedtagne lovforslag. Dog var der regnet med et indtægtstab for staten som følge af et forslag om ophævelse og tilbagebetaling af grundstigningsskyld.

(2) For priser og lønninger var der regnet med samme niveau som i sommeren 1964. Dog var der afsat en reserve på 200 mill. kr. til dækning af en forventet dyrtidsregulering i foråret 1965.

(3) Den indirekte beskatning var budgetteret under forudsætning af en stigning i omsætningen af beskattede varer på 6 %. For de personlige indkomstskatters vedkommende var der regnet med en stigning i de personlige indkomster før skattefradrag m. v. på ca. 11 %, hvilket med uændrede udskrivningsregler skulle medføre en provenustigning på godt 600 mill. kr.

[2]) Efter fradrag af statens refusioner.

(4) Under hensyntagen til en påtænkt ændring i landbrugsstøttens størrelse og form var der på denne post kun budgetteret med en udgift på ca. 160 mill. kr. – restudbetalingen vedrørende høståret 1964–65.

(5) For forsvarsudgifternes vedkommende var der kun budgetteret med et beløb, svarende til udgiften vedrørende allerede vedtagne materielbevillinger, men det blev fremhævet, at der fortsat måtte være adgang til at træffe beslutninger om nye materielanskaffelser.

(6) Der var heller ikke budgetteret med udgifter til dækning af de statsansattes »lønefterslæb«. Det samlede beløb hertil skønnes at andrage ca. 725 mill. kr., hvoraf ca. 125 mill. kr. ventes at komme til udbetaling i finansåret 1964–65.

(7) Endelig ville der kunne blive tale om merudgifter som følge af forårets overenskomstforhandlinger, dels selvstændigt, dels via deres indflydelse på lønudviklingen for statens personale (herunder folkekirken og fol-

TABEL 1

Statsfinanserne 1962-63 til 1965-66.

Mill. kr.	1962–63 Regnskab	1963–64 Regnskab	1964–65 Finanslov	1964–65 Skon	1965–66 Finanslovforslag
Told og forbrugsafgifter	5.704	6.554	7.079	7.285	7.702
Personskatter	3.229	3.430	3.907	3.895	4.638
Selskabsskatter	528	579	650	650	700
Andre driftsindtægter	369	490	508	545	504
I alt driftsindtægter	9.830	11.053	12.144	12.375	13.544
Sociale pensioner	1.594	1.847	2.046	2.065	2.317
Landbrugsordninger	516	504	477	525	161
Statsvirksomheder	61	56	122	130	131
Øvrige civile driftsudgifter	4.337	4.947	5.542	5.515	6.021
Civile anlægsudgifter	1.102	1.173	1.400	1.325	1.889
Forsvar og civilforsvar	1.504	1.625	1.720	1.720	1.689
Reserve til pristalregulering	–	–	–	–	200
Bevillingsreserve til driftsbudgettet	–	–	265	75	200
I alt drifts- og anlægsudgifter	9.114	10.152	11.572	11.355	12.608
Overskud på drifts- og anlægsbudgettet	716	901	572	1.020	936
Bunden opsparing	–	360	175	180	−119
Andre kapitalposter, netto[1])	−478	−486	−454	−465	−484
Kasseoverskud[1])	238	775	293	735	333
Genudlån	65	154	60	60	34
Kasseoverskud incl. genudlån	173	621	233	675	299

1) Excl. genudlån til elværker af udenlandske statslån.

keskolen samt offentlige og private institutioner, hvis udgifter delvis refunderes af staten) og dels fordi overenskomstforhøjelser på arbejdsmarkedet oftest medfører en forhøjelse af de sociale pensioner.

Samtidig med finanslovforslaget fremlagde finansministeren to andre forslag: et forslag om nedsættelse af de personlige indkomstskatter og et forslag om forhøjelse af en række forbrugsafgifter til dækning af statens forventede merudgifter. Førstnævnte forslag forhandles stadig, medens sidstnævnte er blevet vedtaget i en noget ændret form.

I forelæggelsestalen understregede finansministeren, at der måtte skabes dækning for de merudgifter, der ikke var taget hensyn til ved budgettets udarbejdelse, samt at man i det kommende finansår måtte sigte mod et kasseoverskud, der var af mindst samme størrelsesorden som i 1964–65, dvs. ca. 675 mill. kr. incl. genudlån. Om finansieringen hed det i talen, at man med de foreslåede afgiftsforhøjelser nok havde nået omtrent til bristepunktet af, hvad disse afgifter i øjeblikket kunne bære. Heller ikke en forhøjelse af oms'en kunne anses for ønskelig. Dels var betydelige dele af omsætningen undtaget fra denne afgift, dels måtte man befrygte, at en så betydelig forhøjelse af afgiftssatsen, som der i den foreliggende situation var behov for, ville få mærkbare følger for konkurrenceforholdene og vareomsætningens struktur. Finansministeren omtalte i denne forbindelse merværdiafgiften som en mulig løsning.

Siden finanslovforslagets fremsættelse er problemstillingen omkring statsfinanserne i det kommende år ændret på en række punkter. Det synes nu givet, at en merværdiafgift ikke vil kunne gennemføres så hurtigt, at der hermed tilvejebringes et grundlag for finansieringen af den forudsete udgiftsstigning. De af regeringen foreslåede afgiftsforhøjelser med et skønnet merprovenu ca. 485 mill. kr. blev under folketingets forhandlinger tidsbegrænset til 1. juli 1965, samtidig med at der skete visse ændringer i deres sammensætning. Det samlede provenu af forhøjelserne anslås herefter til ca. 125 mill. kr., hvoraf omkring halvdelen forventes at indgå i finansåret 1964–65. Som følge af pristallets stigning er der nu kun en margin på 0,6 points til udløsningen af en ny pristalsportion, hvilket har gjort en dyrtidsregulering til efteråret overvejende sandsynlig. Endelig er en række poster på statens budget blevet ændret i lyset af senere oplysninger om udviklingen i 1964–65.

På indtægtssiden må man efter de senest foreliggende oplysninger regne med en stigning i provenuet af den indirekte beskatning i 1964–65 på ca. 220 mill. kr. For en del skyldes forøgelsen de ovennævnte afgiftsforhøjelser, der fik virkning fra 1. januar. Hertil kommer en vis merindtægt som følge af den vedtagne begrænsning i adgangen til skattefri indkøb på visse skibsruter. Endelig har den fortsatte stigning i forbruget medført en vis afledt stigning i beskatningens provenu. Som en konsekvens af disse

ændringer forventes også for 1965–66 et merprovenu af størrelsesordenen 225 mill. kr. For selskabsbeskatningens vedkommende regner man nu med et lidt lavere provenu, såvel i 1964–65 som i 1965–66, og også på en række andre poster forventes mindre ændringer i forhold til de under finanslovsdebatten fremlagte oplysninger. Tilsammen skulle de her nævnte forhold betyde en stigning i driftsindtægterne i 1964–65 på ca. 250 mill. kr. og i 1965–66 på ca. 225 mill. kr.

Forhøjelsen af tjenestemandslønningerne antages at medføre udgifter i 1964–65 på 125 mill. kr., og i 1965–66 på ca. 500 mill. kr., hvortil kommer udgiften til dækning af de overenskomstansattes »efterslæb« – ca. 100 mill. kr. Endelig påregnes en udgift på ca. 100 mill. kr. som følge af den forventede pristalsregulering i efteråret 1965.

Under hensyntagen til de nævnte ændringer må kasseoverskuddet for 1964–65 anslås til ca. 800 mill. kr., og for 1965–66 til ca. ÷ 200 mill. kr. Da der efter de senest foreliggende oplysninger stiles mod et kasseoverskud for 1965–66 på ca. 1 mldr. kr., bliver der således tale om et udækket »finansieringsbehov« på ca. 1.200 mill. kr. Til dækning heraf fremlagde finansministeren i begyndelsen af februar en række afgiftsforslag (»buketten«), hvis merprovenu blev anslået til ca. 1.450 mill. kr. Forhøjelser af en række eksisterende afgifter (spiritus, vin, øl, mineralvand, tobak, benzin, vægtafgift af motorkøretøjer) vil efter forslaget give et provenu på ca. 510 mill. kr. Forhøjelse af den almindelige omsætningsafgift fra 9 til 10 % anslås at give et provenu på ca. 165 mill. kr. Hertil kommer afgiftsforhøjelse på guld- og sølvvaret (15 mill. kr.), en afgift på elektricitet (160 mill. kr.), på annoncer (80 mill. kr.), takstforhøjelser for DSB og postvæsenet (100 mill. kr.) samt forhøjet stempelafgift (110 mill. kr.). Desuden foreslås arveafgiften forhøjet (20 mill. kr.). En forhøjelse og ændring i beregningen af folkepensionsbidraget skønnes at medføre en indtægt på 140 mill. kr. og en 1-årig forhøjelse af selskabsskatten ca. 150 mill. kr.

Som kompensation for disse afgiftsforhøjelser foreslås børnetilskuddene forhøjet, samtidig med at der indføres personfradrag for de laveste indtægter. De samlede udgifter herved anslås til ca. 250 mill. kr., hvorefter nettoprovenuet vil andrage de nævnte 1200 mill. kr.

Ved en vurdering af den statsfinansielle problemstilling i det kommende år må man yderligere tage hensyn til en række af de indledningsvis nævnte forhold, der ikke er medtaget i ovenstående opgørelse af »finansieringsbehovet«.

Stigningen i statens udgifter til forsvar og civilforsvar er gennem de senere år blevet forøget i et meget uens tempo. Regner man rent illustrativt med, at forsvarsudgifterne vil blive af samme størrelse i 1965–66 som i 1964–65, vil merudgiften blive ca. 30 mill. kr.

Det er vel rimeligt at antage, at de sociale pensioner vil blive forhøjet

nogenlunde i takt med lønningerne på arbejdsmarkedet. For tiden andrager de samlede udgifter til folke-, invalide- og enkepension godt 3 mldr. kr. En forhøjelse på 3 % vil medføre en udgift for staten på henved 60 mill. kr.

Forhandlingerne om en »efterslæbsregulering« (for tiden siden 1. april 1964) for statens personale (herunder folkeskolen, folkekirken m. v.) er endnu ikke afsluttede. De samlede løn- og pensionsudgifter udgør på dette område godt 5 mldr. kr., hvorfor en regulering på 3 % vil indebære en merudgift på omkring 150 mill. kr.

Hertil kommer endelig spørgsmålet om landbrugsstøtten. Denne har i de to sidste år udgjort godt 500 mill. kr. årligt. Videreføres den efter stort set samme retningslinier som hidtil, vil der blive tale om en merudgift på ca. 340 mill. kr. Tilsammen betyder dette, at statens »finansieringsbehov« vil blive forøget fra ca. 1200 mill. kr. til henved 1800 mill. kr. En opgørelse af denne art er selvsagt overordentlig usikker og kan kun opfattes rent illustrativt til belysning af størrelsesordene af de udgifter, der her er tale om.

4. PRIORITERINGEN AF DE OFFENTLIGE INVESTERINGER

Investeringerne inden for den offentlige sektor – omfattende staten, kommunerne og de koncessionerede virksomheder – androg i 1963 i alt 3.685 mill. kr., hvilket svarer til knapt 7 % af bruttofaktorindkomsten og ca. 24 % af de samlede faste investeringer. I perioden 1958–63 forøgedes bruttofaktorindkomsten – målt i faste priser – med gennemsnitligt 5,3 % årligt, medens stigningstakten i de offentlige investeringer androg ca. 6,3 %. For de private investeringer var den gennemsnitlige årlige stigning ca. 8,2 %. Denne ret store forskel i vækstraten for offentlige og private investeringer er dog ikke typisk for perioden. Betragtes alene tidsrummet 1959–62 har den gennemsnitlige stigningstakt for de private investeringer kun været godt ½ % større. Af de samlede offentlige investeringer finansieres omkring halvdelen af staten, medens den resterende del finansieres af kommunerne og de koncessionerede selskaber med omkring 25 % hver.

Selv om den offentlige investeringsaktivitet i de senere år såvel absolut som relativt har haft et betydeligt omfang, er formuleringen af et flerårigt »investeringsprogram« – dækkende et større eller mindre område af den offentlige sektor – dog af ret ny dato. Når ordet »planlægning« ikke er brugt i denne forbindelse, skyldes det, at de nævnte programmer ikke i så høj grad har været resultatet af en bevidst afvejning af forskellige investeringsønsker ud fra bestemte målsætninger som udtryk for et ønske om at fastlægge et rimeligt niveau for den samlede aktivitet inden for området under hensyntagen til den økonomiske udvikling – navnlig beskæftigelses- og valutaudviklingen – i samfundet.

Gennem hele efterkrigsperioden har byggeriet – offentligt som privat – været underkastet en eller anden form for regulering, men først i begyndelsen af 1963 udformedes et egentligt program, omfattende den *offentlige byggevirksomhed* i finansårene 1963–64 til 1965–66. Der var tale om et »rullende« program, således at der med programmets vedtagelse kun blev truffet endelig beslutning om gennemførelse af det første års arbejder, medens de budgetterede udgifter for de to følgende år havde karakter af foreløbige overslag, der tænktes korrigeret efter udløbet af det første år, samtidig med at der blev udarbejdet budget for et nyt år. Sammenlignet med tidligere praksis bestod nydannelsen navnlig deri, at budgetteringsperioden udvidedes fra 1 til 3 år, at der blev sondret mellem udgifter vedrørende nye arbejder og udgifter vedrørende afviklingen af tidligere igangsatte arbejder, og at der som ovenfor nævnt tilvejebragtes en samlet oversigt over ikke blot statens, men samtlige offentlige udgifter. Som nævnt omfattede programmet kun den offentlige byggevirksomhed i snæver forstand, men ikke de øvrige offentlige investeringer – anlægsarbejder, køb af materiel m. v. Når det var muligt at inddrage også den del af de offentlige byggearbejder som staten ikke havde finansiel indflydelse på, i plan-

TABEL 1

De offentlige investeringer 1964-65 til 1967-68.

Mill. kr.	1964-65	1965-66	1966-67	1967-68	1965-66–1967-68	I alt %
1. Veje	1.030	1.229	1.500	1.565	4.294	30
2. Baner og sporveje	279	312	356	383	1.051	7
3. Havne, lufthavne m. v.	135	180	211	228	619	4
4. Televæsen	485	569	595	615	1.779	12
5. Offentlige værker	722	703	790	700	2.193	15
6. Skoler	260	271	287	300	858	6
7. Højere læreanstalter, forskning m. v.	163	205	255	283	743	5
8. Sudhedsvæsen	181	219	262	297	778	6
9 Sociale institutioner	119	159	209	234	602	4
10. Administration m. v.	78	83	90	100	273	2
11. Landvinding og grundforbedring	28	31	31	31	93	1
12. Grønland	130	138	145	158	441	3
13. Færøerne	–	10	10	10	30	–
14. Forsvar og civilforsvar	265	259	(259)	(259)	(777)	5
I alt	3.875	4.368	5.000	5.163	14.531	100
Indeks	100	112	129	133	374	
Heraf finansierer:						
Staten	2.014	2.378	2.822	3.000	8.200	56
Indeks	100	118	140	149		
Kommuner, koncessionerede virksomheder m. v.	1.861	1.990	2.178	2.163	6.331	44
Indeks	100	107	117	117		

lægningen, skyldtes det, at disse var underkastet kontrol gennem igangsætningstilladelser i medfør af byggelovgivningen. Det følgende år – finansåret 1964–65 – blev byggeprogrammet suppleret med et – ligeledes 3-årigt – anlægsprogram, der i år er blevet fulgt op med overslag også over materielinvesteringerne. Først fra og med finansåret 1965–66 foreligger der således 3-årige budgetter for den samlede offentlige investeringsvirksomhed.

De i ovenstående tabel meddelte oplysninger samt en række specifikationer hertil blev offentliggjort i forbindelse med økonomiministerens redegørelse i folketinget for de offentlige investeringer. Det fremgår af de mere budgettekniske kommentarer, der ledsagede udgiftsoverslagene, at disse – navnlig for den sidste del og 3-års perioden og navnlig for den del af udgifterne, der ikke er statsfinansierede – er behæftet med nogen usikkerhed. Det fremhæves endvidere, at en række større enkelt projekter, der hyppigt har været genstand for debat, ikke er omfattet af 3-års planen, idet de først forventes at blive påbegyndt efter dennes udløb. Det drejer sig især om broforbindelserne over Store Bælt, Øresund og den nye Storstrømsbro, tunnelbaneprojektet i København samt det 4. universitet [1]).

Som det fremgår af foranstående oversigt vedrører over halvdelen af den budgetterede udgiftsstigning for årene 1965–66 til 1967–68 på ca. 14,5 mldr. kr. transport- og kommunikationsvæsen, ca. 11 % undervisning, ca. 10 % sociale formål, ca. 5 % forsvar og civilforsvar, og ca. 6 % administrationsbygninger, udgifter i Grønland m. v.

Til belysning af de i tabel 1 anførte udgiftsposters sammensætning for perioden 1965–66 til 1967–68 skal anføres følgende oversigt:

1. *Veje:* Kommunale vejarbejder med automatisk statsrefusion 2.525 mill. kr., hovedlandeveje og motorveje 1.350 mill. kr., andre vejarbejder 419 mill. kr.
2. *Baner, sporveje:* DSB 947 mill. kr., private baner 30 mill. kr., Københavns Kommunes sporveje 74 mill. kr.
3. *Havne, lufthavne:* Statshavne 137 mill. kr., kommunale havne 230 mill. kr., lufthavne 143 mill. kr., andre arbejder 109 mill. kr.
4. *Televæsen:* Post- og telegrafvæsenet 500 mill. kr., radio og fjernsyn 104 mill. kr., telefonselskaberne 1.175 mill. kr.
5. *Offentlige værker:* El-værker 1.529 mill. kr., andre arbejder 664 mill. kr.
6. *Skoler:* Folkeskolen 448 mill. kr., gymnasier 138 mill. kr., seminarier 65 mill. kr., frie skoler 35 mill. kr., erhvervsuddannelsesskoler m. v. 172 mill. kr.

[1]) Af disse arbejder har regeringen foreløbig givet Store Bælt's broen og tunnelbaneprojektet første prioritet.

7. *Højere læreanstalter m. v.:* Universiteter 72 mill. kr., rigshospitalet 118 mill. kr., polyteknisk læreanstalt 209 mill. kr., landbohøjskolen m. v. 99 mill. kr., arkiver, biblioteker og museer 95 mill. kr., kollegier 85 mill. kr., andre arbejder 65 mill. kr.
8. *Sundhedsvæsen:* Statshospitaler 113 mill. kr., kommunale hospitaler 602 mill. kr., andre arbejder 63 mill. kr.
9. *Sociale institutioner:* Særforsorg m. v. 278 mill. kr., børne- og ungdomsforsorg 109 mill. kr., revalidering 18 mill. kr., pleje-, alderdoms- og sygehjem 197 mill. kr.

En vurdering af denne formålsfordeling må naturligvis overvejende blive et politisk spørgsmål, men navnlig den meget betydelige forøgelse af vejinvesteringerne er dog påfaldende. Dette gælder ikke mindre ved en gennemgang af specifikationerne til hovedtabellen, hvoraf det fremgår, at ca. 2.525 mill. kr. – næsten 60 % af den samlede udgiftsstigning i vejinvesteringer – vedrører kommunale vejarbejder med automatisk statsrefusion, medens udgiftsforøgelsen vedrørende motorveje og hovedlandeveje kun andrager ca. 1.350 mill. kr. Hovedsageligt vedrører de kommunale vej-

TABEL 2

Procentvis fordeling af de offentlige investeringsudgifters finansiering mellem staten, kommunerne og de koncessionerede virksomheder 1965-66 til 1967-68.

	Staten	Kommunerne og de koncessionerede virksomheder
1. Veje	74[1])	26
2. Baner og sporveje	92	8
3. Havne, lufthavne m. v.	63	37
4. Televæsen	44	66
5. Offentlige værker	–	100
6. Skoler	40[2]	60
7. Højere læreanstalter, forskning m. v.	96	4
8. Sundhedsvæsen	33	77
9. Sociale institutioner	43[3])	57
10. Administration m. v.	62	38
11. Landvinding og grundforbedring	84[4])	(16)
12. Grønland	100	–
13. Færøerne	100	–
14. Forsvar og civilforsvar	100	–
I alt 1965–66 til 1967–68	56	44
I alt 1964–65	52	48

1) Udgifterne til statens egne anlæg udgør kun ca. 32 %. Forskellen – ca. 42 % – vedrører statstilskud til kommunale arbejder.
2) Hovedsageligt statstilskud til kommunale og private arbejder.
3) Heraf vedrører ca. 37 % statens egne udgifter, medens resten – ca. 6 % – udgøres af statstilskud til private og kommunale anlæg.
4) Tilskud til private arbejder.

arbejder udgifter til reparation og forbedring af de lokale vejnet, etablering af boligveje m. v., omkostninger ved snerydning og direkte vejadministration.

Finansieringen af de budgetterede investeringer fremgår af tabel 2., og det må i denne forbindelse fremhæves, at med afgrænsningen af statsfinansierede og ikke-statsfinansierede udgifter er tillige i grove træk antydet, hvor stor en del af de samlede investeringsudgifter, der med den gældende lovgivning effektivt vil kunne afvikles i overensstemmelse med et offentligt investeringsbudget af den her omtalte art.

I sin redegørelse i folketinget fremhævede økonomiministeren behovet for dels at udvide den flerårige budgettering til også at omfatte de offentlige driftsudgifter dels at udarbejde mindre detaillerede »perspektivplaner« for de samlede offentlige udgifter, dækkende i hvert fald en 10-års periode. Om selve 3-års planen, der forudser en forøgelse af de offentlige investeringer på ca. 14,5 mldr. kr. i løbet af 3 år – næsten en 4-dobling – hed det i ministerens redegørelse, at denne ikke var tænkt som nogen definitiv plan, men snarere et grundlag for en diskussion, hvorunder man måtte »søge frem til enighed om hovedlinierne for det offentliges investeringsaktivitet fremover – både niveauet for investeringsbudgettet og fordelingen af investeringsmidlerne mellem de forskellige formål«, således at problemerne ikke blev behandlet »ud fra den snævre synsvinkel blot at opnå umiddelbare besparelser på de offentlige budgetter«.

Når man i de kommende år måtte regne med en så betydelig vækst i de offentlige investeringer, skyldtes det efter ministerens opfattelse, at disse gennem de senere år var blevet holdt tilbage. Der måtte nu ske en tilpasning til en mere dynamisk erhvervsudvikling og et højere velstandsniveau, og denne tilpasningsproces ville formentlig strække sig et godt stykke ind i 1970'erne. Også for de offentlige driftsudgifter måtte man fremover forvente en betydelig stigning. På den anden side måtte en forstærket vækst i de offentlige udgifter i den nuværende situation rejse en række problemer. På kort sigt måtte en del af produktionsstigningen anvendes til at fjerne underskuddet på betalingsbalancen, samtidig med at vækstraten i den danske økonomi også på lidt længere sigt måtte forventes at blive lavere end i de seneste år. Dels begrænsede det nuværende høje beskæftigelsesniveau i sig selv mulighederne for en yderligere nedgang i ledigheden, dels måtte man i de kommende år som følge af befolkningsudviklingen forvente en noget lavere nytilgang til arbejdsmarkedet, samtidig med at antallet af gamle ville stige. De store årgange, som nu meldte sig som boligsøgende, ville øge presset for øget byggeri. Hertil kom endeligt, at fremgangslinien i økonomien ikke ville kunne fastholdes uden betydelige investeringer i erhvervene. »Det ligger lige for i denne situation at rejse spørgsmålet om mulighederne for at lette problemerne ved at begrænse

eller udsætte en række offentlige investeringer, selv om opgaverne er presserende«. Dette spørgsmål måtte efter ministerens opfattelse besvares benægtende, da de realøkonomiske muligheder for investeringernes gennemførelse ikke kunne forventes at blive bedre i 1970'erne, snarere tværtimod. Konklusionen måtte derfor blive, at skatternes og opsparingens andel af nationalindkomsten i de kommende år måtte stige.

Dette synspunkt må formentlig indebære, at det private forbrug – eller i hvert fald dets stigningstakt – begrænses for derigennem at skabe realøkonomisk spillerum for en øget investeringsaktivitet. Hovedproblemet bliver herefter at foretage en afvejning af private over for offentlige investeringsplaner og af disses indbyrdes fordeling på formål. De foranstående oplysninger om det offentlige investeringsprogram må ses i lyset af denne problemstilling.

5. OVERENSKOMSTFORHANDLINGERNE

I begyndelsen af januar måned nåede arbejdsmarkedets hovedorganisationer under forligsmandens medvirken til enighed om de generelle overenskomstkrav.Aftalen gælder fra 1. marts i år og udløber til 1. marts 1967. Den aftalte beløbsramme er på ca. 300 mill. kr. Forliget omfattede følgende punkter:

1. Lønforhøjelse pr. 1. marts 1965:
   a. Der ydes et generelt løntillæg på

      15 øre pr. time for mænd
      15 øre pr. time for kvinder
       6 øre pr. time for ungarbejdere.

   b. Inden for minimalløns-området forhøjes mindstebetalingssatserne med:

      30 øre pr. time for mænd
      25 øre pr. time for kvinder
      14 øre pr. time for ungarbejdere.

      Dog skal de faktiske lønninger forhøjes svarende til de generelle tillæg.
   c. Pristalsportionen for kvindelige arbejdere forhøjes med 5 øre pr. time, således at forskellen mellem mænds og kvinders dyrtidsportioner reduceres til 25 øre pr. time.
   d. Der ydes et lavtlønstillæg, hvis størrelse varierer efter de enkelte områders normallønsatser. Dette tillæg kan højst andrage 23 øre pr. time.

2. Lønforhøjelser m. v. pr. 1. marts 1966:
   a. Den samlede ugentlige arbejdstid nedsættes med 1 time til 44 timer med lønkompensation. Denne er opgjort til:

      15 øre pr. time for mænd
      11 øre pr. time for kvinder
       6 øre pr. time for ungarbejdere.

   b. Der ydes et generelt tillæg på:

      10 øre pr. time for mænd
      10 øre pr. time for kvinder
       4 øre pr. time for ungarbejdere.

   c. Inden for minimalløns-området forhøjes mindstebetalingssatserne med:

      18 øre pr. time for mænd
      16 øre pr. time for kvinder
       5 øre pr. time for ungarbejdere.

      Dog skal de faktiske lønninger forhøjes svarende til de generelle tillæg.
   d. Overtidsbetalingen ændres, således at den fremover beregnes på grundlag af det fulde dyrtidstillæg, mod nu kun af halvdelen.
   e. Arbejdstiden på skiftehold nedsættes til 42 timer ugentlig for 2. og 3. hold med lønkompensation. Nærmere regler for gennemførelsen heraf fastsættes af et udvalg, hvis arbejde skal være afsluttet senest 1. oktober i år. Udvalget skal tillige søge de hidtidige, uensartede bestemmelser om arbejdstid, tillægsbetaling m. v. gjort ensartede for arbejde i holddrift.

3. Andre bestemmelser:
   a. Et udvalg skal i tiden indtil 1. juli 1966 behandle det fra arbejdsgiverside fremførte krav om beregning af søgnehelligdagsbetaling som 3 % af lønnen på de områder, hvor en sådan ordning ikke allerede er gennemført.
   b. Hovedorganisationerne indstiller til overenskomstparterne, at der dispenseres fra de gældende overenskomstmæssige begrænsninger i arbejdsgivernes adgang til at kræve overarbejde udført.
   c. Der nedsættes et udvalg til undersøgelse af problemer i forbindelse med en fremtidig nedsættelse af arbejdstiden. Udvalget skal afgive rapport inden den 1. marts 1966.

Inden for Dansk Arbejdsgiverforenings område, der antages at dække omkring 25 % af den samlede arbejdsstyrke i byerhvervene, kan løn-

summen skønsmæssigt opgøres til ca. 6 mldr. kr. Regner man med en gennemsnitlig beskæftigelse på ca. 265.000 voksne mænd, ca. 75.000 kvinder og ca. 45.000 ungarbejdere og med en årlig arbejdstid på ca. 2.000 timer pr. beskæftiget, kan udgifterne ved de generelle lønkrav inden for Dansk Arbejdsgiverforenings område ganske summarisk opgøres til følgende beløb:

Pr. 1. marts 1965:		
a. generelt løntillæg	godt	100 mill. kr.
lavtlønstillæg	knapt	30 mill. kr.
c. Forhøjelse af kvindernes dyrtidsportion	ca.	8 mill. kr.
Tilsammen	ca.	140 mill. kr.
Pr. 1. marts 1966:		
a. generelt tillæg	ca.	70 mill. kr.
b. arbejdstidsforkortelse	ca.	100 mill. kr.
Tilsammen	ca.	170 mill. kr.
De generelle løntillæg i alt	ca.	310 mill. kr.

I 1965 bliver det således tale om en lønforhøjelse på godt 2 % og i 1966 på ca. 3 %. Som følge af dyrtidsreguleringen efter januar-pristallet vil lønningerne pr. 1. marts i år yderligere blive forhøjet med henved 2 %.

6. JANUARPRISTALLET

Reguleringspristallet for januar er beregnet til 107,91, hvilket er en stigning i forhold til oktober på 1,89 points. Som hidtil forklares den overvejende del af den indtrifne stigning ved stigende priser på fødevarer samt på forskellige tjenesteydelser. Tilsammen dækker disse to poster ca. 45 % af den samlede stigning, medens huslejeposten, der kun reguleres en gang om året, tegner sig for ca. 37 %. For de øvrige varegrupper, bortset fra brændsel og belysning, har prisstigningerne gennemgående været beskedne. Prisstigningen på fødevarer skyldes navnlig forhøjelserne af hjemmemarkedspriserne på en række animalske landbrugsvarer i efteråret. For brændselspostens vedkommende skyldes stigningen hovedsageligt højere kokspriser. Reguleringen af huslejeposten svarer til en beregnet huslejestigning i 1964 på ca. 4,5 %, eller nogenlunde samme stigning som i 1963.

Som følge af stigningen i pristallet vil lønningerne på det private arbejdsmarked pr. 1. marts blive forhøjet med ca. 2 % og lønninger, sociale pensioner m. v. inden for den offentlige sektor pr. 1. april med ca.

TABEL 1

Reguleringspristallet.

(januar 1963 = 100)

	Jan. 1964	April 1964	Juli 1964	Okt. 1964	Jan. 1965
Fødevarer i alt	102.5	104.3	106.1	107.5	108.8
Klæder, fodtøj, vask	100.9	101.8	102.2	102.9	103.5
Brændsel, belysning	104.7	107.8	108.2	108.3	110.9
Anskaffelser og vedligeholdelse af varige goder	101.2	101.9	102.1	103.2	104.3
Spiritus, tobak, fortæring ude	101.1	102.3	104.1	104.7	105.3
Transport	102.8	103.8	104.3	104.6	104.7
Forsk. varer og tjenester	104.3	106.9	107.6	109.4	113.0
Varer og tjenester i alt	102.5	104.1	105.2	106.3	107.7
Bolig	104.4	104.4	104.4	104.4	109.2
I alt	102.8	104.2	105.1	106.0	107.9

3 %. Tilsammen skulle dette medføre en forhøjelse af lønningerne m. v. på henved 800 mill. kr., hvoraf ca. 300 mill. kr. vedrører staten, kommunerne og de koncessionerede virksomheder. Efter pristallets stigning er det kun en margin på 0,6 points før en yderligere pristalsportion udløses, og en regulering til efteråret er derfor sandsynlig.

7. HUSLEJESPØRGSMÅLET

Den nugældende lejelov udløb 1. april sidste år, men blev på dette tidspunkt forlænget uændret for 1 år. Der er endnu ikke fra regeringens side fremkommet noget forslag til forlængelse eller ændring af loven, men i efteråret indledtes forhandlinger mellem repræsentanter for grundejerorganisationerne og Danmarks Lejerforbund om en eventuel forhøjelse af huslejen i den gamle boligmasse. I begyndelsen af året nåede parterne til enighed om visse generelle forhøjelser, der tænkes at træde i kraft pr. 1. juni i år. Det bestemmes desuden, at den procentdel af lejen, der afsættes til

TABEL 1

Lejligheder udlejet første gang	Procentvis forhøjelse af førstegangslejen
Før sept. 1939[1])	25[2])
Før dec. 1945	20
Før dec. 1948	15
Før dec. 1952	10
Før dec. 1960	5

1) Reguleringen omfatter dog kun lejligheder oipført efter 1900. For ejendomme opført før dette tidspunkt kan lejen kun forhøjes, såfremt mere end 80 % af lejerne er indforstået med forhøjelsen. I modsat fald tænkes sagen forelagt et lokalt huslejenævn.
2) For erhvervsejendomme dog 40 %.

indvendig resp. udvendig vedligeholdelse skal forhøjes fra 5 til 15 % resp. fra 18 til 23 % – beregnet af førstegangslejen. Forliget skønnes at omfatte 600.000 lejligheder, hvoraf ca. 400.000 er opført mellem 1900 og 1939.

Det bestemmes endeligt, at den adgang til forhøjelse af lejen ved genudleje på 25 %, som ejerne har haft adgang til siden 1962, begrænses til 10 %, og at en sådan forhøjelse skal modregnes i alle senere lejeforhøjelser. Ordningen tænkes administreret af et landsråd i samarbejde med lokale huslejenævn. For bebyggelser med under 9.000 indbyggere vil huslejen dog som hidtil kunne fastsættes frit efter aftale mellem ejer og lejer. En nærmere vurdering af forligets rækkevidde vil kræve en ret detailleret analyse, men grove beregninger lader formode, at dets bidrag til en udligning af huslejen er ret beskedent. Til belysning af størrelsesordenen af de foreslåede lejeforhøjelser kan anføres, at den gennemsnitlige månedlige leje for en 2-værelses (3-værelses) lejlighed med centralvarme i hovedstadsområdet (København, Frederiksberg og Gentofte) ved boligtællingen i 1940 var 69 kr. (89 kr.). Som følge af forskellige reguleringer er de faktiske huslejer siden blevet forhøjet noget, skønsmæssigt med omkring 50 %, dvs. til ca. 110 kr. (ca. 130 kr.). Prisen for tilsvarende lejligheder, opført i begyndelsen af 1960'erne, andrager skønsmæssigt ca. 400 kr. (ca. 500 kr.) pr. måned. Efter forliget vil denne forskel blive nedbragt med ca. 17 kr. (ca. 22 kr.) månedligt.

20.–2.–56.

H. K.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Oktober 1964

1. – I Algeriet beslaglægges alle formuer tilhørende kollaboratører og forrædere fra kolonitiden.

I Afghanistan proklameres en ny forfatning, som garanterer større individuel frihed og begrænser den kongelige families magt. Parlamentet opløses for et tidsrum af et år.

4. –I Syrien danner statspræsidenten, general Amin el Hafez, ny regering. Den nye regering består ligesom den afgåede under Salah Bitar af medlemmer af Baathpartiet og uafhængige arabiske unionister.

5. – 10. – I Cairo afholdes den anden konference af de blokfrie staters stats- og regeringschefer. Deltagerlandene er 45 afrikanske og asiatiske stater samt Cuba og Jugoslavien. 9 latinamerikanske stater og Finland har sendt observatører. Før konferencens åbning er det besluttet at formene Congos ministerpræsident Moise Tshombe adgang, og da han alligevel 6/10 ankommer til Cairo, sættes han i husarrest. 9/10 kan Tshombe forlade Cairo efter at congolesiske tropper har ophævet deres indslutning af Algeriets og Den forenede arabiske Republiks ambassader i Leopoldville.

6. – Forbundskansler Erhard erklærer, at forbundsregeringen er rede til allerede i indeværende år, evt. alene, at underskrive en traktat med USA om oprettelse af en multilateral NATO-atomslagstyrke, men håber, at andre stater også vil deltage. –

26.–27. – Den nye britiske udenrigsminister Gordon Walker forhandler i Washington med udenrigsminister Dean Rusk og modtages af præsident Lyndon Johnson. Han lader forstå, at den amerikanske regering ikke længere insisterer på en overenskomst om oprettelse af en multilateral atomstyrke under NATO inden årets udgang, idet den nye engelske regering behøver tid til at gennemtænke spørgsmålet i forbindelse med en evt. reorganisation af NATO.

7. – I Malawi får premierminister Hasting Banda nye interneringsfuldmagter.

8. – Den amerikanske FN-delegation erklærer i et memorandum til alle FN-medlemstater, at hvis Sovjetunionen og 28 andre lande ikke inden 10/11 har betalt deres del af udgifterne ved FNs fredsbevarende aktioner i Mellemøsten og Congo, må FN-pagtens artikel 19 bringes i anvendelse og de pågældende lande fratages stemmeretten.

9. – FNs sikkerhedsråd vedtager enstemmigt at anbefale generalforsamlingen at optage Malawi i FN. – 30. Sikkerhedsrådet vedtager enstemmigt at anbefale optagelsen af Malta og Zambia.

12. – I Sovjetunionen bringes et rumskib med 3 passagerer i bane omkring jorden. Rumskibet lander på jorden efter godt 24 timers forløb med passagererne i god behold.

Under et besøg i Karachi aftaler Indiens premierminister Lal Bahadur Shastri med præsident Mohammed Ayub Khan fortsatte forhandlinger om forbedring af forholdet mellem Indien og Pakistan.

15. – Ved det engelske underhusvalg vinder arbejderpartiet en kneben sejr. Det opnår 44,1 (1959 43,8) pct. af de afgivne stemmer og 317 (258) mandater, medens de konservative får 43,4 (49,4) pct. af stemmerne og 304 (365) mandater og de liberale 11,2 (5,9) pct. og 9 (6) mandater. Blandt de konservative er medregnet underhusets Speaker, der i 1959 valgtes som konservativ. – 16. Premierminister Sir Alec Douglas-Home træder tilbage, og arbejderpartiets leder Harold Wilson danner ny regering. Kabinettet kommer til at bestå af følgende medlemmer: Harold Wilson premierminister, George Brown vicepremierminister og økonomiminister, Patrick Gordon Walker udenrigsminister, Herbert Bowden leder af underhuset, Lord Gardiner lordkansler, James Callaghan finansminister, Denis Healey forsvarsminister, Su Frank Sockice indenrigsminister, Arthur Bottomley Commonwealth-minister, Anthony Greenwood koloniminister, William Ross minister for Skotland, Michael Stewart minister for undervisning og videnskab, James Griffiths minister for Wales, Lord Longford leder af overhuset, Douglas Jay handelsminister, Douglas Houghton kansler for hertugdømmet Lancaster, Frederick Peart landbrugs- og fiskeriminister, Richard Crossman boligminister, Raymond Gunter arbejdsminister, Fredrick Lee minister for energiforsyning, Thomas Fraser transportminister, Frank Cousins minister for teknologi, Barbara Castle minister for oversøisk udvikling. E. W. Short første indpisker. – 28. Sir Alec Douglas-Home meddeler navnene på medlemmerne af det konservative skyggekabinet. Blandt medlemmerne er Iain Macleod og Enoch Powell (se 8/10 1963).

Det meddeles officielt i Moskva, at det kommunistiske partis centralkomité 14/10 har bevilget Nikita S. Khrushchevs ansøgning, begrundet med hans høje alder og forværret sundhedstilstand, om fritagelse fra sine pligter som førstesekretær for centralkomiteens præsidium og som ministerpræsident, og at Leonid Breshnev er valgt til centralkomiteens førstesekretær. Præsidiet for den øverste Sovjet vælger førsteviceministerpræsident Alexei Kosygin til ministerpræsident.

16. – Pekingregeringen giver meddelelse om et vellykket kernevåbenforsøg i Vestkina. Den foreslår en topkonference af alle lande i hele verden til at drøfte spørgsmålet om fuldstændigt forbud mod og fuldstændig ødelæggelse af alle kernevåben. Som første skridt foreslås en overenskomst, hvori kernevåbenmagterne og de magter, der snart vil komme i besiddelse af kernevåben, forpligter sig til ikke at anvende kernevåben.

17. – Lederen af den væbnede opstand i Kabylien (se 4/11 1963) Hocine Ait Ahmed meldes taget til fange af regeringstropper.

19.–22. – På sin kongres i Bizerta beslutter det nye Destour parti at tage navneforandring til socialistisk Destour parti. Præsident Bourguiba genvælges som formand for partiet.

24. – Zambia (N. Rhodesia) bliver uafhængig republik inden for Commonwealth med Kenneth Kaunda som præsident.

25. – Japans premierminister Hayato Ikeda træder tilbage p. gr. af sygdom. Han nedlægger samtidig hvervet som formand for det liberal-demokratiske parti.

26. – Viceministerpræsident og økonomiminister George Brown og finansminister James Callaghan meddeler, at regeringen p. gr. af underskuddet på betalingsbalancen med virkning fra 27/10 forhøjer indførselstolden for alle varer med undtagelse af levnedsmidler, råtobak og råstoffer med 15 pct. af værdien og samtidig indfører eksportsubsidier for den britiske industri. – 29. Fællesmarkedskommissionen

beklager den britiske regerings importrestriktioner og navnlig, at den ikke i forvejen har givet de internationale organisationer og sine handelspartnere meddelelse herom.

Efter uroligheder i Khartum m. fl. steder afskediger præsident Abhoud af Sudan regeringen og opløser de militære styrkers øverste råd. – 30. udnævnes Ser al-Khatim Khalifa til chef for en civil overgangsregering med lovgivende myndighed. Den nye premierminister bebuder indkaldelse af en grundlovgivende forsamling.

Syd Vietnams præsident Duong Van Minh træder tilbage og efterfølges af Phon Khac Sun. – 30. Saigons borgmester Tran Van Huong udnævnes til ministerpræsident i st. for general Nguyen Khanh, der fortsætter som øverstkommanderende.

27. – Premierminister Harold Wilson erklærer, at en ensidig uafhængighedserklæring fra den sydrhodesiske regering vil være åbent oprør.

29. – Indonesien landsætter på ny tropper på vestkysten af Malaya, men de tages til fange af Commonwealth-styrker.

30. – Den forenede Republik Tanganyika og Zanzibar (se 22/4) har antaget navnet Tanzania.

November 1964

1. – Formanden for CDU, fhv. forbundskansler Konrad Adenauer, kritiserer i et interview forbundsregeringen for mangel på klarhed i politik og ledelse og hævder, at præsident de Gaulles holdning til Tyskland er blevet ugunstigt påvirket af den kølige behandling, han fik ved sit sidste besøg i Bonn. – 2. CDU/CSUs fraktionsbestyrelse vedtager en erklæring, hvori det hedder, at forbundsregeringen vil fortsætte sin udenrigspolitiske linie uændret, og at Adenauer af alle kræfter vil støtte forbundsregeringens politik. – 9. Udenrigsminister Schrøder kritiserer Adenauer og spørger: hvorfor for stor eftergivenhed over for én partner? – 11. CDU/CSUs fraktionsbestyrelse erklærer, at der ikke er nogen grund til fra tysk side at søge beslutningen om en multilateral atomslagstyrke særlig fremskyndet.

I Syd Vietnam angriber Viet Cong den amerikanske luftbase Bien Hou 20 km fra Saigon og ødelægger eller beskadiger 23 jetbombemaskiner. – 4. Den nye premierminister Tran Van Huong omdanner regeringen til en civil ekspertregering.

2. – Saudi Arabiens ministerråd og rådgivende forsamling afsætter kong Saud og proklamerer hans broder, kronprins Faisal, der også er ministerpræsident, konge.

3. – Ved præsidentvalget i USA vinder demokraternes kandidat, præsident Lyndon B. Johnson, en overvældende sejr over sin republikanske modkandidat, senator Barry Goldwater. Til vicepræsident vælges demokraten senator Hubert H. Humphrey. Johnson får i alt 61,3 pct. af de afgivne stemmer og 486 valgmænd, Goldwater kun 38,7 pct. af vælgerstemmerne og 52 valgmænd. Johnson sejrer i 44 stater og District of Columbia, Goldwater i 6 stater. I sammenligning med præsidentvalget i 1960 vinder demokraterne 25 stater, deriblandt Californien, fra republikanerne, medens republikanerne vinder 5 sydstater fra demokraterne. I 19 stater bevarer demokraterne, i én, Goldwaters hjemstat Arizona, republikanerne flertallet. Ved de samtidig afholdte kongresvalg bliver partistillingen i repræsentanternes hus: 296 (hidtil 257) demokrater og 139 (178) republikanere og i senatet 68 (66) demokrater og 32 (34) republikanere. Blandt de nyvalgte senatorer er fhv. justitsminister Robert Kennedy, der besejrer sin republikanske modkandidat i New York. End-

videre afholdes i en række stater valg af guvernører. Her opnår republikanerne en nettogevinst på 1, og stillingen er herefter for samtlige 50 stater 33 demokrater og 17 republikanere.

Udenrigsminister Couve de Murville vender sig i en tale i den franske nationalforsamling mod den multilaterale atomslagstyrke (MLF). – 5. Den franske premierminister Georges Pompidou udtaler, at hvis MLF fører til en overvejende tysk-amerikansk militæralliance, må man spørge, om det ikke vil være ødelæggende for Europa. Pompidou dementerer imidlertid, at Frankrig skulle forberede sin udtræden af NATO. – 22. Premierminister Harold Wilson erklærer sig rede til at indpasse de britiske kernevåben i et kollektivt system, men udtaler sig mod flertalsafgørelse af spørgsmålet om anvendelsen af kernevåben.

Eduardo Frei (se 4/9) overtager præsidentembedet i Chile og danner regering bestående af 11 medlemmer af det kristelig-sociale parti og 1 uden for partierne. – 5. Frei kalder Organisationen af amerikanske stater en anakronisme og karakteriserer den latinamerikanske frihandelszone som et sterilt foretagende. Han erklærer, at hans regering vil optage diplomatiske forbindelser med alle stater uanset deres sociale og økonomiske system, når det er i Chiles interesse. Genoptagelse af forbindelserne med Cuba vil dog kun ske sammen med andre amerikanske stater.

4. – En militær junta under ledelse af vicepræsidenten, general René Barrientos Ortuno, tager magten i Bolivien. Præsident Victor Paz Estenssoro søger asyl i Peru. De hidtidige oppositionspartier – det kristelig-sociale parti, det liberale parti, det socialistisk-republikanske parti og den socialistiske falanks – tilsiger den nye regering deres støtte. Regeringen beordrer løsladelse af politiske fanger.

5. – Ved folkeafstemningen i Syd Rhodesia om uafhængighed under den nuværende forfatning afgives 58.091 ja-stemmer og 6.096 nej-stemmer. Det samlede antal stemmeberettigede er 105.444, hvoraf 12.729 afrikanere. Stemmeprocenten er 61,6. Desuden har 600 stammehøvdinge erklæret sig for uafhængighed.

6. – De congolesiske regeringstropper har under fremrykning mod Stanleyville tilbageerobret byen Kindu fra oprørerne. – 21. For at redde hvide gidsler i oprørernes hænder erklærer ministerpræsident Tshombe i skrivelser til den belgiske og den amerikanske regering sig indforstået med en aktion af belgiske faldskærmstropper, som 20/11 er forlagt til den britiske ø Ascension. – 24. Belgiske faldskærmstropper landsættes fra amerikanske flyvemaskiner ved Stanleyville. Samme dag når regeringstropper og hvide lejesoldater frem til Stanleyville, som de erobrer sammen med faldskærmstropperne, og et antal gidsler reddes, medens andre er dræbt, forinden hjælpen når frem. – 26. meddeler Sudans regering, at oprørslederne Christophe Ghenye, Gaston Soumialot og Pierre Mulele befinder sig i Sudan, hvor de har anmodet om asyl. – 29. De belgiske tropper trækkes tilbage.

Tanzania (se 30/10) standser al handel med Portugal og dets oversøiske besiddelser.

8. – I dronning Elisabeths trontale ved åbningen af det nyvalgte britiske parlament bebudes lovforslag om nationalisering af stålindustrien, kontrol med huslejen og markedet for byggegrunde samt revision og modernisering af socialforsikringen.

I Tunesien genvælges Habib Bourguiba som præsident. – 11. omdannes regeringen. Habib Bourguiba jun. bliver udenrigsminister i st. for Mongi Slim, der udnævnes til statsminister og præsidentens personlige repræsentant.

9. – Japanss parlament vælger Eisuku Sato, de liberale demokrater, til premierminister efter Hayato Ikeda (se 25/10).

10. – Ronald Ngala, lederen af Kenya African Democratic Union (KADU) med-

deler, at partiet opløser sig selv; dets parlamentsmedlemmer slutter sig til Kenya African National Union (KANU), hvorved Kenya rent faktisk bliver en etpartistat.

12. – Den tjekoslaviske nationalforsamling genvælger enstemmigt Antonin Novotny som præsident for en 5 års periode.

Storhertuginde Charlotte overdrager efter 45 år som Luxembourgs statsoverhoved sine forfatningsmæssige rettigheder til sin søn, storhertug Jean.

13. – Israels regering meddeler, at israelske fly har angrebet syriske grænseposter, hvorfra israelsk område er blevet beskudt. En talsmand for den syriske hær hævder, at Israel var den angribende part. FN-observatørerne kommer til det resultat, at episoden skyldes meningsforskel m. h. t. demarkationslinjens forløb.

14. – Formanden for CDU/CSUs forbundsdaggruppe, tidl. udenrigsminister Heinrich von Brentano, afgår ved døden.

15. – Sudans præsident Ibrahim Abhoud meddeler, at han nedlægger sine embeder som statschef og øverstkommanderende for at imødekomme folkets ønske om afskaffelse af det militære styre. Samme dag dannes et nationalt forsvarsråd, der er ansvarlig over for ministerrådet og sammen med forsvarsministeren skal kontrollere de væbnede styrker. Et andet råd skal overtage statsoverhovedets funktioner.

17 – Den britiske regering meddeler, at den har til hensigt at forbyde eksport af våben til Sydafrika, så snart de løbende kontrakter er opfyldt.

18. – Forsvarsminister McNamara meddeler, at USA i de næste 18 måneder vil nedlægge 95 militære anlæg i 5 lande i Europa og på den vestlige halvkugle.

19.–20. – På EFTA-rådets møde i Genève understreges, at den britiske ekstraafgift på importen (se 26/10) er i strid med EFTA-traktaten, og den britiske regering opfordres til at angive en dato for afgiftens nedsættelse eller bortfald.

23. – Finansminister Callaghan meddeler underhuset, at Bank of Englands diskonto forhøjes fra 5 til 7 pct. – 25. Den britiske regering meddeler, at centralbankerne i en række lande har erklæret sig rede til at stille kortfristede kreditter på indtil 3 milliarder dollars til rådighed til støtte for pundet (se 26/10).

December 1964

1. – Dr. Gustavo Ordaz efterfølger Lopez Mateos som Mexicos præsident (se 3/7).

2. – Ekspræsident Juan Perón standses i Brasilien på vej til Argentina; han vender derefter tilbage til Spanien. – 12. Den spanske regering giver Perón valget mellem at blive i Spanien og opgive al politisk virksomhed eller at forlade landet.

6. – Premierminister Harold Wilson ankommer til Washington for at forhandle med præsident Lyndon Johnson. – 12. Wilson erklærer på arbejderpartiets kongres i Brighton, at han ikke har givet præsident Johnson løfte om, at Storbritannien vil deltage i en atomflåde af overfladeskibe med blandet besætning. – 16. Wilson redegør i underhuset for arbejderregeringens tanker om oprettelsen af en atlantisk atomslagstyrke.

Italiens præsident Segni demissionerer p. gr. af sygdom. – 28. Det samlede parlament vælger i 21. valgomgang socialdemokraten, udenrigsminister Guiseppe Saragat til Italiens præsident med 648 af 749 afgivne gyldige stemmer; 10 undlader at stemme, og 150 stemmer er ugyldige.

De kristelige demokraters officielle kandidat Giovanni Leone har efter 15. valgomgang trukket sig tilbage p. gr. af manglende støtte fra talrige medlemmer af sit eget parti. For Saragat stemmer i sidste valgomgang en stor del af de kr. demokrater, socialdemokraterne, venstresocialisterne og kommunisterne.

14. – Kenya bliver republik inden for det britiske Commonwealth med Joseph Kenyatta som republikkens første præsident.

Israels regering under Levi Eshkol træder tilbage som følge af den 10 år gamle Lavonaffære. – 22. Eshkol danner på ny regering, efter at Mapai-partiets centralkomité 17/12 enstemmigt har udpeget ham til posten. – 27. Regeringen afslår en anmodning fra tidligere ministerpræsident Ben Gurion om ny retslig undersøgelse af Lavonaffæren.

Efter at der har været afholdt valg i British Guiana, afskediger guvernøren dr. Jagar som premierminister. Han efterfølges af Forbes Burnham.

15. – Der opnås enighed om fælles kornpriser i EEC fra 1967.

17. – Ceylons parlament opløses. Nyvalg skal finde sted 22/3 1965.

18. – FNs sikkerhedsråd beslutter at forlænge FNstyrkens mandat på Cypern til 26/3 1965.

Præsident Lyndon Johnson tilbyder Panama en ny kanaloverenskomst og meddeler, at USA vil planlægge en ny kanal.

20. – En militær junta i Syd Vietnam opløser det nationale råd, dannet for 3 måneder siden for at overvåge overgangen fra militært til civilt styre. Juntaen udtrykker tillid til statschefen Phon Khac Sun og bemyndiger regeringen under Tran Van Huong til at fortsætte. – 22. Den øverstkommanderende general Nguyen Khanh erklærer sig solidarisk med juntaen. I et interview i New York Herald Tribune angriber han den amerikanske ambassadør, general Maxwell Taylors virksomhed og erklærer, at USA burde samarbejde med de elementer i Syd Vietnam, der har den virkelige magt.

29.–30. – FNs generalforsamling vælger Holland og Uruguay til medlemmer af sikkerhedsrådet for 1965 og 1966, Malaysia og Jordan for 1965 og Mali for 1966. – 31. Præsident Sukarno truer med, at Indonesien vil udtræde af FN, hvis Malaysia bliver medlem af sikkerhedsrådet.

30. – Den indiske regering lader over 500 funktionærer i den kinavenlige fløj af Indiens kommunistiske parti arrestere.

31. – De indbyrdes toldsatser i EFTA-området nedsættes fra 1/1 1965 med 10 pct. og udgør herefter 30 pct. af satserne pr. 1/1 1960.

DANMARK

Oktober 1964

2. – På et hovedbestyrelsesmøde i Dansk Arbejdsgiverforening vedtages arbejdsgivernes oplæg til overenskomstforhandlingerne. Arbejdsgivernes krav vil omfatte 2-årige overenskomster og overgang til halvautomatisk dyrtidsregulering. Herudover henstilles til underorganisationerne, at der stilles krav om bortfald af alle eksisterende overenskomstmæssige begrænsninger i adgangen til overarbejde, og at bestemmelser i overenskomsterne, der hindrer en rationel tilrettelæggelse af produktionen og virker hæmmende på produktionsforøgelse, bliver fjernet.

Den socialdemokratiske folketingsgruppe vælger Peter Nielsen til politisk ordfører efter undervisningsminister K. B. Andersen.

3. – Handels- og Kontorfunktionærernes Forbunds hovedbestyrelse vedtager ved de forestående overenskomstforhandlinger at kræve regulering af minimallønsatser og nedsættelse af arbejdstiden til 40 timer ugentlig, fordelt på ugens 5 første dage.

5. – Kommissionen om revision af aktieselskabslovgivningen afgiver betænkning med udkast til lovforslag.

6. – Det nyvalgte folketing træder sammen under ledelse af fhv. minister Jul. Bomholt (s.) som midlertidig formand, og statsminister J. O. Krag fremlægger regeringens program, idet han understreger, at der under en mindretalsregerings ledelse vil blive stillet store krav til samarbejdsviljen hos de politiske partier.

7. – Efter at folketinget enstemmigt har godkendt samtlige 179 mandater, konstituerer det sig med Jul. Bomholt (s.) som formand og med Simon From (v.), Knud Thestrup (k. f.), Karl Skytte (r. v.) og Morten Lange (s. f.) som henholdsvis 1., 2., 3. og 4. næstformand.

Finansminister Poul Hansen fremsætter forslag om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme. Forslaget går ud på, at grundstigningsskylden skal fikseres på 1960-niveauet, og at den forhøjede grundstigningsskyld, der som følge af omvurderinger er betalt i skatteårene 1962/63–1964/65 – i alt ca. 60 mill. kr. – skal tilbagebetales. Forslaget vedtages ved 3. behandling 17/12 med 129 stemmer (s., v., k. f., r. v., uafh.) mod 11 (s. f. og Holger Eriksen (s.)). I sin endelige skikkelse går forslaget ud på, at grundstigningsskylden for skatteåret 1965–66 skal opkræves efter det nævnte fikseringsgrundlag og derefter fuldstændig bortfalde, og den foreslåede tilbagebetaling af grundstigningsskyld opgives.

Undervisningsminister K. B. Andersen fremsætter forslag til lov om ændring i fundats af 18/1 1760 for Arne Magnussens Legat (Den arnamagnæanske Stiftelse) (se 15/6 1961).

Socialminister Bundvad fremsætter forslag om forhøjelse af hædersgaver til personer, der blev særlig hårdt ramt i forbindelse med krigen og besættelsen. Forslaget vedtages enstemmigt 5/11.

Udenrigsminister Per Hækkerup fremsætter forslag om at forhøje Danmarks bistand til udviklingslandene fra 100 til 300 mill. kr. Bistanden skal ydes i form af langfristede statslån til indkøb af industrielt udstyr i Danmark. Forslaget vedtages enstemmigt 5/2 1965.

Ekspertudvalget om rationalisering af

boligbyggeriet med civilingeniør P. E. Malmstrøm som formand afgiver betænkning.

8. – Den nyvalgte folketingsmand, sekretær i LO, Jens Risgaard Knudsen, udnævnes til fiskeriminister i st. f. H. Larsen (Bjerre), der p. gr. af sygdom har ønsket at træde tilbage. Samtidig besættes økonomiministerposten med cand. polit. Henry Grünbaum, leder af arbejdsmandsforbundets økonomiske kontor og redaktør af dets medlemsblad. Grünbaum bliver tillige minister for nordiske anliggender.

9. – En norsk og en dansk delegation er efter forhandlinger i Oslo om rettighederne til kontinentalsoklen mellem de to lande nået til enighed om en aftale, der er baseret på midtlinieprincippet.

I anledning af en meddelelse i Ekstrabladet om baggrunden for H. Larsen (Bjerres) tilbagetræden som fiskeriminister oplyser justitsministeren efter aftale med statsministeren, at Larsen (Bjerre) umiddelbart efter sin udnævnelse modtog breve fra to personer, hvoraf den ene krævede dokumentation for, at statsministeren var gjort bekendt med, at Larsen (Bjerre) i 1952, da han var redaktør i Sønderborg, blev ikendt en bøde på 500 kr. for overtrædelse af indsamlingsloven, medens den anden stillede ham over for valget mellem at gå af som minister eller få den gamle sag offentligt omtalt. Larsen (Bjerre) foreviste straks statsministeren de to breve. Formentlig som følge af disse henvendelser fik Larsen (Bjerre), der tidligere havde haft en hjertelidelse, et tilbagefald, som krævede omgående hospitalsindlæggelse, og statsministeren mente at måtte imødekomme hans anmodning om at måtte træde tilbage.

Formanden for Foreningen af jydske Landboforeninger, folketingsmand Anders Andersen (v.) udtaler på foreningens delegeretmøde, at udviklingen på de områder, hvor fællesmarkedets landbrugsordninger har været i kraft et år, viser, at det ikke har været muligt at opretholde den traditionelle samhandel med Vesttyskland, uanset langtidsaftalen. Landbruget må kunne forlange at blive holdt skadesløs for den manglende indtjening, der opstår som følge af en forkert politik.

10. – En række sagsområder overføres fra statsministeriet til andre ministerier. Færøerne og pressen forbliver under statsministeriet.

12. – Folketingsmand Rimstad (uafh.) skriver i Berlingske Tidende, at både de konservative og de uafhængige forgæves har forsøgt at få venstres leder til at forstå betydningen af, at der ikke blev radikalt-socialdemokratisk flertal i udvalgene, hvilket et valgforbund mellem v., k. f. og uafh. kunne forhindre.

15. – Fhv. statsminister Erik Eriksen udtaler til Venstres Månedsblad, at han under forhandlingerne om regeringsdannelsen ikke fra de radikale fik nogen henvendelse om forhandlinger om en ren venstreregering.

Et delegeretmøde i de danske andelssvineslagterier vedtager med 59 stemmer – 3 slagterier undlader at stemme – at bemyndige fællesledelsen til at søge opnået forståelse med de landøkonomiske foreninger om en prisdifferentieringsordning for svin.

LO og arbejdsgiverforeningen udveksler krav til de kommende overenskomster på arbejdsmarkedet.

17. – Eksportslagteriernes Salgsforening har i Moskva underskrevet kontrakt om levering af 15.000 t svinekød og slagtede søer for i alt 60 mill. kr. til Sovjetunionen. Kvantummet ligger betydeligt over, hvad der er forudset i handelsaftalen.

19. – Statsminister J. O. Krag samler repræsentanter for de store erhvervsorganisationer og arbejdsmarkedets parter samt nationalbankens førstedirektør og formanden for Det økonomiske Råds formandskab til en »uforpligtende drøftelse« af den økonomiske situation. Senere på dagen redegør statsministeren over for re-

præsentanter for de 4 gamle partier for mødets forløb. Han erklærer på mødet, at det allerede nu synes klart, at mulighederne for i 1965 at sætte det private forbrug i vejret er stærkt begrænsede, og at en forøgelse af indkomsterne ud over dette snævre spillerum ikke vil føre til en stigning i realindtægterne, men udløse højere priser eller højere skatter og afgifter. Hensynet til den internationale konkurrenceevne og beskæftigelsen må tale for, at man undgår en for stærk stigning af pengeindkomsterne. Han pointerer, at regeringen ikke ønsker at gribe ind i det private arbejdsmarkeds forhandlinger, men m. h. t. tjenestemandslønningerne vil der blive indledet forhandlinger med organisationerne i slutningen af oktober.

20. – Folketingets åbningsdebat indledes med taler af partiernes politiske ordførere: Peter Nielsen (s.), Erik Eriksen (v.), Poul Møller (k. f.), Baunsgaard (r. v.), Aksel Larsen (s. f.) og Iver Poulsen (uafh.). Debatten, der afsluttes 22/10, præges af arbejds- og forhandlingsvilje, men Erik Eriksen udtaler, at venstre ikke lader sig inddrage som det radikale venstres efterfølger som socialdemokratiets støtteparti. Såvel Erik Eriksen som Poul Møller fremhæver det radikale venstres ansvar for, at landet ikke fik en liberal regering efter valget. De kritiserer, at begge de sidst udnævnte ministre (se 8/10) er LO-folk, og at både formands- og næstformandsposten i socialreformkommissionen, H. C. Seierup og folketingsmand Mørk, er socialdemokrater. Over for Iver Poulsen udtaler Erik Eriksen om venstres afslag på forslaget om at gå i valggruppe med de uafhængige (se 12/10), at venstre ikke deltager i højrefraktioner. V. og k. f. har derimod, skønt forskellige, en fælles liberal målsætning, og samarbejdet foregår mellem gentlemen.

Nordisk Råds danske delegation genvælger Harald Nielsen (v.) som formand og Carl Petersen (s.) som næstformand.

21. – Nordisk Råds trafikudvalg går i en enstemmig betænkning ind for, at den første faste forbindelse over Øresund bør placeres i linien København-Malmø via Saltholm.

22. – Fhv. landbrugsminister Karl Skytte (r. v.) bliver formand for statens jordlovsudvalg og afløses som formand for landbokommissionen af departementschef V. Hornslet, landbrugsministeriet.

23. – Efter 2 dages forhandlinger har arbejdsgiverforeningen og LO opnået enighed om udtagelse af de generelle krav. Fra arbejderside drejer det sig om forkortelse af arbejdstiden med lønkompensation, ændring af skifteholdsregler, herunder regler for kontinuerlig drift, generel forhøjelse af tidløn, herunder krav om forhøjede mindstebetalingssatser og ungarbejderlønninger samt om ydelse af lavlønstillæg, søgnehelligdagsbetalingen, overarbejdsbetalingen og ligeløn, fra arbejdsgiverside om overenskomsternes varighed og halvautomatisk dyrtidsregulering.

24. – Arbejdsgiverforeningens og LOs formænd underskriver en ny aftale, som skal effektivisere arbejdet i samarbejdsudvalgene. Aftalen træder i kraft 1/1 1965.

26. – Udenrigsminister Per Hækkerup udtaler, at den britiske regerings 15 pct. ekstra told på industriimporten strider mod EFTA-forpligtelserne.

Repræsentanter for det tyske mindretal, der mistede sit folketingsmandat ved sidste valg, fremsætter på et møde i statsministeriet ønske om, at der for Slesvigsk Parti dispenseres fra valglovens regler om, at partianmeldelse skal bilægges 10.000 underskrifter, og at et parti skal opnå 2 pct. af de afgivne stemmer for at blive repræsenteret i folketinget. For at sikre mindretallet kontakt med regering og folketing indtil næste valg ønskes oprettet et kontaktudvalg, helst et parlamentarisk udvalg, ellers et fast udvalg under statsministeriet med repræsentanter for de udvalgsberettigede partier og en minister som formand.

28. – Folketinget genvælger enstemmigt professor, dr. jur. Stephan Hurwitz som folketingets ombudsmand.

Forsvarsminister Victor Gram giver på baggrund af en aktuel sag folketinget en redegørelse for mandskabsbehandlingen i forsvaret.

Monopolrådet beslutter at tillade en forhøjelse af smørprisen (producentprisen) på 50 øre pr. kg.

29. – Handelsminister Lars P. Jensen fremsætter forslag til lov om valutaforhold m. m. til afløsning af den gældende valutalov, der udløber med udgangen af 1964. Forslaget vedtages enstemmigt 17/12.

Finansminister Poul Hansen fremsætter forslag om ændring i lov om særlig indkomstskat m. m. (vedr. reglerne om beskatning af fortjenester ved afståelse af fast ejendom).

30. – Oktoberpristallet, der kun er lønregulerende for nogle få grupper, viser en stigning på 1 point til 106 i forhold til julipristallet.

Dansk Arbejdsgiverforenings og LOs forhandlingsudvalg påbegynder forhandlinger om beløbsrammen for de generelle krav. Samtidig har tjenestemændene orienterende drøftelser med finansministeren.

November 1964

3. – Udenrigsminister Per Hækkerup fremsætter forslag om ratifikation af Den europæiske Socialpagt, undertegnet i Turin 18/10 1961. Forslaget vedtages 2/2 1965.

Folketinget debatterer forsvarsministerens redegørelse om mandskabsbehandlingen i forsvaret (se 28/10).

Landbrugsminister Chr. Thomsen afholder et orienterende møde med landbrugets organisationer om statsstøtten til landbruget.

Industrirådets formand direktør J. C. Thygesen udtaler, at en eksportforøgelse på 1 milliard kr. i 1965 muligvis kan gennemføres, men forudsætningen er, at statens og arbejdsmarkedets organisationers politik bliver tilstrækkelig gunstig for produktionen; ellers får vi arbejdsløshed og inflation.

4. – Efter et møde mellem repræsentanter for De samvirkende danske Husmandsforeninger og andelsslagteriernes ledelse udsender husmandsforeningerne en erklæring, hvori de går imod slagteriernes forslag om en prisdifferentieringsordning sammenkoblet med en kornordning (se 15/10).

7. – På det jyske venstres delegeretmøde udtaler fhv. statsminister Erik Eriksen, at venstre ikke deltager i højrefraktioner og ikke agter at være støtteparti for en regering, hvis grundsynspunkter det ikke deler. Over for regeringen vil venstre være en kritisk, men ikke en negativ opposition. Formanden for det jyske venstre, fhv. folketingsmand Fr. Heick erklærer, at venstres folketingsgruppe ved ikke at gå ind for udvalgssamarbejde med de uafhængige har givet venstre mulighed for at præge den politiske udvikling.

9. – Statsminister J. O. Krag protesterer ved et besøg i London personlig over for premierminister Harold Wilson mod den britiske ekstratold på 15 pct.

Forsvarsminister Victor Gram søger finansudvalget om tilslutning til i Ho-Oksby og Aal kommuner at ekspropriere 1840 ha, der støder op til det militære skydeterræn ved Oksbøl.

10. – Udenrigsminister Per Hækkerup erklærer, at EFTA står i fare for at bryde sammen, såfremt Storbritannien ikke i den allernærmeste fremtid indvilger i en snarlig ophævelse af ekstratolden.

Boligminister Kaj Andresen har nedsat et hurtigt arbejdende udvalg med henblik på revision af lejeloven, der udløber 1/4 1965. Udvalget består af repræsentanter for De danske Grundejeres Landsorganisation og for Danmarks Lejerforbund med

højesteretsdommer Henrik Tamm som formand.

11. – Statsminister J. O. Krag fremsætter som fg. udenrigsminister forslag om ratifikation af ændringer i De forenede Nationers Pagt (forøgelse af medlemstallet i sikkerhedsrådet og Det økonomiske og sociale Råd). Forslaget vedtages 2/2 1965.

Axel Kristensen (v.) fremsætter som ordfører for v. og k. f. for tredie gang forslag om ændringer i lov om regulering af bymæssige bebyggelser. Forslagets bestemmelser har til formål at øge udbuddet af byggemodne arealer.

Finansminister Poul Hansen meddeler i et svar på et spørgsmål i folketinget, at han med virkning fra 1/1 1965 agter at stramme reglerne for danske statsborgeres toldfri indførsel på de såkaldte »spritruter«.

Af en betænkning fra Grønlandsudvalget af 1960 fremgår, at staten i årene 1950–64 har investeret godt 800 mill. kr. i Grønland.

12. – Under en forespørgselsdebat i folketinget giver udenrigsminister Per Hækkerup en redegørelse for de europæiske markedsproblemer. Debatten slutter med vedtagelsen af en dagsorden, der fastslår, at det fortsat må være Danmarks mål at virke for skabelsen af den bredest mulige økonomiske og politiske sammenslutning af europæiske stater. Det hedder videre i dagsordenen, at ved Englands gennemførelse af en ekstraordinær importafgift på 15 pct. i strid med indgåede aftaler, herunder konventionen om EFTA, er tilliden til det fortsatte samarbejde inden for EFTA blevet alvorligt svækket, og folketinget opfordrer regeringen til ved det kommende EFTA-ministermøde at arbejde for at opnå tilsagn om hurtig afvikling af den engelske ekstratold og til nøje at følge udviklingen og have opmærksomheden henvendt på at finde nye veje, som kan føre til virkeliggørelse af målsætningen for Danmarks markedspolitik. Dagsordenen vedtages enstemmigt, idet dog s. f. undlader at stemme.

13. – Statsminister J. O. Krag erklærer, at folketingets markedsdagsorden (se 12/11) er i overensstemmelse med det pågældende afsnit i åbningstalen 6/10 og er rummeligere end 1961-mandatet, men ikke peger på nogen bestemt markedsløsning.

Øresundsrådet går ind for en lufthavn på Saltholm. Formanden for Storebæltsbrokommissionen og Nordisk Råds trafikudvalg, folketingsmand Svend Horn (s.) udtaler i denne forbindelse, at situationen udmærket kan føre til, at en Øresundsbro bygges før en Storebæltsbro.

14. – På det konservative folkepartis landsrådsmøde i Herning oplyser generalsekretær Mogens Olsen, at partiet har passeret 130.000 medlemmer efter en stærk fremgang det sidste halve år. Partiets politiske ordfører, folketingsmand Poul Møller anslår, at regeringen må udskrive nye skatter på 700–800 mill. kr. til dækning af næste finansårs nye statsudgifter – udover den milliard, som skatterne automatisk stiger med som følge af indkomstfremgang hos skatteyderne. Han går ind for, at alle ejendoms- og personskatter overgår til kommunerne som led i en reform af administrationen, som han skitserer.

Arbejdsmarkedets to hovedorganisationers forhandlingsudvalg anmoder forligsmanden om at bistå ved de fortsatte overenskomstforhandlinger på basis af det foreliggende materiale.

15. – På det konservative folkepartis landsrådsmøde udtaler folketingsgruppens formand, fhv. minister Poul Sørensen, at han har en fornemmelse af, at det radikale venstre for sidste gang øvede direkte indflydelse i dansk politik, da partiet under regeringsdannelsen tog en stilling, som hindrede dannelsen af en borgerlig regering.

17. – Nationalbanken forhøjer belåningsprocenten for obligationer fra 50 til 75 pct. af kursværdien. Belåningsprocenten for obligationer, der deponeres som sikkerhed for intradekreditter, sættes ligeledes

op til 75 pct. mod hidtil 65 pct. Nationalbanken understreger, at forhøjelsen af belåningsprocenterne ingen ændring medfører i nødvendigheden af, at bankerne udviser tilbageholdenhed i deres långivning eller i nationalbankens stilling til banker, der ikke tilgodeser dette hensyn.

Forligsmanden har sit første orienterende møde med arbejdsmarkedets hovedorganisationer (se 14/11).

18. – Finansminister Poul Hansen fremsætter forslag om oprettelse af Danmarks Forvaltningshøjskole.

Justitsminister K. Axel Nielsen fremsætter forslag om ændringer i retsplejelovens bestemmelser om fritagelse for vidnepligt m. m.

Socialminister Bundvad fremsætter forslag om ratifikation af ILO-konventionen af 1962 om ligestilling af ind- og udlændinge i henseende til social tryghed.

Statsministeren fremsætter på den sygemeldte landbrugsministers vegne forslag til lov om udlån til sammenlægning, supplering samt oprettelse af mindre jordbrug m. m., der skal afløse den gældende lov om udlån til statshusmandsbrug m. m.

19. – Finansminister Poul Hansen fremsætter forslag om ændring i lov om lønninger og pensioner til statens tjenestemænd, hvorefter antallet af overenskomsttillægsportioner forhøjes fra 48 til 97 med virkning fra 1/1 1965. Tjenestemændenes organisationer har erklæret sig indforstået med, at tjenestemandslønningernes »efterslæb« i forhold til det private arbejdsmarked hermed er dækket til og med januar kvartal 1964. Finansministeren skal inden 1/4 1965 optage forhandling med tjenestemændenes centralorganisationer om eventuel ændring af overenskomsttillægget under hensyn til de evtl. virkninger for tjenestemandslønningerne af dels den lønstigning, som måtte være konstateret på det private arbejdsmarked efter januar kvartal 1964, dels resultatet af overenskomstforhandlingerne. Merudgiften ved forslagets gennemførelse vil andrage ca. 400 mill. kr. årlig, og til dækning heraf foreslår finansministeren forhøjelser af afgifterne på spiritus, vin, øl, cigarettet og benzin samt af vægtafgiften for motorkøretøjer. Merindtægten af de foreslåede afgiftsforhøjelser anslås til 424 mill. kr. årlig. Forslagene vedtages 17/12, det første enstemmigt, det sidste med 128 stemmer (s., v., k. f. og r. v.) mod 10 (s. f.), medens 6 (uafh. og Holger Eriksen (s.)) undlader at stemme. I forslaget om afgiftsforhøjelser er ved 2. behandling forhøjelsen af benzinafgiften udgået af forslaget, og afgiftsforhøjelserne er tidsbegrænset til 1/7 1965, idet finansministeren har bebudet forslag til en mere omfattende reform af beskatningssystemet.

Boligminister Kaj Andresen fremsætter forslag om ændring i lov om boligbyggeri. Forslaget tilsigter en forøgelse af bygherrers og lejeres eget indskud for alle arter af boligbyggeri.

21. – Udenrigsminister Per Hækkerup udtaler efter hjemkomsten fra EFTA-ministermødet i Genève, at krisen i EFTA er overstået, at forstå på den måde, at den er lagt på is i 3 måneder. Han tilføjer, at hvis der ikke til februar sker noget i retning af fastsættelse af en termin for den britiske ekstratolds ophævelse, er det ude med EFTA.

24. – Handelsminister Lars P. Jensen fremsætter forslag til lov om Danmarks erhvervsfond, hvorefter eksportkreditrådet skal kunne afgive garantier for i alt indtil 3 milliarder kr., mod hidtil 2½ milliard kr.

25. – Statsminister J. O. Krag har modtaget en indbydelse til at besøge Sovjetunionen i 1965.

En oversigt over statsfinanserne fra det økonomiske sekretariat viser at driftsindtægterne i 1963–64 beløb sig til godt 11 milliarder kr., og at der på drifts- og anlægsbudgettet var et overskud på 901 mill. kr. Kasseoverskuddet androg 775 mill. kr. mod 435 mill. kr. efter budgettet.

26. – Handelsminister Lars P. Jensen fremsætter forslag til lov om licitation m. m.

27. – Finansminister Poul Hansen fremsætter forslag til finanslov for 1965–66 samt forslag til udskrivningslov. Finanslovforslaget, der bygger på en række forudsætninger, som vil være ændrede, når det træder i kraft 1/4 1965, viser en samlet indtægt på 13,7 milliarder kr. og en samlet udgift på 13,4 milliarder kr. således at kasseoverskuddet bliver 300 mill. kr. eller 400 mill. kr. mindre end det forventede kasseoverskud for indeværende finansår. Forslaget til udskrivningslov forhøjer det skattefri beløb for forsørgere fra 7000 til 8000 kr. og proportionalskattegrænsen fra 22000 kr. til 23000 kr., og herudover foreslås skattesatsen for skalaens andet trin nedsat fra 60 til 50 pct. Provenutabet er anslået til 375 mill. kr.

December 1964

1. – Aksel Larsen fremsætter for s. f. forslag om ændring af ligningsloven, således at lønmodtagerfradraget og hustrufradraget forhøjes og dermed à jour-føres. Endvidere genfremsætter Morten Lange (s. f.) forslag til beslutning om nedsættelse af en kommission til undersøgelse af visse forgiftnings- og forureningsfarer.

2. – En rapport fra Det økonomiske Råds formandskab til regeringen offentliggøres. Efter formandskabets opfattelse vil en uændret forlængelse af de kollektive overenskomster ikke i den øjeblikkelige situation være et egnet og rimeligt middel til at genoprette balancen i økonomien.

Direktør i Bikuben, professor Erik Hoffmeyer, er udnævnt til formand for nationalbankens direktion fra 1/1 1965 efter Svend Nielsen.

3. – Folketingets formand, Jul. Bomholt, foreslår en omlægning af tingets arbejde, herunder nedsættelse af 12 faste udvalg med faste sekretærer.

4. – Ved folketingets 1. behandling af forslaget til udskrivningslov (se 27/11) anslår Poul Møller (k. f.) statens behov for merindtægter til 1400 mill. kr. Finansminister Poul Hansen udtaler, at dette tal ligger i underkanten.

Monopolankenævnet har givet landbruget medhold i, at beregningsgrundlaget for hjemmemarkedspriserne for okse- og kalvekød, flæsk og fjerkræ og æg bør ændres, hvilket vil medføre en mindre stigning i priserne.

7. – Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund præciserer på et hovedbestyrelsesmøde, at smedene ikke viger fra kravet om, at arbejdstiden skal nedsættes.

8. – Folketinget påbegynder 1. behandling af finanslovforslaget med indlæg af gruppernes ordførere. K. Damsgaard (v.) opfordrer regeringen til klart at give sin vurdering af, hvad der er til rådighed for yderligere indkomststigninger til foråret.

Statsminister J. O. Krag udtaler ved folketingets presseloges årsfest, at den økonomiske balance må fastholdes uden at vælte nye byrder over på pengepolitikken, som i forvejen er hårdt belastet.

9. – Under den fortsatte finanslovdebat fremhæver finansminister Poul Hansen nødvendigheden af, at statens kasseoverskud i 1965–66 forøges til 700 mill. kr. Over for Damsgaard (v.) udtaler han, at der kun er en smal margin for lønforhøjelser, hvis prisstigninger og øgede skatter skal undgås.

Kulturminister Hans Sølvhøj fremsætter forslag til lov om bygningsfredning.

10. – Finanslovdebatten slutter.

Finansminister Poul Hansen fremsætter forslag om forøgelse af de nedslag, der gi-

ves i skatteansættelsen for folkepensionister m. fl.

Fiskeriminister Risgaard Knudsen genfremsætter forslag til lov om ferskvandsfiskeri og om fiskeri i Randers fjord og Gudenå m. m.

Trafikminister Lindberg fremsætter forslag om ratifikation af internationale overenskomster om oprettelse af et globalt kommercielt satellitkommunikationssystem.

Tolddepartementet har beregnet, at en merværdiafgift på 10 pct. i 1965 vil kunne indbringe godt 4 milliarder kr.

Formanden for Industrirådet, direktør I. C. Thygesen advarer mod at indsnævre adgangen til at afskrive og foretage henlæggelser til investeringsfonds. Foranledningen er en bemærkning i rapporten fra Det økonomiske Råds formandskab (se 2/12) om, at en variation af afskrivningsreglerne kan komme på tale som middel til stabilisering af investeringsaktiviteten.

11. – Statsministeriet meddeler, at de politiske partier har givet tilslutning til regeringens forslag til løsning af det tyske mindretals problemer efter valget (se 26/10).

Folketingsudvalget om forslaget om forbrugsafgifter (se 19/11) modtager en redegørelse fra nationalbankdirektør Svend Nielsen om den økonomiske situation. Det hedder i redegørelsen, at selv uændrede overenskomster ikke fjerner den økonomiske uligevægt.

På de uafhængiges vegne fremsætter Johan Asmussen forslag til beslutning ang. sikring af domstolenes uafhængighed m. v. (vedr. dommerudnævnelser).

12. – Justitsministeriets ægteskabsudvalg har afgivet betænkning med udkast til nye regler om ægteskabs indgåelse og opløsning samt forældremyndigheden og samkvemsret med børn.

14. – Fhv. statsminister Erik Eriksen (v.) udtaler, at det ikke er muligt at forhøje engros-oms'en så meget, at regeringen ad den vej kan skaffe de penge, den leder efter, og han tror ikke på, at en merværdiafgift kan gennemføres så hurtigt, at den kan træde i kraft ved det nye finansårs begyndelse.

16. – Indenrigsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag om ændring af lov om kommunale valg og forslag om ændring af lov om valg til folketinget. I den kommunale valglov foreslås skattesvarelsesbetingelsen for indtræden i de kommunale råd ophævet, og et særligt valgbarhedsnævn skal afgøre klager over personers tab af valgbarhed p. g. a. straf. Forbudet mod, at mand og hustru samt beslægtede i op- og nedstigende linie samtidig er medlem af samme kommunale råd, foreslås ophævet. I folketingsvalgloven skærpes bestemmelserne om, hvilke partier der kan deltage i et valg. Hidtil har et nyt parti kunnet dannes ved, at et medlem af tinget indgav anmeldelse herom til folketingets formand eller ved anmeldelse til indenrigsministeren ledsaget af 10.000 vælgerunderskrifter. Forslaget går ud på, at mindst 3 medlemmer skal foretage anmeldelse til folketingets formand, og at anmeldelse til indenrigsministeren skal være ledsaget af 20.000 underskrifter.

Aksel Larsen (s. f.) fremsætter forslag om nedsættelse af valgretsalderen til folketinget til 18 år samt om, at et af indenrigsministeriet godkendt parti kan deltage ved fordelingen af tillægsmandaterne, når det blot i et af landets 3 områder har opnået et stemmetal, der svarer til, hvad der for hele landet i gennemsnit kræves til et folketingsmandat. Endvidere foreslås indføjet en bestemmelse om offentlig regnskabsaflæggelse for partier, der vil deltage i folketingsvalg.

Indenrigsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag om ændring af lov vedr. personlig skat til kommunen (ophævelse af beskatning med ligningsprocent).

Dansk Typograf-Forbunds hovedbestyrelse vedtager en udtalelse, hvoraf det fremgår, at forbundet ønsker ret for underorganisationerne til selv at forhandle om generelle spørgsmål.

17. – Udenrigsminister Per Hækkerup udtaler efter NATO-ministermødet i Paris, at der ikke er tvivl om, at alliancen fortsætter ud over 1969.

Justitsminister K. Axel Nielsen fremsætter forslag til lov om fragtaftaler ved international vejtransport.

18. – Statsminister J. O. Krag fremsætter over for repræsentanter for det tyske mindretal tilbud om dannelse af et kontaktudvalg under statsministeriet med statsministeren som formand, indenrigsministeren som næstformand og i øvrigt bestående af 2 repræsentanter for hvert af de politiske partier og 3 for mindretallet.

19. – Undervisningsminister K. B. Andersen nedsætter et planlægningsråd for de højere uddannelser med fhv. undervisningsminister K. Helveg Petersen som formand.

22. – Justitsminister K. Axel Nielsen har med øjeblikkelig virkning forbudt fotografering i Gedser og Københavns lufthavn af danske statsborgeres pas ved udrejse til Østtyskland og andre lande bag »jerntæppet«.

Forligsmanden må konstatere, at der ikke er tilvejebragt grundlag for at stille et mæglingsforslag om en beløbsramme og de generelle kravs indpasning i denne. Det er herefter forligsinstitutionens opgave at udarbejde et mæglingsforslag efter samråd med hovedorganisationerne.

Arbejdsretten idømmer ca. 300 arbejdere fra 4 slagterier bødebeløb på 70–600 kr. for ulovlig temponedsættelse.